

This project is funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020)

WELCOME!
BUN VENITI!
BIENVENIDO!
BIENVENUE!

Obstacole în (re)integrarea școlară a copiilor de etnie romă aflați în migrație internațională

(România)

RAPORT

**În cadrul proiectului
MIȘTO AVILEAN**

*Școala este
MIȘTO
oriunde!*

Terre des hommes
Helping children worldwide.

Acest document a fost elaborat în cadrul proiectului „MISTO AVILEAN (în limba romani, Bun venit) Migrație = Integrare: Optimizarea serviciilor de transfer – MISTO” finanțat prin Programul Drepturi, Egalitate și Cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020) prin contractual de grant 809784 – MISTO - REC-AG-2017/REC-RDIS-DISC-AG-2017.

Proiectul este implementat pentru 24 de luni, între 01.11.2018 – 30.10.2020, de către Fundația Terre des hommes România în parteneriat cu: Fundația Terre des hommes Ungaria, Fundacion Secretariado Gitano din Spania și Afeji din Franța.

Acest document a fost elaborat de: Terre des hommes România

**Bogdan Romanică, Manager proiect
(coordonator cercetare, Dr. în sociologie)**

Cu sprijin în analiza datelor din partea:
Oana Ghiocea, Expert educațional

Cu sprijin în culegerea datelor din partea:
Marius Cernușcă, Expert educațional de teren

Decembrie 2019

Obstacole în (re)integrarea școlară a copiilor de etnie romă aflați în migrație internațională (România)

Raport de cercetare

(realizat în cadrul proiectului „MISTO AVILEAN
(in Romani, Welcome) Migration = Integration: Service Transfer Optimisation — MISTO”
finanțat de Uniunea Europeană
prin Programul Drepturi, Egalitate și Cetățenie (2014-2020)
prin contractul 809784 - MISTO - REC-AG-2017/REC-RDIS-DISC-AG-2017)

(acest document constituie Livrabilul D.2.7. - D.16 Două Focus grup-uri România
Activitatea nr. 2. Cooperare transnațională pentru educație continuă)

Acest raport a fost elaborat de
Fundația Terre des hommes România

Bogdan Romanică - Manager proiect (coordonator cercetare, Dr. în sociologie)

Cu sprijin în analiza datelor din partea:
Oana Ghiocea - Expert educațional (asistent analiză date)

Cu sprijin în culegerea datelor din partea:
Marius Cernușcă - Expert educațional de teren (asistent culegere date)

Decembrie
2019

CUPRINS

REZUMATUL RAPORTULUI	3
I. CONTEXT	5
II. OBIECTIVELE CERCETĂRII	6
III. METODOLOGIE	7
IV. ACOPERIREA GEOGRAFICĂ	8
V. PROBLEME ÎNTÂMPINATE DE COPIII ROMI ÎN STRĂINĂTATE	11
V.1. Statistici generale despre migrația romilor români	11
V.2. Perspectiva școlilor asupra migrației internaționale a copiilor romi	12
V.3. Motivațiile și riscurile educației școlare în străinătate	14
V.4. Forme de educație școlară în străinătate	16
VI. COPII ROMI REVENIND ÎN ROMÂNIA ȘI ÎN ȘCOLI	17
VI.1. Lipsa documentelor necesare școlilor din străinătate/din România	17
VI.2. Impactul migrației asupra educației copiilor romi	18
VI.3. Dificultăți ale copiilor romi la întoarcerea în România	21
VI.4. Dificultăți în adaptarea școlară la întoarcerea în România	25
VII. DISPOZITIVE INSTITUȚIONALE RĂSPUNS LA MIGRAȚIA COPIILOR.....	26
VII.1. Proceduri de echivalare, când sunt disponibile documente	26
VII.2. Proceduri de echivalare când lipsesc documente	30
VII.3. Programul „A doua șansă”	32
VII.4. Concluzii cu privire la dispozitive instituționale disponibile	35
VIII. COOPERAREA DIRECTĂ (TRANSNAȚIONALĂ) ÎNTRE ȘCOLI ACOPERIND „VERIGA SLABĂ”	37
IX. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	43
X. TEMĂ MAJORĂ DE ADVOCACY	
ACTUALIZARE ȘI INTERONECTARE „SIIR”	48
<i>(Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România)</i>	
XI. BIBLIOGRAFIE	51

Obstacole ale integrării școlare a copiilor romi aflați în migrație internațională - România

REZUMATUL RAPORTULUI

Acest raport este realizat în cadrul unui proiect de intervenție, ca suport pentru organizarea unei campanii de advocacy adresată instituțiilor românești și europene relevante, în măsură să abordeze obstacolele structurale întâmpinate de copiii romi care migrează în diferite țări însoțindu-și familiile la munca sezonieră sau temporară. Raportul dezvoltă mai mult o abordare practică, și mai puțin una academică. El sintetizează informațiile culese în România, pe baza de interviuri și focus-grupuri cu 35 de profesori, directori de școală și alți specialiști educaționali, precum și printr-un chestionar online completat de 116 profesori din școli cu cel puțin 50 de copii romi, la nivel național. Raportul furnizează o sinteză și o analiză a mărturiilor culese din partea unor specialiști experimentați și furnizează recomandări și teme de advocacy adresate instituțiilor românești și europene relevante.

Acest raport începe cu o analiză a percepției profesorilor români și a părinților romi cu privire la tendințele migrației sezoniere sau temporare a romilor și a copiilor romi în Uniunea Europeană (UE). Raportul continuă cu o discuție asupra impactului acestor cicluri migratorii asupra educației copiilor romi în alte țări, dar și în România, când se întorc din migrație.

Un prim set de concluzii indică un context de migrație marcat de impredictibilitate, de condiții de viață precare și de integrare scăzută a familiilor rome în străinătate (cunoașterea limbii, locuire și experiență instituțională). Acest context face dificilă integrarea școlară a copiilor romi în străinătate. Atunci când condițiile de locuire sunt prea precare, copiii sunt lăsați acasă cu bunicii. Atunci când există condiții mai bune (locuire, contracte de muncă), copiii mai mici sunt luați cu părinții lor, sub supravegherea unuia dintre ei, până la atingerea vârstei școlare. Odată cu vârsta școlară, doar câțiva copii sunt înscriși în școli locale din străinătate, în vreme ce majoritatea sunt trimiși înapoi în România. În multe cazuri, ei sunt trimiși înapoi la vârste mai înaintate decât cea necesară pentru clasa pregătitoare, necesitând eforturi de adaptare sau riscând să fie incluși în Programul „A doua șansă” (atunci când întârzierile în educație sunt mai mari de trei ani). Unii copii revin în România cu experiență școlară prealabilă în străinătate, în special cei care sunt născuți în alte țări din UE. Atunci când există educație școlară prealabilă în străinătate, principalele dificultăți întâmpinate de copiii romi care încearcă să se înscrie în școli românești sunt cauzate de lipsa informațiilor și a documentelor adecvate atestând experiența școlară anterioară în străinătate. Sistemul școlar românesc impune inserarea lor în clase imediat. În 30 de zile, familia împreună cu școala și cu inspectoratul școlar județean trebuie să clarifice educația școlară anterioară a copilului în străinătate pe baza documentelor furnizate de părinți.

Analizând legislația românească, reglementările și procedurile cu privire la transferurile școlare, inclusiv cele făcute în contexte de migrație internațională, s-a putut evidenția un al doilea set de concluzii. Am aflat că există mecanisme specifice disponibile pentru integrarea școlară adecvată în toate scenariile de cazuri posibile, inclusiv în acele cazuri în care nu sunt disponibile documente școlare prealabile. Procedurile de echivalare nu sunt foarte complicate, realizându-se cu sprijinul școlilor și al inspectoratelor școlare județene. Cu toate acestea, aceste proceduri sunt adesea un obstacol pentru familiile rome implicate în migrație circulară. Procedurile necesită implicarea părinților în interacțiuni cu instituții locale, fapt ce reprezintă adesea un obstacol pentru multe familii rome care sunt rar disponibile sau au rar posibilitatea (din cauza migrației) de a derula proceduri instituționale (scrierea unei cereri, realizarea unui dosar, furnizarea de documente la cerere, solicitarea de documente de la instituții din străinătate). Potrivit reprezentanților școlilor românești, „veriga slabă” în procedurile de transfer școlar este reprezentată de dificultățile părinților în urmarea acestor proceduri. În vederea acoperirii acestor lipsuri, școlile din România inițiază uneori comunicări directe cu școli din străinătate. Totuși, aceste comunicări sunt rare și

nu sunt reglementate la nivel instituțional, punându-i în situații de risc pe cei care le inițiază și le derulează. Mai multă cooperare pe parcursul transferului unui copil de la o școală la alta este solicitată de școlile românești, la nivel de transfer de informații cu privire la istoria școlară a copilului în străinătate și la nivel de documente necesare pentru înscrierea în școli din România. Școlile evidențiază, de asemenea, nevoia de transfer de informații cu privire la conținuturi educaționale și de informații cu privire la mediul psihosocial experimentat anterior de copii. Toate acestea ar facilita reintegrarea rapidă în școlile din România a copiilor romi întorși din migrație internațională.

Concluziile și recomandările finale ale raportului indică nevoia unor reglementări internaționale și interinstituționale pentru cooperare directă între școlile din România și cele din străinătate. Este evidențiată de asemenea importanța acordului prealabil al părinților pentru cooperarea între școli în general, pe baza căreia cooperarea tehnică instituțională să fie realizată direct de specialiști, mai ales când părinții nu sunt disponibili sau în măsură să o intermedieze.

Acest raport reprezintă baza unei campanii de advocacy. În acest sens, este menționată ca recomandare majoră actualizarea SIIIR (Sistemul Informatic Integrat al Educației din România), în sensul dezvoltării unei funcții operaționale, pe lângă actuala funcție statistică. SIIIR colectează deja date consistente cu privire la istoricul educațional al fiecărui elev din România. Dacă ar fi disponibile funcții noi în SIIIR, pe baza acordului părinților, fiecare școală ar putea să verifice educația prealabilă a nou veniților. Aceasta poate fi realizată direct prin accesul școlilor la SIIIR, prin inspectoratele școlare județene sau prin puncte de contact existente sau nou create la nivel național. Astfel, încărcătura tehnică și instituțională a procesului ar fi gestionată de specialiști și nu de părinți, care adesea nu au timp și resurse sau nu înțeleg întregul proces. Mai mult, interconectarea SIIIR cu sisteme similare de monitorizare din alte țări ar face posibilă cooperarea transnațională între școli din diverse țări, direct sau mediat de puncte de contact agreate, securizate și acreditate internațional.

Actualizarea SIIIR pentru dezvoltarea unei opțiuni de „profilaj educațional” pe baza acordului prealabil al părinților, și interconectarea acestuia la o rețea europeană de sisteme similare reprezintă recomandările majore ale acestui raport pentru viitoarea campanie de advocacy. Astfel s-ar elimina, cel puțin, obstacolele administrative întâmpinate de copii (romi) angrenați în migrație internațională, făcând în același timp posibilă o cooperare mai consistentă și pe alte teme indicate de reprezentanții școlilor.

I. CONTEXT

Prezentul raport a fost realizat ca parte a proiectului „MISTO AVILEAN (in Romani, Welcome) Migration = Integration: Service Transfer Optimisation — MISTO” finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Drepturi, Egalitate și Cetățenie (2014-2020) prin contractul 809784 - MISTO - REC-AG-2017/REC-RDIS-DISC-AG-2017.

Proiectul este implementat timp de 24 de luni, între 01.11.2018 - 30.10.2020, de Fundația Terre des hommes România în parteneriat cu: Fundația Terre des hommes Europa (Ungaria), Fundación Secretariado Gitano în Spania și AFEJI în Franța.

Obiectivul proiectului: promovarea integrării copiilor romi în educație prin:

1. Crearea unui mecanism de cooperare transnațională în educația copiilor romi aflați în migrație internațională în trei state membre ale Uniunii Europene,
2. Întărirea capacității specialiștilor în educație în furnizarea de educației non-discriminatorie copiilor romi aflați în migrație în trei State membre ale Uniunii Europene,
3. Combaterea reprezentărilor negative cu privire la romi printr-o campanie condusă de copii.

Activitățile proiectului:

Un mecanism transnațional de cooperare va fi realizat pentru susținerea specialiștilor în educație și a instituțiilor și țările de **origine** și de **destinație** pentru familiile rome aflate în migrație pentru asigurarea educației continue a copiilor romi.

Specialiștii în educație vor beneficia de instrumente și metode concrete pentru asigurarea unei educații non-discriminatorii de calitate pentru acești copii printr-un **program complex de formare**, stimulând învățarea reciprocă și cooperarea printr-o comunitate transnațională de practici.

Dificultățile generate de prejudecăți în asigurarea unei educații non-discriminatorii pentru copiii romi aflați în migrației internațională vor fi abordate printr-o campanie condusă de copii.

Beneficiarii proiectului:

- 570 specialiști în educație,
- 200 copii romi.

Rezultatele proiectului:

- Un mecanism transnațional de cooperare ce conectează **40 de școli**
- Capacitate crescută a **570 de specialiști în educație** în a furniza educație continuă și ne-discriminatorie către copiii romi în migrație internațională,
- O conștientizare crescută în rândul specialiștilor în educație cu privire la drepturile persoanelor de etnie romă și cu privire la **povești de succes** ale copiilor romi în educație,
- Integrarea cu succes în educație continuă pentru **200 de copii romi**.

II. OBIECTIVELE CERCETĂRII

Prezentul studiu a fost elaborat pentru identificarea **obstacolelor în (re)integrarea școlară a copiilor romi aflați în migrație temporară sau permanentă, călătorind cu familiile lor din România în țări vest-europene**. Având în vedere perspectiva națională/românească a acestui studiu, raportul cu privire la obstacolele în integrarea școlară abordează mai curând reintegrarea copiilor romi în școli din România după reîntoarcerea din migrația sezonieră și temporară în alte țări europene.

Acest studiu este parte dintr-o serie de alte două cercetări realizate în Franța și Spania pe aceeași temă. Având în vedere acoperirea internațională a proiectului, vizând țări precum România (ca origine a migrației), Franța și Spania (ca țări de destinație), cercetarea privind obstacolele în (re)integrarea școlară a copiilor romi se fundamentează pe trei studii naționale și un raport comun care rezumă și compară rezultatele obținute în România, Franța și Spania. Această lucrare reprezintă doar studiul realizat la nivel național, în România.

Studiul privind obstacolele în (re)integrarea școlară a copiilor romi este structurată pe câteva teme:

CARACTERISTICI ALE MIGRAȚIEI ROMILOR ȘI IMPACTUL ASUPRA EDUCAȚIEI COPIILOR

1. Care sunt principalele caracteristici ale migrației familiilor de romi români?
2. Cum sunt implicați copiii în această migrație internațională?
3. Cum afectează migrația educația școlară a copiilor romi români în străinătate?
4. Care sunt lipsurile acumulate în educația școlară a copiilor romi români în străinătate?

COPII ROMI REÎNTORȘI ÎN ȘCOLI DIN ROMÂNIA DUPĂ MIGRAȚIE

5. Cum se adaptează la contextul școlar românesc copiii romi reîntorși din migrație?

RĂSPUNSURI INSTITUȚIONALE ROMÂNEȘTI LA PROBLEMELE ÎNTÂMPINATE DE CEI ÎNTORȘI

6. Care sunt principalele reglementări și instituții ce abordează reintegrarea școlară a celor reîntorși?
7. Care sunt principalele instrumente și proceduri disponibile pentru reintegrarea școlară?
8. Care sunt principalele dificultăți întâmpinate de copii, părinți și școli în utilizarea acestor instrumente?
9. Care sunt recomandările pentru depășirea acestor dificultăți?

COOPERARE PROFESIONALĂ DIRECTĂ ÎNTRE ȘCOLI, ÎNLOCUIND „VERIGA SLABĂ”

10. De ce este necesară comunicarea și cooperarea între școli și cui folosește?
11. Comunicarea și cooperarea între școli, așa cum se realizează în prezent.
12. Comunicarea și cooperarea între școli, așa cum este dorită de școlile din România.

RECOMANDĂRI PENTRU COOPERARE (TRANSNAȚIONALĂ) DIRECTĂ ÎNTRE ȘCOLI

13. Care sunt recomandările pentru evitarea educației discontinue a copiilor romi aflați în migrației internațională alături de familiile lor?
14. Care sunt recomandările pentru acoperirea lipsei comunicării și cooperării directe dintre școlile de origine și de destinație la nivel local?
15. Care sunt recomandările pentru acoperirea lipsei comunicării și cooperării directe dintre școlile de origine și de destinație la nivel de sistem?
16. Care sunt recomandările pentru acoperirea lipsei comunicării și cooperării directe dintre școlile de origine și de destinație la nivel transnațional?

Rezultatele acestui studiu urmează a fi utilizate pentru **organizarea unei campanii de advocacy în România și în alte țări în vederea dezvoltării unui Mecanism de cooperare transnațională**, conectând cel puțin 20 de școli din România (ca țară de origine) și 20 de școli din Franța și Spania (ca țări de destinație) în vederea facilitării (re)integrării școlare a copiilor romi. Cooperarea transnațională dintre școli poate duce la depășirea unei serii de obstacole și, mai curând, a acelor ce țin de documentele școlare, recunoașterea perioadelor de școlarizare, evaluarea corectă la începerea școlii într-o nouă țară, înțelegerea corectă a istoriei personale, educaționale, psiho-sociale a unui copil călătorind între școli și țări.

Concluziile și recomandările acestui raport vor fi orientate practic către sprijinirea definirii standardelor formale, procedurale și operaționale pentru un Mecanism de cooperare transnațională conectând școli din România și alte țări care furnizează educație copiilor romi aflați în migrație.

III. METODOLOGIE

Studiul realizat în România a fost conceput pe baza datelor disponibile despre grupul țintă, respectiv profesorii care lucrează în școli cu o prezență ridicată a elevilor romi. Familiile de etnie romă au fost de asemenea incluse în cercetare. Disponibilitatea datelor a structurat într-o proporție semnificativă conținutul raportului.

În ceea ce privește partea calitativă studiului, au fost realizate 10 focus-grupuri și interviuri derulate în lunile iunie și iulie 2019 cu 35 de cadre didactice și alți specialiști care au experiență în educația școlară în școli defavorizate, și cu 10 membri ai unor familii de etnie romă din trei județe ale României. Datele calitative colectate au constituit, de asemenea, baza unei analize cu privire la nevoile de formare ale cadrelor didactice privind metode de educație adaptate școlilor și comunităților dezavantajate. Pe lângă datele brute culese din teren, au mai fost realizate investigații legislative și instituționale prin cercetarea și analiza celor mai importante reglementări existente în România cu privire la fenomenul migrației între școli și între țări. Participanții la studiul calitativ au fost profesori și directori de școli precum și inspecitori școlari județeni specializați în minorități etnice (a se vedea Anexa 1 - Ghid de interviu / focus-grup).

În ceea ce privește partea cantitativă a studiului, un chestionar online a fost distribuit în lunile septembrie și octombrie 2019, cu scopul de a identifica subiectele generale care trebuie abordate în etapele diferite ale unui Program de întărire a capacității cadrelor didactice prevăzut în proiect (formare cu 10 profesori, seminare de diseminare în 10 școli cu alți 100 de profesori și webinare cu cel puțin 120 de participanți din România). Prin chestionarul online, cercetarea a dus la contactarea unui grup mare de școli, fiecare înregistrând cel puțin 50 de elevi de etnie roma (vezi Anexa 2 și 3 pentru chestionarul online utilizat în studiul cantitativ).

Baza de date cu potențiali participanți la studiul online a cuprins 272 de școli din 16 județe (din cele 41 de județe ale României). Baza de date a cuprins, de asemenea, datele de contact ale directorilor școlilor, ale profesorilor de limbă romani și ale mediatorilor școlari. Chestionarul online a fost distribuit în total către 314 persoane: 252 de directori de unități școlare, 41 de mediatori școlari și 21 de profesori de limbă romani.

Chestionarul online a fost testat în prealabil cu 30 de profesori, dintre cei care au participat la cercetarea calitativă bazată pe focus-grupuri și interviuri, pentru a verifica claritatea și coerența întrebărilor. Timp de o săptămână, sondajul online a fost completat de persoanele din baza de date disponibilă care au fost invitate să participe la studiu. Au fost colectate 116 răspunsuri, reprezentând 37% din grupul țintă inițial.

Rata mare de răspuns la chestionar (mai mult de o treime din populația investigată) indică faptul că tematica propusă și proiectul în sine au ridicat interesul profesorilor care lucrează cu elevi de etnie romi.

Completarea chestionarului a fost anonimă, acesta fiind administrat prin intermediul platformei Google Forms, asigurând astfel încrederea participanților. Cu toate acestea, la sfârșitul chestionarului, fiecărui respondent i-a fost oferită opțiunea de a-și furniza datele de contact, prin care și-a putut manifesta disponibilitatea de a fi contactat pentru noutăți și pentru oportunități de implicare directă în cadrul proiectului. Dintre cele 116 persoane care au completat chestionarul online, 99 de respondenți și-au oferit datele de contact, manifestând astfel **un nivel mare de încredere și interes față de proiect**.

În ceea ce privește experiența de predare a respondenților în clase cu elevi romi, 113 din 116 respondenți au declarat că dețin experiență anterioară în astfel de contexte. Răspunsurile au fost primite din partea cadrelor didactice care dețin deja cunoștințe practice pe teme abordate în cadrul chestionarului, indicând **calitatea de specialiști a respondenților**.

Notă: Raportul se bazează în mare măsură pe mărturiile concrete furnizate în cadrul interviurilor individuale sau de grup realizate în lunile iunie-iulie 2019 cu profesori și directori din școli frecventate de copii romi și, într-o mai mică măsură, cu inspecitori școlari. În total au participat la interviuri 31 femei și 14 bărbați. Având în vedere că raportul nu realizează analize pe subcategorii de vârstă, gen sau statut socioprofesional, aceste date nu vor fi menționate în dreptul fiecărui citat. Pentru evitarea repetițiilor, citatele nu vor fi însoțite de date soci-demografice. Mențiuni speciale vor fi făcute doar în cazul citatelor preluate din interviurile realizate cu părinți romi (majoritatea bărbați) în aceeași perioadă, deoarece aceștia prezintă puncte de vedere diferite față de majoritatea celorlalți interlocutori.

IV. ACOPERIREA GEOGRAFICĂ

Studiul pentru analiza obstacolelor în integrarea școlară a copiilor romi aflați în migrație internațională reprezintă doar o parte a unui studiu mai larg realizat în alte două țări partenere: Franța și Spania. Chiar dacă subiectul principal este același (copiii romi plecați în străinătate și obstacolele întâlnite de aceștia în integrarea școlară), perspectivele sunt diferite de la o țară la alta.

România este o țară de plecare, de unde începe procesul de migrație și unde cei plecați se întorc periodic sau permanent după migrație. În cazul României, tema studiului este legată în mare parte de problemele întâmpinate de profesori în lucrul cu elevii romi și în facilitarea **reintegrării lor în instituțiile de învățământ după migrație**.

Franța și Spania sunt abordate mai ales ca țări de destinație pentru migrația copiilor de etnie romă. Pentru fiecare țară sunt elaborate rapoarte de studiu distincte. Cele trei rapoarte reprezintă baza unei analize integrate privind obstacolele întâmpinate în (re)integrare școlară de către elevilor de etnie roma.

Țări de migrație a copiilor de etnie romă abordate în cadrul studiului

Țară de plecare: **ROMÂNIA**

Țări de destinație: **FRANȚA ȘI SPANIA**

Figura 1. Țări de origine / destinație ale copiilor romi aflați în migrație internațională

(În harta de mai sus, Ungaria este reprezentată indicând implicarea în proiect a unui al patrulea partener, Terre des hommes Ungaria, coordonând în principal acțiuni în domeniul comunicării)

Prezentul raport este realizat doar în baza datelor colectate în România, ca țară de plecare pentru persoanele emigrante și ca țară de întoarcere în urma unor perioade de migrație sezonieră sau temporară.

În harta de mai jos este reprezentat grafic **gradul de acoperire a chestionarului online**. Grupul de 116 respondenți din 54 de școli și 21 de județe reprezintă **un număr semnificativ de specialiști** ale căror opinii trebuie luate în considerare. Toți aceștia sunt profesioniști cu experiență în predarea în școli care deserveșc și comunități de romi. Toți sunt suficient de implicați și receptivi față de acest subiect, alocându-și timpul necesar și arătându-se disponibili pentru a completa chestionarul online. Mai mult, cei 116 respondenți reprezintă un grup activ de specialiști în educație, 85% dintre aceștia oferindu-și datele de contact pentru a fi informați și implicați în viitoarele intervenții ce vizează grupul dezavantajat al copiilor romi reîntorși din străinătate.

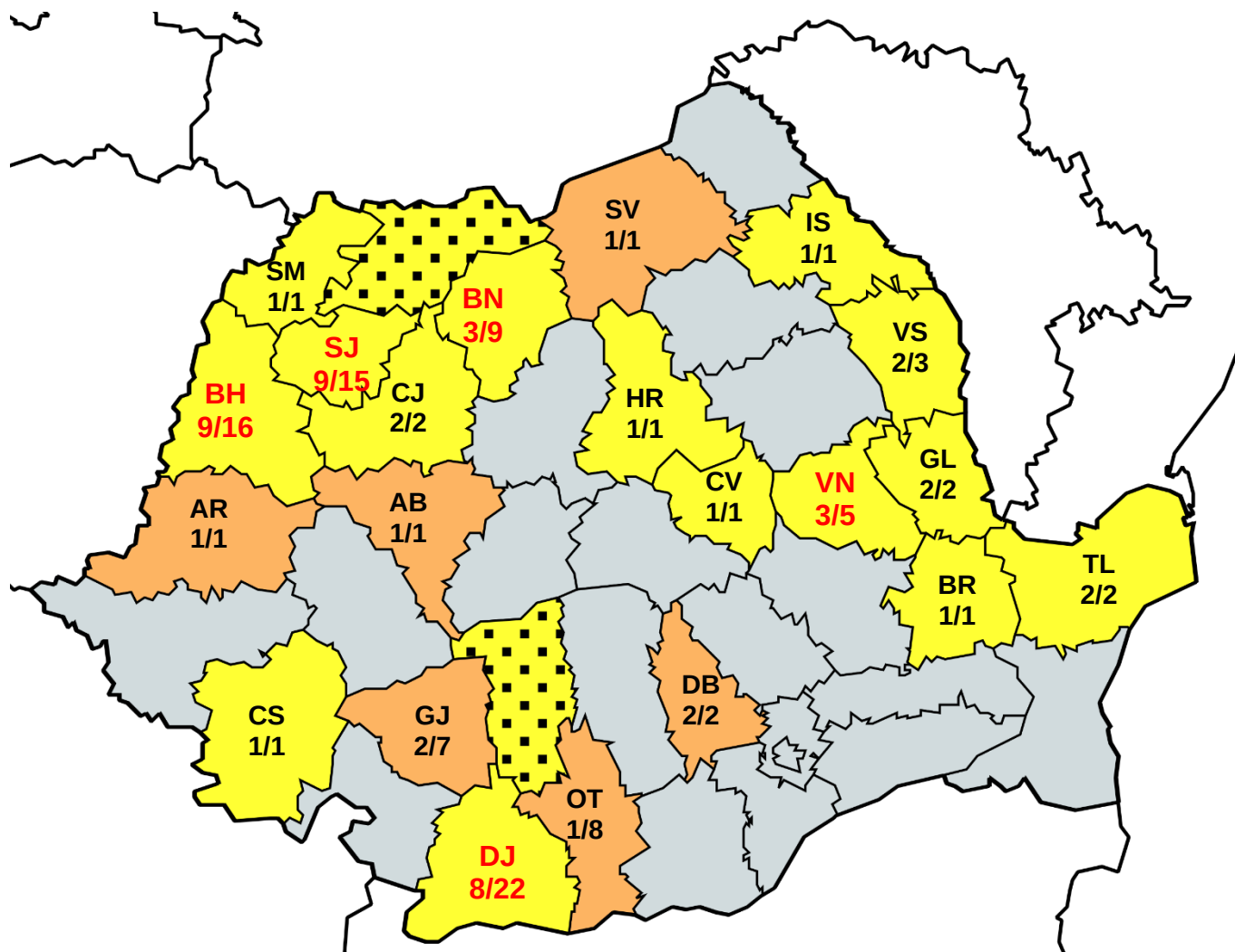

Figura 2. Județe acoperite de studiu (Legendă: Coduri județe – ex. **DJ**, nr. de școli = **8** – și profesori = **22**, oferind răspunsuri la chestionarul online și interesați în a fi implicați în proiect)

În harta de mai sus sunt reprezentate cele 21 de județe din România acoperite de studiu. Județele marcate în galben sunt cele vizate inițial, iar cele în portocaliu sunt județele care au oferit răspunsuri, chiar dacă chestionarul nu a fost distribuit direct niciunei școli din județele respective. Acest lucru se explică prin faptul că respondenții au fost încurajați să împărtășească *link*-ul chestionarului online în propriile rețelele profesionale.

Numerele alocate fiecărui județ reprezintă numărul de școli și numărul de profesori care au oferit răspunsuri la chestionarul online. Aceste date sunt foarte importante, deoarece **respondenții sunt posibili beneficiari ai Programului de consolidare a capacității profesorilor** organizat în cadrul proiectului.

Tabelul de mai jos prezintă date referitoare la județe și școli reprezentate în studiu de către cadrele didactice care au completat chestionarul online. Au fost marcate cu alb județele vizate inițial, iar cu gri județele unde au fost oferite răspunsuri bazate pe diseminarea spontană a informațiilor.

Județ	Cod	Număr de școli vizate	Număr de elevi roma în școlile vizate	Numărul școlilor care au răspuns	Numărul profesorilor care au răspuns
ALBA	AB	.	.	1	1
ARAD	AR	.	.	1	1
BIHOR	BH	52	8444	9	16
BISTRITA-NASAUD	BN	15	2221	3	9
BRAILA	BR	11	1372	1	1
CARAS SEVERIN	CS	3	166	1	1
CLUJ	CJ	24	2037	2	2
COVASNA	CV	20	4105	1	1
DOLJ	DJ	17	2673	8	22
DAMBOVITA	DB	.	.	2	2
GALATI	GL	16	2939	2	2
GORJ	GJ	.	.	2	7
HARGHITA	HR	20	2769	1	1
IASI	IS	6	990	1	1
MARAMURES	MM	3	.	.	.
OLT	OT	.	.	1	8
SALAJ	SJ	30	166	9	15
SATU MARE	SM	7	2037	1	1
SUCEAVA	SV	.	.	1	1
TULCEA	TL	7	4105	2	2
VALCEA	VL	14	2673	.	.
VASLUI	VS	10	2939	2	3
VRANCEA	VN	17	2769	3	5
Alții (nespecificat)		.	.	.	14
TOTAL		272	42405	54	116

Tabel 1. Acoperirea geografică a studiului cantitativ

Nivelul ridicat de participanți la studiu (rata de răspunsuri de 37%), nivelul ridicat de competență al respondenților (97% dintre respondenți au experiență de predare în clase cu elevi romi), nivelul ridicat de interes (rata de 85% a respondenților furnizând date de contact pentru implicarea viitoare în proiect) indică faptul că **populația studiată este constituită dintr-un grup semnificativ de profesioniști ale căror cunoștințe și opinii trebuie luate în considerare**. Mai mult, trebuie observat faptul că 15 dintre respondenți au inițiat o comunicare spontană prin e-mail și telefon cu echipa de proiect pentru a solicita mai multe informații și pentru a-și manifesta interesul față de proiect. **Chiar dacă eșantionul nu poate fi considerat statistic reprezentativ la nivel național, acesta poate fi considerat semnificativ și consecvent, implicând specialiști cu experiență în integrarea școlară a elevilor romi.**

Notă referitoare la datele statistice utilizate. Numărul de elevi romi înregistrați într-o școală sau alta nu face obiectul unor statistici oficiale. Cu toate acestea, inspectoratele școlare județene, prin inspectorii pentru minorități, colectează informații despre elevii romi înscriși în școli. Aceste informații sunt, în cea mai mare parte, approximate de către cadre didactice în fiecare școală, pe baza cunoștințelor lor despre locul de reședință al elevilor.

Singurele informații oficiale se bazează pe cererile formulate de unii părinți pentru organizarea de cursuri de limbă romani, informații care stau la baza alocării fondurilor către școli pentru a angaja profesori de limbă romani sau mediatori școlari. Acest tip de informații nu reflectă însă populația efectivă a elevilor romi din școli.

V. PROBLEME ÎNTÂMPINATE DE COPIII ROMI ÎN STRĂINĂTATE

În vederea identificării **obstacolelor structurale în integrarea școlară a copiilor romi afectați de migrație internațională**, am colectat prin interviuri și focus-grup-uri informații și opinii furnizate de directori de școli și cadre didactice, precum și de la părinții romi din România.

V.1. Statistici generale despre migrația romilor români

Migrația romilor români a crescut după aderarea României la UE în 2007. În 2012, aproape un sfert din gospodăriile de etnie romă experimentaseră deja migrația sau traiul în străinătate, în timp ce peste 60% dintre acestea luaseră de curând decizia de a migra. Migrația este în general circulară, constând în scurte perioade de timp (3-6 luni) în străinătate (majoritatea în Spania și Franța), urmată de întoarceri în România. În cadrul populației emigrante, cercetarea din 2012 a identificat un procent ridicat de minori (17%).¹

Împreună, aceste date sugerează caracterul discontinuu al procesului educațional al copiilor romi angrenați în migrație între România, Spania și Franța.²

Studiile indică dificultăți legate de cooperarea transnațională între școli³, indicând greutățile întâmpinate de copiii romi la reînscrierea în școli din România din cauza lipsei de documente și de informații cu privire la parcursul educațional în țările de destinație. De asemenea, școlile gazdă din țările de destinație pot invoca lipsa cunoștințelor lingvistice ale copiilor romi pentru a justifica ne-înscrierea lor. Atitudini rasiste împotriva romilor persistă în țările vizate de migrații romi. Astfel, romii sunt percepuți în termeni negativi de către 41% din populație în Spania⁴ și de 66% în Franța⁵.

Migrația romilor români reprezintă o parte a unui fenomen mai larg al emigrației ce a afectat România după Revoluția din 1989, și mai curând după ce țara a aderat la UE în 2007. Un studiu recent publicat de OCDE pe 16 iulie 2019, „Talent Abroad: A Review of Romanian Emigrants”, indică faptul că „Emigrația a devenit un fenomen social și economic major în România, populația țării diminuându-se de la 22,4 milioane în anul 2000, la 19,5 milioane în 2018, emigrația externă fiind responsabilă de 75% din acest declin. [...] În 2015/16, în jur de 3,6 milioane de persoane născute în România trăiau în țări membre OCDE, 54% dintre acestea fiind femei. Între 2000/01 și 2015/16, numărul emigranților Români a crescut la 2,3 milioane, cu cea mai mare creștere între 2005/06 și 2010/11. Numărul emigranților români este mare și în comparație cu populația domestică din România. În 2015/16, 17% dintre cei născuți în România locuiau în țări OCDE. Deși România se afla pe poziția a cincea în totalul populației emigrante, înregistra în același timp cea mai ridicată rată de emigrare între primele zece țări de origine ale imigranților locuind în țări OCDE.”⁶

Pe lângă bine-cunoscutul fenomen al migrației Românilor, un alt fenomen important este acela al întoarcerii sau al intenției de întoarcere în țara de origine. Majoritatea emigranților se raportează la migrație ca fiind temporară. Potrivit raportului OCDE, unul din patru români emigranți intenționează să revină în România, iar între 160.000 și 200.000 chiar se întorc în fiecare an în România: „Utilizând date cu privire la fluxurile de emigranți din Italia, Germania și Spania, se poate estima că, în medie, între 2015 și 2017, aproximativ 135.000 de Români au revenit în România în fiecare an din aceste țări. Pe această bază, se poate estima că, în ultimii ani, numărul anual al românilor emigranți reîntorși din țări europene OCDE a variat între 160.000 și 200.000.”⁷

Prezentul studiu abordează tematica copiilor romi angrenați în migrație internațională alături de părinții lor, nevoile lor specifice cu privire la înregistrarea formală dar și cu privire la o (re)integrare de substanță în sistemul de educație din România, precum și cu privire la modul în care profesorii, școlile și arhitectura instituțională răspund acestor nevoi.

¹ Soros Foundation report, *Roma Situation in Romania. Between Inclusion and Migration*, (2012, p.203, p.206, p.207)

² UNDP, *Migration of Roma and non-Roma from Central and Eastern Europe*, 2013, p. 95-96)

³ 2009, OSCE, report on *Recent Migration of Roma in Europe* <https://www.osce.org/hcnm/78034?download=true>

⁴ University of Granada within the EU funded MIGROM project (*The Immigration of Romanian Roma to Western Europe: Causes, Effects and Future Engagement Strategies*

⁵ CDERE, *L'Ecole impossible?*, 2016

⁶ 2019, OECD, *Talent Abroad: A Review of Romanian Emigrants*, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/27927b96-en/index.html?itemId=/content/component/27927b96-en>

⁷ Ibidem

V.2. Perspectiva școlilor asupra migrației internaționale a copiilor romi

Pe baza datelor culese, studiul furnizează o serie de concluzii cu privire la caracteristicile migrației internaționale a romilor români, precum și cu privire la modul în care copiii sunt afectați de aceasta.

Pentru a rezuma în câteva cuvinte modul în care cadrele didactice și părinții romi intervievați percep **trăsăturile migrației internaționale a romilor români**, putem evoca termeni precum migrație „masivă”, „sezonieră”, „circulară”, „temporară”, „motivată financiar”, „colectivă/familială”, „în condiții precare” și cu „puține perspective de stabilire permanentă în străinătate”.

În ceea ce privește **implicarea copiilor în migrație**, profesorii și părinții romi au indicat o serie de situații care apar adesea în familiile rome implicate în migrație internațională:

- Copiii sunt, în general și preferabil, lăsați acasă în România, atunci când familia extinsă (bunici și alții) pot să-i găzduiască și să-i supravegheze, atunci când părinții nu le pot oferi condiții minime de trai (locuire și hrană) și supraveghere (un părinte disponibil) în străinătate, sau atunci când riscă să aibă probleme cu autoritățile din cauza lipsei condițiilor necesare creșterii copiilor impuse de reglementările locale.
- Migrația sezonieră a copiilor este de obicei prevăzută pentru vacanța de vară, cu impact scăzut asupra parcursului școlar. Cu toate acestea, adesea, migrația de vară este prelungită și în toamnă, generând probleme minore de acomodare în școlile din România la întoarcerea copiilor. Când astfel de întârzieri se prelungesc mai mult de câteva luni, cresc riscurile de repetare a anului școlar în România.
- Copiii își însoțesc familiile în migrație atunci când condițiile minime de trai pot fi asigurate, când un membru al familiei poate să-i supravegheze acasă, când copiii sunt de vârste mici și când autoritățile oferă beneficii pentru copiii mici (locuire, beneficii financiare, îngrijire socială și medicală).
- Odată ce copiii ating vârsta școlară, câțiva sunt înscriși în școli din străinătate, mai ales atunci când migrația tinde să devină permanentă, în vreme ce majoritatea sunt aduși înapoi, în România, pentru școlarizare. În multe cazuri, ei au vârsta mai mare decât cea necesară pentru înscrierea în clasa pregătitoare în România.
- Alte cazuri sunt cele ale copiilor romi născuți și crescuți de familiile lor în țările de destinație. Uneori ei sunt înscriși în școli din străinătate, mai ales atunci când migrația tinde să devină permanentă. Cel mai des însă, ei sunt aduși înapoi în România pentru a fi înscriși în școli românești. În multe cazuri, aceasta se întâmplă la vârste mai mari decât vârsta normală pentru începerea școlii în România.
- În majoritatea cazurilor, când copiii ating vârsta școlarizării, părinții fac o alegere între migrație temporară (aducerea copiilor în România pentru școlarizare) sau permanentă (înscrierea copiilor în școli din străinătate, cu toate eforturile necesare: locuință permanentă oficială, probleme legate de limbă etc.).

Romii români sunt de obicei angrenați în migrație masivă, urmând liniile de suport reciproc familial și comunitar și fluxurile de informații cu privire la oportunitățile de câștig în străinătate. Ei migrează adesea în grupuri mari (familii extinse și rețele de vecini). Principala motivație pentru emigrație este mai mult câștigul economic imediat și mai puțin perspectiva clară a emigrației pentru stabilire permanentă în alte țări. Migrația poate deveni permanentă în timp, dar rareori începe cu o decizie pentru stabilire permanentă în străinătate. Experiența migrației internaționale face adesea diferența între familiile de romi mai bogate sau mai sărace în comunitățile lor din România.

Se pleacă în toate comunitățile. Nu pot să spun că într-o comunitate se pleacă mai mult decât în cealaltă. Cel mai bun exemplu este din comunitatea X, unde majoritatea pleacă. Ei pleacă în Canada, Germania și Franța. Vorbim de o comunitate unde plecatul în străinătate este ca „un sport”. Se cunosc cei care pleacă. Se observă îmbunătățiri materiale, case mari. Comunitatea se împarte în romi bogați și romi săraci. Dacă este să facem o analiză comparativă, comunitatea X ar fi în topul plecărilor din punct de vedere al frecvenței și duratei de timp în care stau plecați.

Interlocutorii noștri indică **cazuri de migrație temporară sau sezonieră**, delimitate de perioade specifice muncilor sezoniere. Acest tip de migrație se extinde rareori pentru un an întreg. În astfel de munci, romii beneficiază rareori de contracte de muncă iar condițiile de migrație sunt precare.

Marea majoritate sunt la muncile agricole în timpul verii. Sunt sezonieri foarte mulți. Majoritatea sunt sezonieri. (Dintre cei de etnie romă) sunt foarte puțini care au contract de muncă.

Plecările sezoniere sunt cele mai dese. Nici un an. Câteva luni pe vară în perioada câpșunilor, cartofilor, usturoiului. În septembrie, octombrie, majoritatea vin înapoi. Cei care pleacă definitiv, nu mai știm de ei.

Potrivit informațiilor profesorilor, **condițiile de viață sunt foarte dure** pentru muncitorii sezonieri romi în străinătate. Salariile scăzute îi determină să accepte uneori condiții inumane, atâta vreme cât acestea sunt temporare, și atâta vreme cât acestea le permit să trimită bani înapoi acasă către familie și copii.

Un părinte mi-a spus că doarme în mașină. Mai vinde ziare, mai cerșește, iar noapte doarme în mașină. El câștigă 500-600 de Euro. Închirierea unei case ar costa 300 de Euro. N-ar mai avea ce să trimită acasă la copii. Preferă să doarmă în mașină. Se mută din oraș în oraș.

Părinții romi apreciază și ei condițiile ca fiind acceptabile atâta vreme cât sunt temporare. Perspectiva pe termen lung rămâne întotdeauna aceea a întoarcerii acasă în familie și în comunitățile din România.

Cei care sunt plecați de mai mulți ani și-ar dori să se întoarcă. Au obosit de munca din afară. Să stea departe de rude este destul de greu, mai ales în țări cum sunt Anglia, Germania, unde oamenii sunt mai reci, mai distanți, spre deosebire de cei din Spania care sunt mai calzi. (părinte rom)

Potrivit profesorilor și părinților romi intervievați, majoritatea romilor aleg emigrația din **motivele pragmatice ale câștigului financiar**. Veniturile obținute în străinătate sunt mai mari decât în România.

Acolo câștigăm 80 de euro/zi. Dacă sunt două persoane, soț și soție, 160 de Euro. De exemplu, în Spania, viața nu este scumpă din punct de vedere al mâncării. Este chiar mai ieftină decât în România. Acolo, cu 50 de euro umpli un cos de cumpărături și îți ajunge o săptămână. În schimb, în România, cu 50 de euro abia iei câteva produse. (părinte rom)

Majoritatea emigranților lucrează în străinătate și **trimit bani înapoi acasă** pentru susținerea familiilor.

De exemplu, băieții aceștia (se referă la participanții la interviu) au fost nevoiți să plece deoarece nu aveau bani pentru familiile lor. Chiar dacă găseau să se angajeze cu salariul minim pe economie (în România), nu poți întreține o familie numeroasă de șase-șapte membri. Aici câștigăm puțin, dar prețurile, cheltuielile sunt conforme cu cele din UE. (părinte rom)

În comunitățile de romi, migrația temporară este structurată de **rețele familiale și de vecinătate** și este incitată de **modele de succes financiar**. Așa cum menționează unul dintre părinții romi intervievați,

Pleacă la muncă două-trei luni, se întorc, mai stau o lună două în România, și apoi pleacă iar. Acest lucru ne dă și nouă un imbold de a pleca, deoarece vedem că prietenii noștri, rudele noastre pleacă în străinătate și se descurcă, vin cu bani și atunci plecam și noi. (părinte rom)

Migrația este percepută ca fiind o perspectivă mai bună în ceea ce privește resursele necesare **creșterii unui număr mare de copii**, datorită sprijinului mai generos acordat de autorități în țările de destinație.

Oamenii la noi pleacă foarte mulți în afara țării din cauza lipsei banilor, a salariilor. Au copii mulți, șapte-opt pe familie. Preferă să plece în alte țări ca Germania, Italia, Spania unde au un ajutor social pentru fiecare copil în valoare de 80-100 de euro/lună. (părinte rom)

Pentru muncitorii sezonieri, cea mai bună opțiune este aceea de a-și lăsa copiii acasă, sub supravegherea familiei extinse, mai ales atunci când **părinții nu pot asigura cazare, hrană și supraveghere în străinătate**. Este în special cazul copiilor mici care necesită îngrijire permanentă.

Cei care pleacă, în special la munci sezoniere, agricole, nu îi iau pe cei mici/bebeluși, deoarece sunt mai greu să-i gestioneze. Preferă să-i ia pe cei care se pot deplasa independent, pe care îi pot lua cu ei câteodată la locul de muncă. Cei care pleacă sezonier, pleacă de multe ori în grup mai mare de 20-30 persoane. De aceea e mai greu să-i ia pe cei mici (copiii). Locuiesc în câmp, unde prestează munci agricole, în condiții destul de grele.

Atunci când migrația se întinde doar pe **câteva luni**, copiii sunt lăsați acasă cu rudele. Dar când perspectivele de migrație sunt mai stabile și pentru **perioade de timp mai lungi**, de un an sau mai mulți, părinții romi tind să-și ia copiii mici cu ei în străinătate.

La noi, în comunitate, pleacă de obicei pe sezoane, împreună cu copiii. Când pleacă cu copiii, rămân o perioadă mai lungă: un an, chiar doi ani. Dar, de cele mai multe ori, stau câteva luni. Uneori (sunt plecați) ambii părinți iar copiii sunt lăsați în țară, în grija bunicilor, a rudelor.

Majoritatea romilor care pleacă în străinătate sunt muncitori sezonieri, care nu beneficiază de contracte de muncă și condiții de viață decente în străinătate. Pentru aceștia, **cea mai comună opțiune este să-și lase copiii acasă, în România**, sub supravegherea bunicilor și a fraților și surorilor mai mari. Aceste opțiuni reprezintă soluții temporare. În multe cazuri, copiii sunt supravegheați de persoane care sunt prea în vârstă (bunici) sau prea tinere (minori).

Avem un caz cu o bunică care stă cu un nepotul de trei luni. Când nu au posibilitatea să îi ia în străinătate, îi lasă acasă cu bunicii. Depinde, dacă se duc cu contract sau fără contract, dacă au cazare. Nu pot pleca cu un copil de trei luni fără condiții.

De obicei, cei care pleacă, pleacă pentru beneficii materiale, financiare (alocațiile oferite de statele UE), și pleacă cu copiii, cu frații mai mari, verișori care să aibă grijă de copiii mici. Mai sunt o categorie care pleacă fără copii și îi lasă aici în grija bunicilor, a rudelor. Aceștia sunt cei mai mulți. Câteodată rămân și în grija fraților mai mari care, în cele mai multe cazuri, nu sunt majori.

Cazurile de **părinți romi care își iau copiii cu ei în străinătate** sunt mai rare. Aceasta se întâmplă mai ales când nu pot găsi sprijin local în România pentru supravegherea copiilor pe timpul migrației.

Sunt mai puțini cei care pleacă cu copii. Noi suntem un caz fericit, pentru că elevii noștri prea puțin pleacă definitiv sau pe perioade mari, de ani de zile. Ai noștri sunt sezonieri. Pleacă, cum spun ei, la usturoi, la măslina, pentru perioade de câteva luni, și se întorc.

Da, în comunitate da. Sunt plecați. Uneori (sunt plecați) ambii părinți iar copiii sunt lăsați în țară în grija rudelor. Sunt și familii care își iau și copiii cu ei în străinătate.

Părinții romi care pleacă în străinătate sunt conștienți că cel mai bine pentru copiii lor este să fie îngrijiți de către părinți. Bunicii sunt adesea prea în vârstă pentru a oferi o bună îngrijire copiilor mici.

Cam toți pleacă în străinătate și toți își iau copiii pentru că nu prea mai au cu cine să-i lase acasă. Bunicii sunt bătrâni și nu mai pot avea grijă de ei. (Părinții) preferă să-i ia cu ei pe copii, chiar dacă e vorba de două-trei luni de zile.

V.3. Motivațiile și riscurile educației școlare în străinătate

În anumite condiții, părinții romi ar dori să-și ia copiii în străinătate, în special atunci când migrează pentru perioade mai lungi (mai mari de câteva luni) și când copiii sunt foarte mici. Angrenarea copiilor în migrație generează **o serie de riscuri**. Când părinții nu reușesc să respecte **reglementările locale cu privire la îngrijirea și supravegherea copiilor**, ei riscă să aibă probleme cu autoritățile locale. Aceste reglementări pot varia de la o țară la alta dar, în general, sunt percepute ca fiind mult mai exigente decât în România. Condițiile adecvate pentru îngrijirea copiilor implică **condiții adecvate de locuire, hrană, supraveghere permanentă pentru minori și înscrierea la școală pentru copiii de vârstă școlară**.

Când copiii sunt mici, locuirea, hrana și supravegherea pot fi asigurate de comunitățile sau familiile extinse care migrează și locuiesc împreună. Grădinița nu este văzută ca fiind o opțiune, din cauza limbii, a distanțelor și a dificultăților reprezentate de procedurile formale. Supravegherea copiilor mici este realizată de frați și surori mai mari sau de alte rude care nu sunt implicate în munca zilnică.

Atingerea vârstei școlare de către copii devine mai problematică, obligând familiile să interacționeze cu sisteme educaționale străine. Sunt necesare cheltuieli și eforturi mai mari, pe care multe familii romi nu și le permit, precum deținerea unei adrese legale, proceduri birocratice, completarea de documente, probleme legate de limbă, haine și încălțăminte, rechizite școlare, supraveghere în educația școlară etc. Când acestea nu pot fi acoperite și când planurile de migrație nu urmăresc stabilirea permanentă, **multe familii romi își trimit copiii în România pentru școlarizare**, sub îngrijirea familiei extinse.

Politicile de îngrijire a copilului în țările de destinație sunt descrise de interlocutorii noștri ca fiind foarte stricte. Când normele de supraveghere și de îngrijire nu pot fi respectate, părinții trebuie să-și „ascundă copiii” în case sub supravegherea fraților și surorilor mai mari. Părinții sunt la muncă, și nu există alte rude disponibile pentru îngrijirea copiilor mici.

Eu am plecat cu copiii în Spania, pentru trei luni de zile, la cules de măslina. Fata are nouă ani, băiatul șapte, un alt băiat patru, și cealaltă fată doi ani. E foarte greu să pleci și cu copiii după tine. Trebuie să-ți fie în casă, închiși. Nu poți să le dai drumul din casă, pentru că vine poliția de acolo și nu ai voie să-i lași singuri acasă. De obicei, când pleacă mai multe familii, își închiriază o casă, apartament, și lasă copiii mici în grija celor mai mari. (părinte rom)

Atunci când copiii sunt foarte mici, și când cel puțin un părinte lucrează legal, familiile își aduc copiii în străinătate. Sistemele de servicii sociale în multe țări în care părinții migrează oferă mai mult sprijin decât în România. **Beneficiile sociale includ adesea locuire, hrană și alocații financiare lunare**, care sunt percepute de mulți emigranți ca venituri.

Avem o familie care a plecat în Germania cu șapte copii, motivul fiind faptul că acolo au primit o casă socială, alocații pentru copii, care depășesc suma pe care o primeau în țară. Din relatările tatălui, acesta spunea că banii primiți acolo (casă socială, alocații) plus ceea ce câștigă el prin muncă îi ajungeau (soția nu avea voie să muncească, deoarece avea șapte copii dintre care patru minori), deoarece nu aveau alte cheltuieli suplimentare, și practic banii pe care îi câștiga el îi puneau deoparte. Pentru cinci copii a cerut și transferul de aici, pentru a-i înscrie acolo la școală. Acesta este un caz fericit, din cei care se duc în străinătate și se integrează.

Odată cu atingerea vârstei școlarizării, păstrarea copiilor în străinătate fără a-i înscrie la școală generează multe riscuri. În alte țări europene, autoritățile statului pot chiar să preia custodia copiilor. Aducerea în țară a copiilor pentru școlarizare rămâne astfel singura opțiune disponibilă. Înscrierea copiilor la școală în străinătate este percepută ca fiind o provocare foarte dificilă.

Vecinii mei din bulevard s-au întors din Spania. Fetitele sunt mici, în jur de patru-cinci ani. Au venit special (în România) în vara asta. Le-au adus acasă pentru că împliniseră vârsta să meargă la școală. Statul spaniol le-a spus clar: dacă nu îi duc la școală, le iau copiii. Și atunci, i-au adus în România. N-au vrut să-i ducă la școală (în Spania), nici să-i lase acolo, și atunci i-au adus în țară. Probabil la ei (în Spania) este un alt sistem.

Înscrierea copiilor în școli din străinătate apare ca o mare provocare pentru părinți, iar ei o evită pe cât posibil. De vreme ce majoritatea celor care migrează sunt muncitori temporari, limba locală este rareori învățată iar interacțiunea directă și consistentă cu instituțiile locale este rară. Chiar și când copiii sunt înscriși în școli în străinătate, de cele mai multe ori aceștia nu reușesc să se integreze în mod adecvat.

De obicei, nu prea se integrează în nicio școală, nu se duc la școală. Dacă sunt plecați în Germania sau Anglia, unde legea este mai strictă, atunci sunt obligați să-i înscrie la o școală. În schimb, în Spania legea este mai permisivă. Și la ei legea este clară: copiii trebuie să meargă la școală, dar sunt mai permisivi. Vin cei de la asistență socială, fac o anchetă socială, le pun în vedere că trebuie să meargă (copiii la școală), dar nu-i obligă.

Pentru familiile în migrație pe termen lung, pe bază de contracte de muncă, înscrierea copiilor la școală aduce beneficii sociale, în special pentru familiile numeroase.

Părinții, când ajung acolo (în străinătate) cu copiii, îi înscriu la școli acolo, pentru că altfel nu primesc ajutorul acela. Aici, acasă (în România), trebuie tot anulat, și depun acte acolo și primesc ajutor social de acolo. Sunt țări unde este obligatorie înscrierea copiilor: cum ar fi Anglia și Germania. Altfel, nu mai primesc acele alocații.

În Germania, acolo primesc alocații, și în Anglia, chiar și în Spania. Spre exemplu, fratele meu este plecat cu familia lui în Anglia. El lucrează, mama nu lucrează, are ajutor social, plecat de patru ani, casa este plătită de stat. A înscris copiii acolo la școală. Era obligatoriu.

Cea mai bună variantă pentru perioade mai lungi de migrație, atrăgând cele mai multe beneficii sociale, este cea în care un părinte are contract de muncă, celălalt rămâne acasă supraveghind mulți copii, dintre care unii frecventează școli din străinătate.

În străinătate, ei își înscriu copiii la școală pentru că sunt motivați în primul rând financiar (obțin până la 200 Euro alocație/copil) și, în al doilea rând, cei care au contract de muncă sunt cumva obligați. Astfel, ei beneficiază de casă socială, alocații, nu plătesc utilități, soția nu are voie să lucreze pentru că trebuie să aibă grijă de copii.

Acolo, spre exemplu în Germania, statul îi ajută pe cei cu copii, îi înscriu la școală, le dau o alocație de la școală, le plătesc chirie, le dă alimente de la primăria de acolo. Însă trebuie ca unul din părinți să lucreze, să facă dovada că lucrează undeva.

Atunci când părinții migrează în comunități stabile în străinătate, formate din alți emigranți în măsură să-i sprijine pe noii veniți în integrarea locală, copiii au mai multe șanse de a frecventa școala. O altă perspectivă evocată de către interlocutorii noștri este perspectiva **famiiliilor și copiilor implicați în activități ilegale** precum „cerșitul” sau alte forme de criminalitate.

De obicei, cei care își iau copiii, mai ales dacă sunt mai mărișori, unii se duc și își fac (dosar de) ajutor social care se obține mai ușor atunci când ai doi, trei copii. Un alt motiv ar fi că se duc cu copiii la cerșit. Cei care pleacă cu contract de muncă sau angajați sub o formă anume, își înscriu copiii la școală acolo. Însă cei care se duc la cerșit sau „alte munci” care nu necesită o formă legală, nu îi duc la școală. Cei care pleacă în străinătate, într-o comunitate formată acolo, stabilită într-o zonă a orașului X, își duc copiii la școală pentru că majoritatea lucrează.

V.4. Forme de educație școlară în străinătate

Pe baza interviurilor cu directori și profesori de școală din România, am încercat să aflăm informații cu privire la tipul de școlarizare în străinătate al copiilor emigranți. Pe lângă diversitatea de cazuri, **profesorii români manifestă în mod constant un nivel scăzut de înțelegere referitor la tipul de educație școlară și la procedurile de înscriere în școli în străinătate.** Reprezentanții școlilor din România se bazează doar pe relatările copiilor și părinților, care sunt adesea neclare. Perspectiva generală cu privire la școlarizarea în străinătate indică un sistem de înscriere „mai flexibil” (mai puțin birocratic) decât în România, „clase pregătitoare”, „clase mixte”, „centre de zi”, „centre de învățare a limbii” etc.

Sistemele de educație din străinătate sunt percepute de profesorii români ca fiind **mai permissive** decât în România, cel puțin cu privire la documentele școlare necesare la înscriere sau la plecare.

Acolo (în alte țări) legea este mai permisivă. Chiar dacă se duc pentru trei luni, părinții își pot înscrie copiii la școală și, de multe ori, după ce îi înscriu la școala din străinătate, solicită documente privind nivelul de educație al copilului.

În cazul în care copiii sunt născuți în România, **învățarea limbii locale** din țara de destinație este prima provocare, obligatorie și dificilă, atunci când sunt înscriși în sistemul de educație al țării respective.

Le este foarte greu, în primul rând din cauza limbii. Stau pentru o perioadă în grupe mixte de copii imigranți. De cele mai multe ori nu ajung la școală, într-o clasă anume, deoarece trebuie să plece cu părinții lor acasă.

În străinătate, indiferent de naționalitate sau etnie, copiii emigranților sunt înscriși în **clase pregătitoare** pentru acomodare lingvistică și instituțională. În funcție de țară, aceste clase sunt fie dedicate copiilor imigranți, fie clase mixte cu cele ale localnicilor.

Sunt în clase mixte: două-trei luni de zile au o perioadă de acomodare cu limba. Copiii se acomodează mai ușor decât noi adulții. Nu sunt separați. Clasele sunt mixte: sunt musulmani, evrei, ortodocși. Legat de etnie, nu se fac diferențe: sunt cu englezi și alte naționalități în clasă.

Acolo (școala din Spania) nu intră imediat într-o clasă, nu participă la ore imediat ce se înscriu. Ei sunt într-o grupă cu mai mulți copii proveniți din familii migrante și, pentru o perioadă, încearcă să se acomodeze cu limba. De cele mai multe ori nu ajung într-o clasă, la un nivel echivalent din punct de vedere educațional (cu cel din România). Trebuie să se întoarcă în țară. Părinții termină munca sezonieră și trebuie să se întoarcă în țară.

Chiar și atunci când sunt înscriși în școli din străinătate, copiii **nu ating o integrare școlară adecvată.** Dacă părinții sunt angrenați în munci sezoniere, mai devreme sau mai târziu ei trebuie să revină în România, întrerupând educația școlară începută cu câteva luni mai devreme. Când planurile de migrație ale părinților sunt pentru muncă temporară, înscrierea copiilor în școli din străinătate poate fi utilizată ca soluție temporară pentru supravegherea copiilor, alternativă la supravegherea constantă acasă.

Este și posibilitatea ca, în străinătate, să fie și centre din astea în care îi mai țin. Școli maternale. Cum funcționează ei? Cine poate ști?

În cazul meu, băiatul spune că s-a înscris acolo la școală. Dar n-a cerut situația de la noi de la școală. Atunci nu știu cum s-a înscris acolo, și cum va veni și cu ce documente va veni. Nu știu cum fac de-i primesc acolo (la școală). Mai mult îi primesc așa, fără nimic. S-ar putea să nu fie școală efectivă, ci doar niște centre de zi pentru copii.

Mărturiile profesorilor români sunt marcate de lipsa de înțelegere și chiar de suspiciuni cu privire la tipul de educație școlară urmată de copiii romi care-și însoțesc părinții în timpul migrației temporare. Când **copiii relatează despre înscrierea în școli în străinătate**, aceste școli pot fi, de fapt, centre de zi, centre de învățare a limbii, clase pregătitoare, fără relevanță școlară pentru sistemul de educație din România. Experiența școlară amintită de copiii romi poate indica, de asemenea, o integrare adecvată într-un sistem de educație din străinătate, dar afectată de întreruperile cauzate de părinții întorși în România. Aceste întreruperi pot avea loc înainte de finalizarea unui an sau a unui ciclu întreg de studiu. În astfel de cazuri, școala frecventată în străinătate ar putea deveni irelevantă în România, în special atunci când nu sunt aduse și **documente** de la instituțiile școlare din străinătate și când copiii nu au putut înregistra **progrese educative** în scurtele perioade de studiu în străinătate.

VI. COPII ROMI REVENIND ÎN ROMÂNIA ȘI ÎN ȘCOLI

Acest studiu abordează obstacolele structurale în integrarea școlară a copiilor romi atunci când aceștia își însoțesc părinții în migrație sezonieră sau temporară în alte state membre ale UE. Acest raport se concentrează asupra obstacolelor cu care se confruntă copiii emigranți la întoarcerea în România, atunci când încearcă să se (re)înscrie în școli. Care sunt obstacolele administrative și procedurale cu care se confruntă copiii romi care încearcă să se (re)înscrie în școli din România?

VI.1. Lipsa documentelor necesare școlilor din străinătate/din România

Așa cum indică directorii și profesorii din școli, **principalul obstacol că împiedică o (re)integrare rapidă și adecvată în școlile din România a copiilor romi întorși din migrație internațională este lipsa documentelor atestând școlarizarea efectuată în străinătate.**

Documentele ce atestă școlarizarea prealabilă reprezintă principalul instrument solicitat de către sistemul educațional românesc în vederea alocării corecte și legitime pe un anumit nivel de școlarizare a noilor veniți (anul și clasa corectă de studiu), în funcție de școlarizarea anterioară. Odată ce o școală românească este solicitată să înscrie un copil din altă școală și din altă țară, primul pas constă în alocarea adecvată a acestuia într-o anumită clasă. Atunci când părinții solicită includerea în școală, instituția trebuie să înscrie copilul imediat, indiferent de educația sa anterioară. Dacă aceasta este procedura standard pentru orice transfer școlar, potrivit respondenților noștri, specificul familiilor rome constă în dificultățile acestora în gestionarea documentelor și a relațiilor instituționale, din cauza lipsei educației școlare (în multe cazuri) sau a neîncrederii și, uneori, a neglijenței cu privire la relațiile instituționale/formale.

Mai sunt și care vin și întrebă ce documente au nevoie când pleacă în străinătate ca să-și înscrie copiii la școală. Mai sunt și astfel de cazuri. Copiii de etnie romă se află mai degrabă între cei care nu anunță.

Marea problemă la romi este aceea că vin fără acte doveditoare sau nu vin cu acte deloc. Dacă aduc acte doveditoare că au urmat o formă de învățământ, se pot reînscrie. Altfel nu există soluții decât poate programe de tip „A doua șansă” sau să intre în clasa pregătitoare.

Potrivit directorilor și profesorilor români, **lipsa documentelor și a procedurilor adecvate de transfer este mai frecventă în rândul familiilor rome.** Unii dintre respondenții noștri indică un nivel ridicat de exigență al sistemului educațional românesc (în comparație cu alte țări), care solicită documente scrise și precise. Alții indică neatenția față de documente, care ar fi specifică unor familii rome, în timp ce alții amintesc de cazuri de copii romi născuți în străinătate care nu au urmat nicio școală acolo.

Am avut două cazuri care au venit din străinătate cu acte dar, din păcate, marea majoritate nu vin cu documente care să ateste că au terminat sau au absolvit un nivel de clasă de școală. Mulți vin cu o adeverință că au urmat cursuri acolo, însă nu este suficient. Ar fi nevoie să vină, la fel ca în sistemul nostru de învățământ, cu foaie matricolă, dovada cu tot ceea ce a absolvit.

Legat de copiii născuți în străinătate, principala problemă o constituie vârsta lor la întoarcere. De obicei, ei sunt trimiși înapoi în România foarte târziu pentru școlarizare, atunci când sunt suficient de mari pentru a-și purta de grijă dar, de asemenea, când sunt prea mari pentru a fi înscriși în clasa pregătitoare.

Majoritatea copiilor de etnie romă sunt născuți în străinătate. Sunt foarte puțini născuți în România, cei care vin la noi la școală. De obicei (părinții) îi aduc în jurul vârstei de 9-10 ani. Atunci vin fără să fi făcut școală cu acte acolo. Foarte puțini aduc acte cum că ar fi fost acolo la școală. Noi suntem, într-un fel, strânși cu ușa ca să-i înscriem. Ne pare rău de copii. Unii sunt foarte inteligenți și vor să facă școală.

O posibilă explicație a lipsei de interes manifestată de părinți cu privire la documentele școlare emise de școlile românești înaintea plecării în străinătate este faptul că **multe școli din străinătate nu solicită documente școlare anterioare** pentru înscriere copiilor. Așa cum părinții romi o confirmă,

Nu luăm acte de la școala din România. (În străinătate) nu se cer (documente). Doar în Germania au cerut acte. În Spania însă nu cer actele de proveniență (școlarizare) de la școala din România. Eu am fost plecat cu copiii în Spania pentru trei luni de zile, însă nu au fost necesare acte. Nu ne obligau să-i înscriem. Numai în cazul în care te muți definitiv într-o țară trebuie să-i înscrii la școală. Acum nici în Spania nu te mai lasă să îți copiii în casă. Trebuie să-i duci la școală. (părinte rom)

O altă posibilă explicație este legată de **lipsa de predictibilitate a traiectoriilor migratorii ale familiilor rome.** Fiind emigranți sezonieri și temporari, majoritatea familiilor care pleacă în alte țări din UE nu știu exact cât de mult timp vor sta în străinătate, în ce condiții, când vor reveni, care este școala pe care o vor contacta în străinătate pentru înscrierea copiilor. Majoritatea muncitorilor sezonieri își iau copiii doar pe perioada verii, în timpul vacanței școlare. Momentul reîntoarcerii nu este întotdeauna controlat de părinți.

Costurile mari de călătorie și condițiile de lucru în străinătate îi determină să-și aducă copiii acasă în școlile din România doar când sunt disponibile oportunități ieftine de călătorie.

Ei, când pleacă, nu cer acte, pentru că nu știu ce vor face. (Nu știu) unde se duc. Dacă îl va înscrie la școală. Dacă (părintele) cere (documente), eu, ca reprezentant al școlii, sunt obligat să-i eliberez foaia matricolă. Dar el trebuie să spună ce face cu ea.

Acestea sunt și explicațiile amintite de părinții romi pe parcursul interviurilor. Pe de o parte, **părinții romi evocă migrația temporară/pe perioada verii**. Într-o astfel de perspectivă, copiii nu sunt transferați de la o școală la alta. Ei doar își însoțesc părinții pe parcursul vacanței școlare și se reîntorc în toamnă pentru a-și continua studiile în România.

Nu am avut probleme, la reîntoarcerea în țară, la integrarea în școală. Nu am plecat mai mult de câteva luni. Știm că trebuie luate acte de acolo, de la școala din străinătate, pentru a dovedi aici că a urmat un sistem de învățământ. La fel și de aici, ar trebui să cerem o situație a copilului, o foaie matricolă care să dovedească nivelul de învățământ absolvit la acel moment. Dar nu am avut nevoie, pentru că nu se cer. Nu stăm foarte mult plecați, în funcție de țara unde mergem, nu toți cer. (părinte rom)

Pe de altă parte, atunci când directorii și profesorii amintesc că, uneori, lipsa documentelor este cauzată și de interesul scăzut, de grija și de abilitățile scăzute ale părinților în a înțelege și interacționa cu instituțiile școlare din străinătate, **părinții romi resping această explicație „a neglijenței”**. Ei susțin că părinții romi au mare grijă de educația școlară a copiilor și, când este necesar, ei comunică, solicită și furnizează documentele necesare pentru înscrierea copiilor în străinătate și, la întoarcere, în România.

Nu au fost probleme la reînscrierea în școală. Când am plecat am făcut cerere de întrerupere. Spre exemplu, în satul vecin, pleacă mai mulți cu copiii și îi înscriu la școală în străinătate. Dar la întoarcere vin și îi reînscriu, aduc acte de acolo, pentru că știu că fără acte nu îi pot înscrie în nicio școală. (părinte rom)

Atât profesorii cât și părinții romi explică lipsa documentelor școlare prealabile prin permisivitatea școlilor din străinătate cu privire la documentele necesare înscrierii, precum și prin caracterul sezonier al migrației familiilor rome în străinătate care, cel mai adesea, nu presupune (re)înscrierea copiilor la școală.

Nu au fost probleme la reîntoarcere și reînscrierea copiilor în școală. Cei de la școală vorbesc cu noi, ne spun ce trebuie să facem. Noi știm că trebuie anunțat la școală. Dacă știm că trebuie un act, atunci când plecăm, ne anunțăm între noi, suntem uniți, ne ajutăm în comunitate. (părinte rom)

Directorii și profesorii din România mai adaugă uneori acestor explicații și lipsa de predictibilitate a planurilor de migrație ale familiilor rome și, de asemenea, ipoteza neglijenței părinților cu privire la documentele școlare și la procedurile de înscriere.

VI.2. Impactul migrației asupra educației copiilor romi

Impactul migrației internaționale asupra copiilor romi ce-și însoțesc părinții în străinătate variază de la caz la caz. Pe baza interviurilor realizate cu directori și profesori din școli din România, putem totuși prezenta o listă cu astfel de cazuri tip:

- Emigranți sezonieri care se preocupă de educația școlară continuă a copiilor în România. În astfel de cazuri, părinții acordă o atenție specială obligațiilor școlare ale copiilor (examene, teste) înainte de a-și lua copiii în străinătate pe parcursul vacanței de vară. Mai mult, părinții își aduc copiii înapoi, în România, înainte de începerea noului an școlar.
- Emigranți sezonieri care-și iau copiii pe parcursul vacanței de vară dar nu reușesc să-i aducă înapoi la școală înainte de începerea noului an școlar. Când întârzierea este scurtă, timpul pierdut poate fi recuperat. Când se extinde pe parcursul anului următor, copilul riscă să repete întregul an școlar, cu costuri educaționale și psihologice importante.
- Copii care sunt născuți în străinătate și trebuie să se adapteze la limba română și la noul mediu școlar.
- Copii care lipsesc de la școală pentru mai mulți ani și trebuie integrați în Programul „A doua șansă”.
- Migrație pe termen lung când copiii riscă să devină victime ale exploatarei părinților, inclusiv implicarea forțată în activități ilegale precum cerșitul, furtul sau alte situații.

Fiind conștienți de **caracterul temporar și sezonier al migrației**, majoritatea părinților nu solicită documente de la școlile de plecare, anticipând o întoarcere rapidă. În același timp, majoritatea acordă suficientă atenție exigențelor școlii românești și, mai specific, finalizării tuturor îndatoririlor școlare, asigurând continuitatea educației copiilor în sistemul educațional românesc.

Am avut doi băieți plecați. S-au întors în toamnă. Au plecat iar acum, la sfârșitul lunii iunie. Erau interesați să-și termine (școlarizarea). Asta îi interesează pe ei foarte mult, să încheie anul școlar. Să-și încheie situația. Ei pleacă sezonier.

Avem cca. 20 de cazuri constante la nivelul școlii care pleacă sezonier pentru câteva luni și se reîntorc solicitând reînscrisura în școală. De obicei, ei ne anunță intenția de a pleca. Nu solicită acte de la școală pentru că ne spun că nu o să-i ducă acolo la școală și că vor reveni peste câteva luni.

Există, de asemenea, o categorie de **lucrători romi temporari, a căror migrație este mai puțin predictibilă** și care nu controlează foarte bine parcursul migrației copiilor. În astfel de cazuri, lipsurile educaționale se pot acumula, în special din cauza faptului că aceștia nu sunt înscriși în școli din străinătate suficient timp pentru ca educația lor să fie recunoscută în România. Din cauza timpului limitat petrecut în străinătate, copiii nu au șansa continuării școlii în țara de destinație. Totuși, ei acumulează lipsuri în învățare care trebuie gestionate în România, după întoarcerea lor.

Avem și sezonieri, practic sunt cei mai numeroși. Este o problemă pentru școala noastră, pentru că ei pleacă câteva luni și întrerup aici procesul educațional. Acolo nu se duc la școală. Cei care merg sezonier nu își înscriu copiii la școală și, după câteva luni, se întorc și vor să se reînscrie.

Marea majoritate a emigranților sunt sezonieri. Ei își iau copiii în străinătate pe parcursul vacanței de vară. Pentru cei care încearcă o **emigrare permanentă**, înscrierea copiilor în străinătate devine o prioritate. Acest proces se reflectă în eforturile lor de a obține documente școlare din școlile de origine, documente necesare pentru transferul complet al copiilor în alte școli din străinătate.

Avem un procent de 50 de copii care pleacă constant în străinătate și se reîntorc fără să fi făcut, să fi urmat o formă de învățământ în afară. Mai sunt o categorie care pleacă și nu se mai întorc, și sunt unii care merg acolo la școală. Știm asta pentru că instituțiile școlare din țările unde sunt plecați ne-au cerut transferul/documente.

Cele mai dificile cazuri sunt cele ale familiilor care părăsesc România pentru câteva luni, **dar își extind emigrația pentru un an, fără posibilitatea înscrierii copiilor în școli din străinătate**. Când planurile familiei de întoarcere în toamnă nu se realizează și familia continuă să stea în străinătate alături de copii, aceștia ar putea pierde noul an de școală. După mai mult timp petrecut în străinătate fără frecventarea școlii, reîntoarcerea în școlile românești necesită repetarea anilor școlari. Dar acestea sunt cazuri rare.

Un copil care a repetat anul. A fost plecat un an în Spania, a revenit, și a trebuit să repete anul. Era în clasa a III-a. A plecat în vacanța de vară. În septembrie nu a mai revenit. A stat un an plecat iar, când a revenit, nu a putut să se mai înscrie în clasa a IV-a. El spune că a fost acolo la școală dar, tot așa, n-a venit cu nici un document, și a repetat clasa a III-a. Foștii săi colegi erau deja în clasa a IV-a. Iar copilul a simțit-o ca pe o repetenție. Alți colegi. A schimbat clasa. Dar s-a integrat ușor. Încă sunt copii.

Mai frecvente sunt cazurile în care copiii sunt **născuți în străinătate sau luați în străinătate la vârste fragede**, înaintea începerii educației școlare. În astfel de cazuri, acești copii nu frecventează nicio școală în țările de destinație și revin apoi în România la vârste mai mari decât cea necesară pentru înscriere. Pentru ei există riscul de a fi înscriși în Programul „A doua șansă” (vezi Capitolul VII.2., pag. 32).

Pentru copiii de etnie romă, nu cred c-am avut perioade foarte îndelungate, de genul anilor. Cei cu anii, sunt la clasele primare, la cei mici. (Părinții) iau copiii și stau mai mult, pentru că sunt prea mici ca să-i lase cu cineva. Cei de gimnaziu pot fi lăsați acasă.

Alte cazuri dificil de gestionat sunt cele ale copiilor născuți în străinătate, **care vin și pleacă frecvent**, pierzând șansa de a încheia ani școlari compleți într-o țară sau alta. Acestea sunt cazuri în care ritmurile și constrângerile migrației sunt prioritare calendarului școlar, cauzând pierderi educaționale.

Am avut un caz cu un băiat venit din Spania, cu un certificat de naștere eliberat în Spania. Până l-au tradus, copilul venea la școală dar neînregistrat. Apoi a tradus certificatul. Apoi a plecat iar. Un an l-a pierdut. A făcut clasa întâi. În a II-a a plecat. A pierdut un an și l-a reluat iar.

Amintim și dificultățile întâmpinate de copiii care sunt născuți în străinătate și care, ulterior, sunt aduși în România la atingerea vârstei școlare. **Bariera limbii române** reprezintă un obstacol pe care trebuie să-l gestioneze. Totuși, fiind la vârste fragede, fiind inserați în rețele locale de familie sau vecini, copiii reușesc adesea să se adapteze și să recupereze.

La mine a fost situația în care a venit copilul și nu știa română deloc, în clasa întâi. La cei mici, așa este, sunt dați peste cap total. Nu știa decât limba romani și spaniola. Dar ne-am înțeles, ușor, ușor. A învățat să vorbească românește. Probabil și pentru că a stat printre copii care vorbesc românește. A prins relativ repede. Și nu știa românește deloc. La început, când nu știam că el nu știe de fapt românește, el se uita la mine, iar eu nu știam cum să reacționez. Eu nu știam nici spaniolă, nici romani.

Atunci când emigrația și revenirea în România după perioade lungi fără școlarizare se finalizează cu **repetarea anului școlar, costurile psihologice și sociale sunt plătite de copil**. Acesta nu are încă vârsta necesară pentru a putea decide pentru el însuși, dar va internaliza repetarea anului școlar ca și o vină sau injustiție personală, chiar dacă familia este cea care a decis pentru el. **Vină, frustrare, injustiție** sunt trăiri pe care profesorii români le amintesc în astfel de cazuri. Pe lângă empatie, profesorii nu pot face prea multe, și înțeleg că astfel de evenimente pot fi resimțite de copii ca și traume personale.

Copilul rămâne cu un sentiment de nedreptate, de frustrare. El percepe repetarea clasei ca pe un eșec doar al lui personal, nu al familiei. Copilul gândește: „Am repetat clasa pentru că eu n-am fost în stare.” La elevii mei, unde am avut astfel de cazuri, așa am simțit: copilul acela este trist pentru că el repetă (clasa), deși, undeva în sufletul lui, se creează o falie. Pentru că el e conștient că n-a greșit cu nimic. El a plecat pentru că a fost luat de mama și de tata, iar școala îl pedepsește. Pe ei îi afectează lucrul acesta. Într-adevăr, sunt primiți de colectiv OK, ceilalți nu-l taxează. Dar el, undeva, acolo, resimte nedreptatea. (Copiii resimt mult mai dramatic decât un adult). Un adult mai înțelege că uneori pierdem, că așa e viața. Dar copilul resimte o dramă care-l poate afecta pentru toată viața.

Chiar și atunci când copiii reușesc să fie înscriși **în școli din străinătate, experiența lor educațională este superficială**. Perioadele scurte de migrație nu le permit să se integreze în mod adecvat în sistemele educaționale din străinătate. În majoritatea timpului ei sunt doar audienți la clase, dar nu reușesc să finalizeze ani sau cicluri complete de educație. Bariera lingvistică în străinătate reprezintă un mare obstacol.

Durerea lor cea mai mare este când pleacă în străinătate și nu sunt înscriși în nicio formă de învățământ. Asta din ce află de la ei când se întorc și, mai ales, din ceea ce îndrăznesc să spună prietenilor pe care i-au lăsat aici și care vin și ne povestesc. Povestesc faptul că, acolo, sunt mai mult audienți (la cursuri), faptul că nu se pot integra. În cazul cel mai fericit, asistă la ore.

În relatările directorilor sau profesorilor apar adesea **cazuri triste despre copii care sunt luați în străinătate de familiile lor și sunt implicați în activități ilegale precum cerșitul, furatul sau altele**. În astfel de cazuri, profesorii pierd legătura cu părinții și cu copiii. Singurele informații pe care le află provin de la alți copii și părinți care păstrează legătura cu cei plecați. Copiii care trăiesc astfel de experiențe nu au șansa de a fi integrați în școli din străinătate și, de asemenea, de a fi (re)înscriși în școli din România după întoarcere. Sentimentul de neputință în fața unor astfel de situații îi face pe profesori să-și exprime frustrările cu privire la experiențele traumatice ale unor foști elevi.

Din poveștile pe care le aud la copii prin clase, majoritatea (celor plecați) nu prea merg la școală. Sunt luați de la o anumită vârstă și ținute până la o anumită vârstă pentru activități în afara legii. Cerșit, și cred că mai mult decât atât. Un copil mi-a spus că l-a luat tatăl, cu promisiunea că, în Germania, îl va înscrie la școală, la sfârșitul clasei a V-a. Din Germania au ajuns fraudulos în America (SUA). Copilul, atât a reușit să spună unui prieten: „Ce fac eu aici nu e bine, și nu pot să spun.”

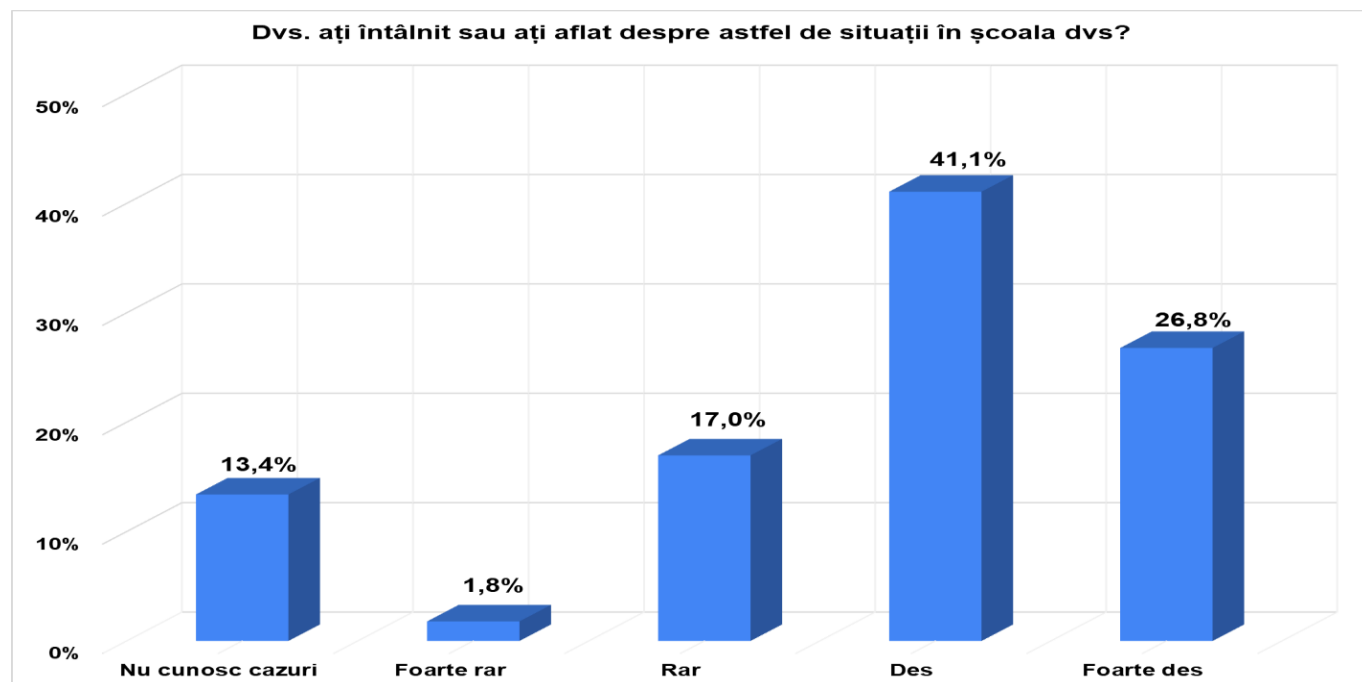
Asta este una dintre situațiile în care nu poți ține legătura cu familia. Având numărul meu de telefon și putând să ia legătura cu mine oricând, pentru orice problemă, mă așteptam să țină legătura cumva. Nu am avut această posibilitate cu acest copil, și te doare când auzi că sunt folosiți. Acesta este un caz pe care eu l-am întâlnit foarte des în 14 ani.

Aceste cazuri nu reprezintă majoritatea experiențelor copiilor romi în străinătate, atunci când își însoțesc părinții în migrație, însă ele sunt prezente în mărturiile profesorilor ca și cazuri triste și povești tragice.

VI.3. Dificultăți ale copiilor romi la întoarcerea în România

Cercetarea cantitativă a început prin delimitarea **exponerii profesorilor la acest fenomen**, respectiv la frecvența cazurilor de migrație internațională în rândul copiilor romi din clasele în care predau respondenții noștri.

Graficul de mai jos evidențiază faptul că doar 13,4% dintre respondenți nu au întâlnit sau nu au auzit despre cazuri de copii romi afectați de migrație. Restul de **86,6% sunt conștienți de fenomenul migrației copiilor romi în alte țări, în vreme ce 67,9% chiar au întâlnit astfel de cazuri „frecvent” sau „foarte frecvent”**. Astfel, putem conchide că respondenții noștri sunt, în marea lor majoritate, specialiști în educație care au lucrat cu copii romi reveniți din migrație internațională, și ale căror opinii și informații sunt fundamentate pe o experiență directă și consistentă. Obținem, de asemenea, o perspectivă asupra frecvenței relative a acestor cazuri în școlile frecventate de copii romi din România.

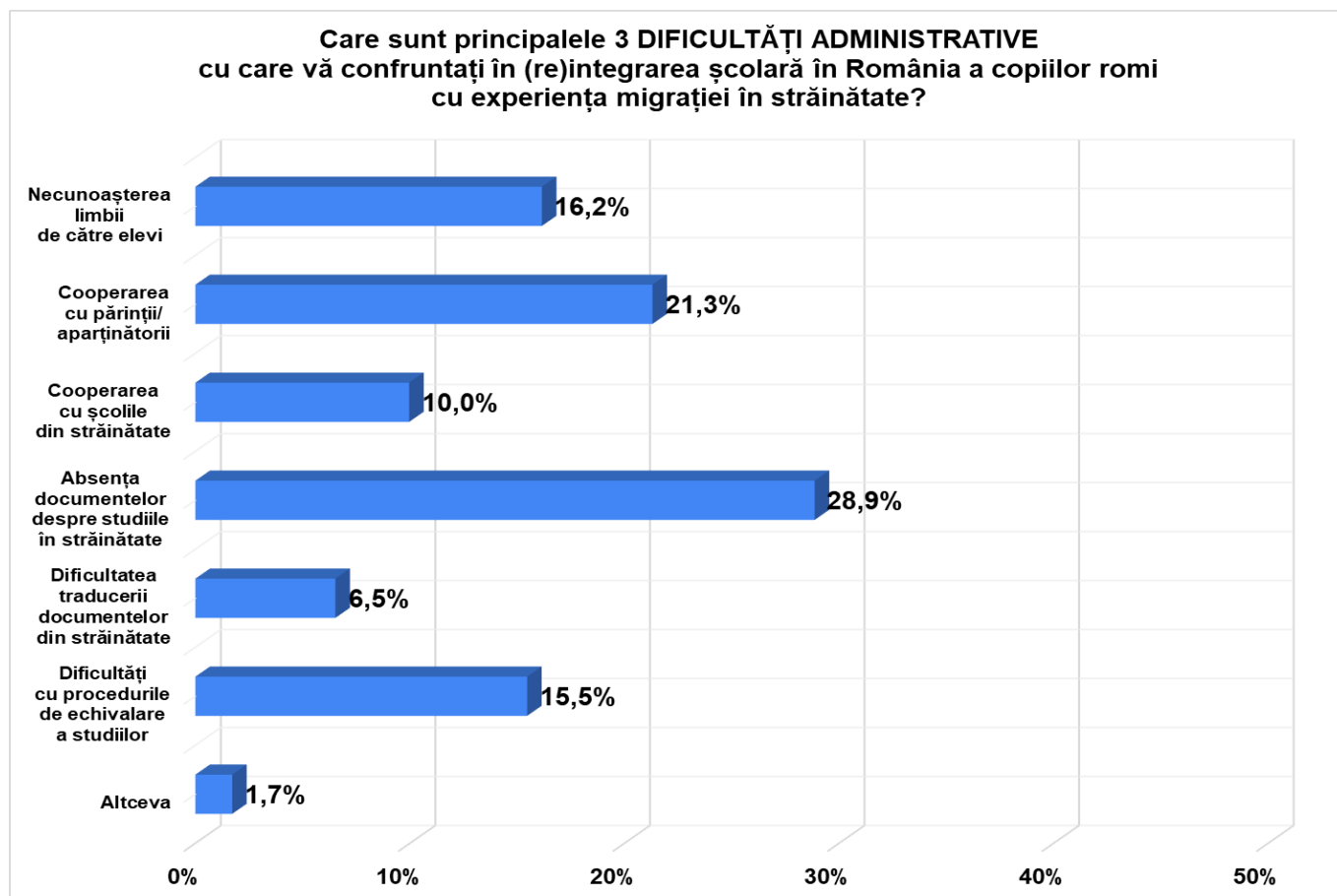

Grafic 1. Cât de frecvente sunt cazurile de copii romi migranți în experiența profesorilor?

Pe baza experienței lor, respondenții au evidențiat principalele dificultăți administrative în abordarea cazurilor de copii romi reîntorși din școli din străinătate. Graficul de mai jos (Grafic 2.) indică drept o **dificultate majoră (28,9% din răspunsuri) absența documentelor de studii pentru educația școlară efectuată în străinătate**. Această problemă a fost, de asemenea, indicată pe parcursul interviurilor (vezi Capitolul VI.1., pagina 17).

O altă problemă specifică întâlnită de profesori este legată de **colaborarea cu părinții (21,3%)**⁸. Pe lângă dificultățile curente amintite de profesori legate de cooperarea cu părinții romi, în cazul copiilor romi afectați de migrația internațională, cooperarea devine și mai dificilă de vreme ce majoritatea acestor părinți sunt absenți, fiind angrenați în noi cicluri migratorii. Copiii romi în migrație se confruntă cu propriile dificultăți, iar colaborarea cu părinții romi apare ca fiind în general dificilă din cauza dificultăților materiale sau a lipsei de încredere. Mai mult, **acești părinți sunt aproape în întregime absenți**. Colaborarea cu alți supraveghetori ai copiilor (bunici) este, de asemenea, dificilă și frustrantă.

⁸ Relația tensionată între comunități rome și instituția școlară, între părinți romi și profesori este detaliată în raportul de cercetare suplimentar publicat împreună cu prezentul studiu „Evaluarea nevoilor de formare pentru (re)integrarea copiilor romi în sistemul de educație din România”

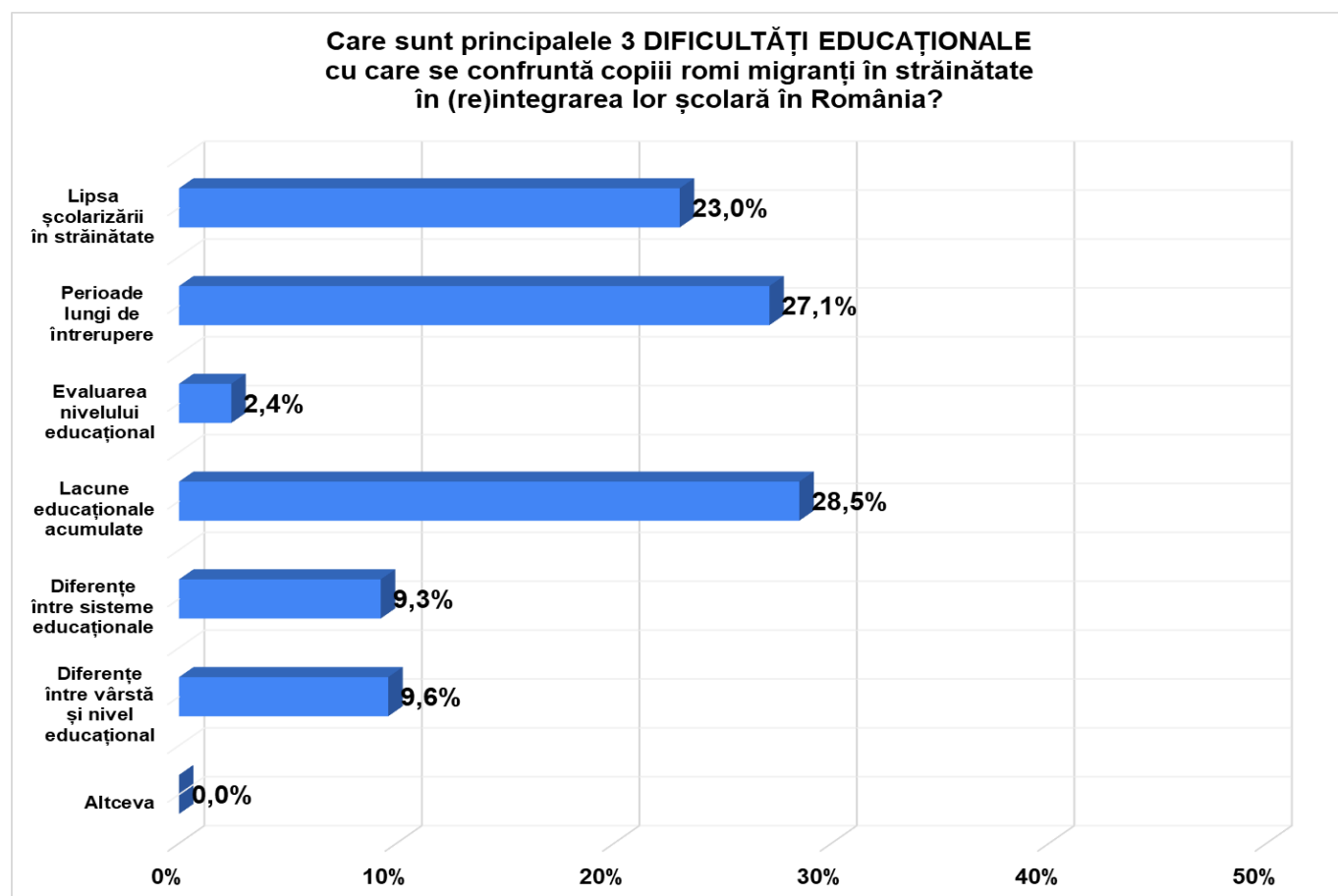
Grafic 2. Principalele trei dificultăți administrative ale profesorilor în (re)integrarea școlară a copiilor romi aflați în migrație internațională

Potrivit a 16,2% dintre respondenții la chestionar, o problemă specifică întâlnită de copiii romi întorși din migrație internațională este cunoașterea limitată a **limbii române**. Așa cum a fost detaliat mai sus, în analiza calitativă (vezi Capitolul VI.2., pagina 19), unii copii romi sunt născuți în străinătate și se întorc în România atunci când ating vârsta școlarizării sau mai târziu. În aceste cazuri, copiii revin cu limba romani ca limbă de bază și, uneori, cu unele cunoștințe de limbă străină învățate în țările de destinație, dar fără o cunoaștere a limbii române. În astfel de cazuri, educația școlară devine dificilă. Totuși, având tot anturajul lor vorbitor de limbă română (familia extinsă și prieteni acasă, colegi și profesori la școală), această problemă este rezolvată într-o perioadă rezonabilă de câteva luni, până la momentul în care nou veniții ating un nivel de gestionare a limbii române care le permite să urmeze școala. Dar, dacă această problemă se rezolvă relativ repede, nu se rezolvă fără efort, iar profesorii solicită sprijin în gestionarea unor astfel de cazuri. Nefiind formați pentru predarea limbii române străinilor, acest proces de acomodare este adesea lăsat pe seama hazardului voinței, disponibilității sau capacității profesorilor de a oferi atenție specială unor astfel de cazuri⁹.

O altă problemă specifică întâlnită de directori și profesori în integrarea în școli a copiilor reîntorși este aceea a **echivalării diplomelor și perioadelor de studiu** pe care copiii le-au parcurs în străinătate. **15,5% dintre respondenții** la chestionar indică această temă ca și un obstacol în calea (re)integrării copiilor romi în școli din România. Acest obstacol, precum și răspunsul legislativ la acesta, sunt tratate pe larg în capitolul următor dedicat din prezentul raport de cercetare (vezi Capitolul VII, pagina 26). Tot în capitolul următor este abordată și **lipsa de cooperare între școli**, care este percepută ca un obstacol de către 10,0% dintre cadrele didactice participante la chestionarul online (vezi Capitolul VIII, pagina 37).

⁹ O analiză extinsă a nevoilor de formare ale profesorilor legate de educația școlară a copiilor romi (specificități, metode adecvate, obstacole în relația între comunități rome și instituția școlară, între părinți romi și profesori este detaliată în raportul de cercetare suplimentar publicat împreună cu prezentul studiu „Evaluarea nevoilor de formare pentru (re)integrarea copiilor romi în sistemul de educație din România”

Din punctul de vedere al cadrelor didactice, **experiența migrației internaționale a copiilor romi are consecințe negative majore asupra parcursului lor educațional**. Așa cum a fost discutat și în analiza calitativă de mai sus (vezi Capitolul VI.2., pagina 18), multe cadre didactice (23%) răspunzând la chestionarul online sunt convinse că copiii romi nu frecventează nicio școală în străinătate. Experiența de migrație este astfel o experiență „fără școală” (27,1%) generând lipsuri educaționale mari (28,5%) acumulate de copiii care își însoțesc părinții în străinătate.

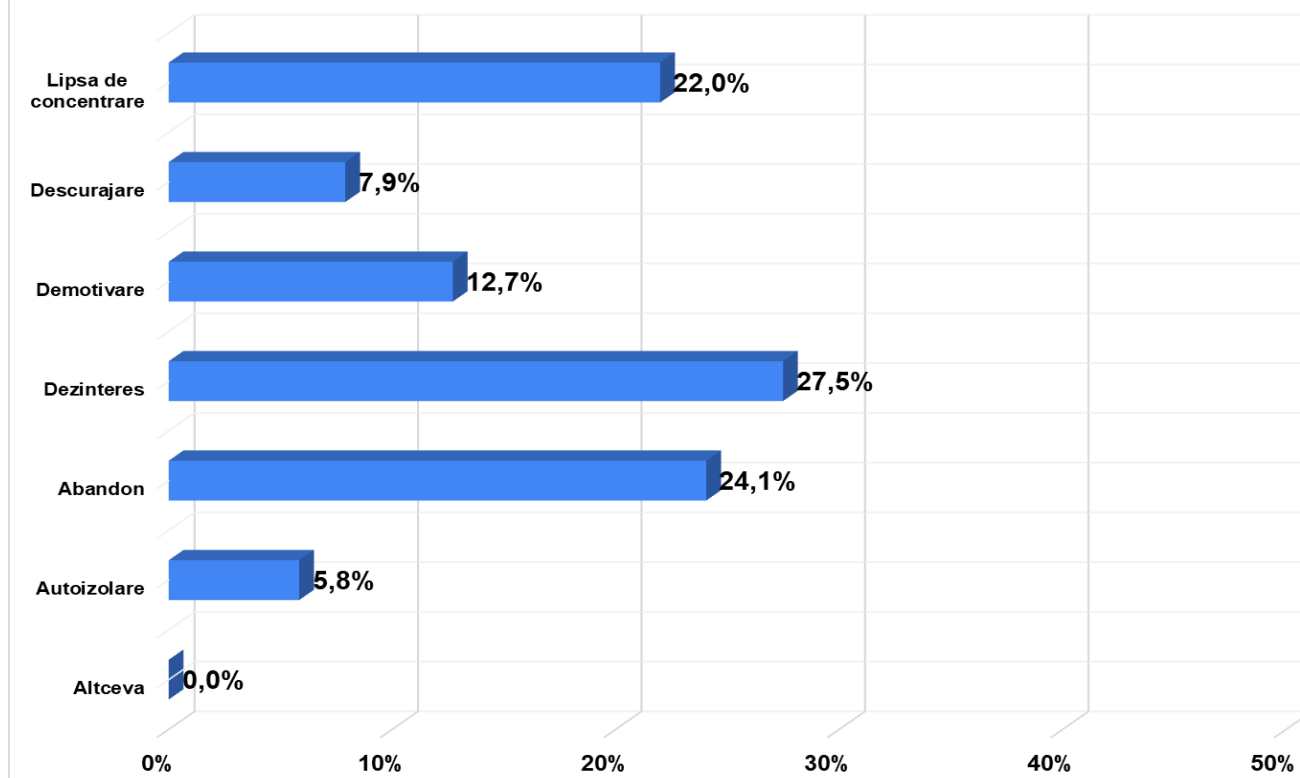
Grafic 3. Principalele provocări educaționale întâmpinate de copii romi în migrație

Lunga perioadă fără școlarizare în străinătate face mult mai dificilă (re)integrarea copiilor în școli din România atunci când se întorc din migrație sau când vin pentru prima dată în România la vârste mai ridicate decât cea necesară pentru înscrierea la școală.

Un alt set de probleme cu care se confruntă copiii romi când revin în școlile din România după migrație internațională este legată de **obstacolele psihologice**. Cele mai frecvent indicate sunt cele legate de „dezinteres” (27,5%), „abandon” (24,1%) și „lipsa de concentrare” (22%). Așa cum detaliem mai jos (vezi Capitolul VI.4., pagina 25), pe lângă dificultățile generate de educația discontinuă, copiii veniți din migrație internațională pot avea dificultăți în adaptarea la condițiile, regulile și cutumele sistemului educațional românesc. Pe de o parte, ei trebuie să recupereze conținutul educațional și, pe de altă parte, ei trebuie să se acomodeze cu noi coduri de purtare și disciplină în cadrul claselor și în relație cu profesorii.

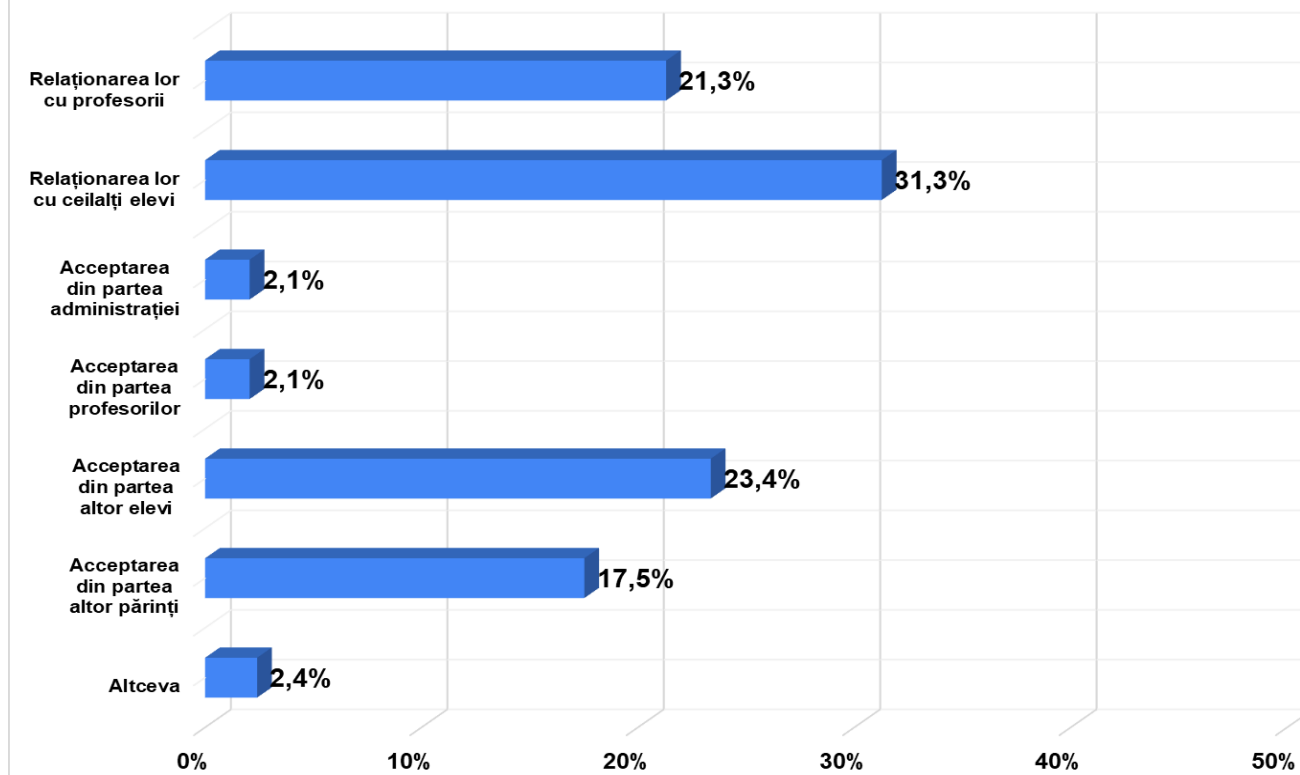
Mediul socio-relațional din școli în care copii romi reîntorși în România trebuie să se (re)integreze poate funcționa ca un obstacol în calea incluziunii lor și a performanței școlare. Copiii romi trebuie să înfrunte o serie de provocări în interacțiunea lor cu „alți copii” (31,3%) și „cu profesorii” (21,3%). Ei întâmpină, de asemenea, dificultăți în a fi acceptați de către „alți copii” (23,4%) precum și de către „părinții lor” (17,5%). Pe de o parte, aceste probleme sunt generate de atitudini discriminatorii cu privire la populația de etnie romă în general și, pe de altă parte, ele sunt rezultatul experienței migratorii a copiilor, fiind percepuți ca și nou veniți de către colegii lor și de către mediul lor social.

**Care sunt principalele 3 DIFICULTĂȚI PSIHOLOGICE/EMOȚIONALE
cu care se confruntă copiii romi migranți în străinătate
în (re)integrarea lor școlară în România?**

Grafic 4. Care sunt principalele 3 DIFICULTĂȚI PSIHOLOGICE ale copiilor romi emigranți pe parcursul procesului de (re)integrare în școli din România?

**Care sunt principalele 3 DIFICULTĂȚI SOCIALE/RELAȚIONALE
cu care se confruntă copiii romi migranți în străinătate
în (re)integrarea lor școlară în România?**

Grafic 5. Care sunt principalele 3 DIFICULTĂȚI SOCIO-RELAȚIONALE ale copiilor romi emigranți pe parcursul procesului de (re)integrare în școli din România?

VI.4. Dificultăți în adaptarea școlară la întoarcerea în România

Pentru copiii care experimentează migrația internațională alături de familiile lor, întreruperile în educație cauzate de procedurile de înregistrare în școli reprezintă cel mai mare risc. Cu toate acestea, chiar și pentru cei care îndeplinesc cerințele diverselor sisteme educaționale în termeni de dosare și documente școlare, integrarea nu rezultă în mod automat. **Diferențele între sistemele educaționale din diferite țări nu se manifestă doar în procedurile de înregistrare. Ele există și la nivel de proces educativ.**

Cadrele didactice din România remarcă adesea efectul acestor diferențe în comportamentul noilor veniți. Chiar dacă profesorii nu văd în aceste diferențe un mare risc în adaptare, aceste diferențe necesită **metode adaptate și zone de trecere în educație**, ușurând trecerea de la un sistem de educație la altul. Acestea metode ar fi necesare atunci când cazurile copiilor emigranți devin din ce în ce mai frecvente.

Pentru mine este foarte important să avem această zonă tampon pentru copiii care vin din alt sistem educațional. Trebuie să se adapteze și ei la sistemul nostru, dar și copiii din clasă să se adapteze cu ei.

În momentul în care ne vom confrunta cu grupuri mari de copii care vor lipsi perioade mari de timp, ani de zile, cu siguranță le va trebui o perioadă de testare, de acomodare, de integrare și de recuperare.

Pentru copiii care frecventează școala în străinătate, sau care nu au frecventat nicio școală, dificultățile de adaptare la școala românească, atunci când se întorc, pot necesita o atenție specială. Mărturiile cadrelor didactice se concentrează pe **specificul educației școlare românești ca fiind mult mai solicitantă** decât în alte țări europene, în special în ceea ce privește importanța dată teoriei și practicii, învățării și jocului, disciplinei și libertății, autorității profesorului și respectului manifestat de copii.

Poate ar fi util un sistem de metode care să facă trecerea de la sistemele educaționale din străinătate și ceea ce trebuie să facă la noi. La noi e mai multă teorie. La ei (în străinătate) e mai multă practică. Ei se întorc cu o atitudine pozitivă. Dar când se confruntă cu elementele care trebuie învățate constant, cu ascultări, se simt oarecum în dificultate. Le este puțin dificil la început să se reacomodeze.

Există de asemenea **diferențe la nivel de conținut al cunoașterii** acumulate în străinătate și exigențele sistemului școlar românesc. Acestea necesită efort suplimentar din partea nou veniților și a profesorilor. Pe lângă aceasta, profesorii au remarcat **o diferență în atitudine** manifestată de către nou veniți în clase în comparație cu elevii care sunt deja obișnuiți cu sistemul și tradițiile educaționale românești.

Nu am remarcat un bagaj suplimentar de cunoștințe. Cel mult o atitudine ceva mai relaxată. Asta probabil datorită sistemului educativ din țările în care se duc, care nu este atât de strict ca la noi, și nu este atât de axat pe predarea materiei. La ei, predarea este mai axată pe joc și pe altfel de activități.

Atitudinea „mai relaxată” manifestată de copiii care au experimentat educația școlară în alte țări europene poate duce la **neînțelegeri și chiar la relații tensionate între nou veniți și profesorii români sau ceilalți copii**. Atitudinea mai „relaxată” și mai „liberă” a nou veniților se manifestă adesea prin nerespectarea regulilor locale ale clasei sau ale școlii în România. Astfel, ei riscă să fie percepuți de profesori și de ceilalți copii ca fiind „problematici”, „exemple negative”, „copii obraznici” care „pun în pericol” consistența regulilor și cutumelor locale. Dacă profesorii pot să înțeleagă, în general, că astfel de comportamente și atitudini „relaxate” sunt învățate în străinătate, ceilalți copii le pot eticheta drept „proastă educație familială”, și se pot plânde profesorilor și părinților în legătură cu colegii veniți din străinătate.

Legat de acea perioadă în care ar trebui să se adapteze la specificul școlii românești. Povesteau cei de la clasa a II-a, că în străinătate, relația între profesori și copii era mult mai permisivă. Acolo nimeni nu se mira că ei spun profesorului „Tu”. Sau, nimeni nu se mira când un copil se ridică în timpul orei pentru că vrea să facă „ceva”, și nimeni nu considera că deranjează ora. Aici, copiii spun „Doamnă, dar (copilul acela) se ridică în timpul orei și ne deranjează.” Eu cred că cei veniți din străinătate au nevoie de o perioadă tampon, în care să se acomodeze la sistemul de învățământ românesc. Noi așa ne învățăm copiii de mici, că trebuie să vorbească cu „dumneavoastră”. Încet, încet, se schimbă și sistemul de învățământ românesc. Ei trebuie să fie acceptați și de ceilalți copii. Când vin din străinătate sunt percepuți ca fiind puțin „tupești”, sau drept copii care „deranjează” pentru că se ridică în timpul orei. În străinătate aveau voie să se ridice. Aveau colțul lor în care, dacă se plictiseau, aveau voie să stea. Și invers, copiii care vin din străinătate, au impresia că sunt marginalizați pentru că sunt criticați pentru atitudinea pe care o au, care în străinătate este văzută ca fiind normală. Noi înțelegem lucrurile acestea. Dar nu sunt înțeleși ei de către ceilalți copii. Nu este o atitudine rău-voită. Noi explicăm lucrurile acestea.

În vederea evitării unor astfel de neînțelegeri, școlile românești sugerează ca acești copii ce provin din alte sisteme educaționale să beneficieze de **perioade de adaptare și de metode adecvate de educație** care i-ar putea ajuta să se adapteze la sistemul educațional românesc, la regulamente și tradiții. O astfel de abordare specifică ar facilita integrarea lor mai rapidă și ar evita etichetarea și marginalizarea lor.

VII. DISPOZITIVE INSTITUȚIONALE RĂSPUNS LA MIGRAȚIA COPIILOR

În vederea identificării obstacolelor structurale în integrarea școlară a copiilor romi aflați în migrație locală sau internațională, continuăm studiul printr-o analiză a dispozitivelor instituționale din România, care pot sprijini sau bloca integrarea rapidă în școli a copiilor care migrează de la o școală la alta și dintr-o țară în alta. La nivel structural (normativ), analiza va aborda problemele legate de migrație la nivel larg, fenomenul fiind tratat de legislația națională românească într-un mod unitar, indiferent de etnie.

VII.1. Proceduri de echivalare, când sunt disponibile documente

Având în vedere dimensiunile mari ale migrației internaționale (vezi Capitolul V.1., pagina 11), Statul Român a dezvoltat o serie de mecanisme instituționale pentru a răspunde problemelor cu care se confruntă emigranții români și diaspora. În ianuarie 2017 a fost creat Ministerul Românilor de Pretutindeni, iar în martie 2017 a fost publicată „Strategia Națională pentru Românii de Pretutindeni”¹⁰. Înainte de aceasta, o Direcție specială a fost operațională în cadrul Ministerului de Afaceri Externe timp de 10 ani (începând cu 2007), după ce România a aderat la UE.

Având în vedere că cea mai mare parte a emigranților români sunt persoane în vârstă de muncă, multe dintre problemele generate de migrația internațională au fost legate de copiii lăsați acasă, sub supravegherea familiei extinse, sau legate de copiii care și-au însoțit părinții în migrație în țări europene. Migrația internațională a generat provocări legate de frecventarea școlii de către copii în România atunci când au fost lăsați acasă, în alte țări atunci când și-au însoțit părinții, sau înapoi în România la întoarcerea din migrație.

Legislația națională nu face nicio diferență în raport cu diferite categorii de populația în migrație, inclusiv la nivel de categorii etnice. Migrația internațională este recunoscută și abordată ca fenomen unitar, fără diferențiere pe bază etnică. Migrația copiilor romi nu este luată în considerare de instituțiile românești altfel decât orice alt fenomen de emigrație ce afectează carierele școlare ale copiilor, indiferent de etnie.

Ca principiu general, **Legea Educației Naționale Nr. 1 / 2011** asigură acces liber și gratuit la educația publică oricărui cetățean român, și nu numai, indiferent de situație și context.

Art. 2 (4) Statul asigură cetățenilor României drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nicio formă de discriminare.

(5) Aceleași drepturi se asigură și cetățenilor celorlalte state membre ale Uniunii Europene, ai statelor aparținând Spațiului Economic European și ai Confederației Elvețiene.

Art. 9 (3) Învățământul de stat este gratuit.

*Art. 13 (1) Învățarea pe tot parcursul vieții este un drept garantat de lege.*¹¹

Pe baza Legii Educației Naționale, accesul la educație publică și gratuită este garantat, și nicio instituție școlară nu poate nega, bloca sau întârzia accesul copiilor în școli. În practică, toți profesorii și directorii de școli intervievați pe parcursul cercetării de teren erau conștienți că orice copil, indiferent de context (etnie sau migrație), trebuie înscris imediat în școală, plasat într-o clasă și inclus în educația zilnică, chiar și atunci când nu există nicio informație cu privire la educația anterioară.

Când se întorc (din străinătate), vin la școală, și tu trebuie să-i primești chiar dacă n-au documente. Dacă copilul frecventează, tu trebuie să-l înscrii chiar dacă vine la jumătatea semestrului. Scrie clar în Legea educației: este obligatoriu în funcție de domiciliul părinților.

Copilul trebuie să-l primești în clasă. Nu poți să aștepti. Atâta ar trebui, să nu-i primim. Ne uităm la foștii colegi (ai copilului) și încercăm să ne dăm seama cam prin ce clasă ar trebui să fie.

Câteva măsuri legislative și instituționale au fost stabilite pentru a răspunde provocărilor educative ale migrației copiilor între școli și țări. Aceste dispozitive și mecanisme instituționale au fost dezvoltate pentru facilitarea educației școlare a copiilor ce migrează alături de familiile lor.

¹⁰ Ministerul pentru Românii de Pretutindeni <http://www.mprp.gov.ro/web/legislatie/>

¹¹ Legea Educației Naționale Nr.1 / 2011

https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2017/legislatie%20MEN/Legea%20nr.%201_2011_actualizata2018.pdf

Principalele instrumente legislative pentru facilitarea educației continue a copiilor ce migrează între școli și țări sunt cele care abordează **recunoașterea și echivalarea diplomelor eliberate de școli și instituții din străinătate**, și acelea care abordează **recunoașterea oricărei perioade de școlarizare în străinătate** pentru migrația temporară a copiilor între școli și țări.

În ceea ce privește **recunoașterea diplomelor emise de instituții școlare din străinătate**, a fost creat în România *Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor (CNRED)*¹². Această instituție este dedicată, în principal, echivalării diplomelor emise în străinătate la nivel liceal și superior. CNRED este instituit și funcțional de 20 de ani. Din 2015, procedurile de echivalare și recunoașterea a diplomelor au fost descentralizate de la CNRED către inspectoratele școlare județene¹³.

Astăzi, CNRED se concentrează mai mult pe recunoașterea diplomelor emise de instituții de educație din străinătate la niveluri superioare (liceu, școli vocaționale, universități). În contextul prezentei cercetări, populația școlară cea mai afectată de migrație temporară în țări europene se află la niveluri mai scăzute de educație (primar și secundar inferior), unde astfel de diplome nu sunt emise, iar copii nu finalizează cicluri complete. Adesea, migrația apare în cadrul aceluiași ciclu educațional sau chiar pe parcursul aceluiași an de studii. În vederea abordării acestor situații, au fost stabilite alte reglementări și proceduri.

Procedura de echivalare este reglementată de *Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268 / 2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate (...)*¹⁴. Ordinul Ministrului a fost recent modificat de *Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 3217/2018 privind modificarea și completarea Anexei nr. 1 la Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268/2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate (...)*¹⁵.

Pe baza interviurilor efectuate cu reprezentanții școlilor și cu specialiști din cadrul inspectoratelor școlare județene, am aflat că **procedura pentru recunoașterea diplomelor și a perioadelor de studii din străinătate nu este foarte complexă**. Aceasta solicită părinților un nivel minim de abilități în înțelegerea și gestionarea documentelor, abilități de scriere formală (completarea unei cereri) și posibilitatea de a ajunge la un inspectorat școlar județean. Procedura este gratuită și poate dura până la 30 de zile dacă toate documentele necesare sunt disponibile. Dar, când astfel de abilități lipsesc (scriere oficială, nivel scăzut de educație al părinților, nivel scăzut de înțelegere a procedurilor instituționale etc.), caz frecvent între părinții romi, procedura poate fi greu de urmat și poate constitui un obstacol.

Când sunt disponibile documente cu privire la perioade anterioare de școlarizare, copilul este înscris deplin în școală în maxim 30 de zile după depunerea dosarului la inspectoratul școlar județean, și toate notele obținute anterior ca audient devin oficiale. Directorii și profesorii de școli oferă adesea sprijin și asistență în elaborarea și depunerea dosarului la inspectoratul școlar județean. La acest nivel, unele exigențe sunt diminuate pentru facilitarea înscrierii formale a copiilor în școli: acceptarea depunerii dosarelor de către directorii de școli în locul părinților, acceptarea doar a diplomei aferente ultimului ciclu de studii absolvit, chiar dacă diplomele anterioare lipsesc, așa cum ne-a mărturisit un inspector.

Sistemul este mai simplu acum. Acum câțiva ani era extrem de greoi: minister, așteptări. În momentul de față, până când vine echivalarea studiilor făcute în străinătate, copiii sunt înscriși ca audienți. Nu sunt trecuți în catalog oficial. Există un catalog special. Copilul participă la cursuri ca asistent audient.

¹² CNRED - Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor <https://www.cnred.edu.ro/>

¹³ Instituții reprezentând Ministerul la nivel de județ în toate cele 41 de județe ale României.

¹⁴ Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268 / 2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate și la organizațiile furnizoare de educație, care organizează și desfășoară pe teritoriul României activități de învățământ corespunzătoare unui sistem educațional din altă țară, înscrise în Registrul special al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și pentru aprobarea modelului atestatului de echivalare a studiilor efectuate în străinătate și în România <https://www.cnred.edu.ro/ro/echivalare-perioade-studii-preuniversitare-clasele-1-12>

¹⁵ Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 3217/2018 privind modificarea și completarea Anexei nr. 1 la Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5.268/2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate și la organizațiile furnizoare de educație, care organizează și desfășoară pe teritoriul României activități de învățământ corespunzătoare unui sistem educațional din altă țară, înscrise în Registrul special al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și pentru aprobarea modelului atestatului de echivalare a studiilor efectuate în străinătate și în România, din 1 martie 2018 <https://www.cnred.edu.ro/ro/echivalare-perioade-studii-preuniversitare-clasele-1-12>

O comisie este formată în fiecare inspectorat județean pentru a analiza acest tip de dosare. Pentru membrii acestei comisii, responsabilitățile legate de transferuri și echivalări sunt suplimentare responsabilităților de bază. Când apar astfel de cazuri, comisia este formată pe loc pentru analiza dosarelor:

Nu există un departament pentru reînscrierea copiilor, transferuri etc. Fiecare inspector din ISJ, pe lângă specializarea pe care o are, mai primește o responsabilitate, cum ar fi aceasta legată de transferuri. Domnul care se ocupă de asta la noi este (specializat pe limba) de engleză, dar se ocupa și de partea de transferuri, reintegrări. Se mizează pe faptul că, fiind de limba engleză, cunoscând limba engleză, poate lua legătura mai ușor cu școli din afară.

Procesul ar trebui inițiat, în mod normal, de către părinții copilului, iar toată comunicarea ar trebui realizată între comisie și părinți. Ca și măsură facilitatoare, nu se solicită traducerea documentelor emise în limbi de circulație internațională (engleză, franceză, spaniolă, italiană, germană etc.) de vreme ce ISJ-urile pot implica în proces specialiști în aceste limbi. Pentru documente emise în limbi de circulație mai restrânsă, o traducere autorizată este solicitată familiei copilului.

Atunci când vine un copil din afară și aduce și acte doveditoare, i se întocmește un dosar. Există o persoană la nivel de ISJ, un inspector care se ocupă de aceste situații. Părintele depune o cerere în care solicită reînscrierea în sistemul educațional, menționează școala unde ar dori să meargă, și reprezentanții ISJ facilitează acest lucru.

Pentru o mai bună înțelegere a procedurii existente, introducem câteva secțiuni **din Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 3217/2018 privind modificarea și completarea Anexei nr. 1 la Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5.268/2015** pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate:

Art. 1. - (1) Prezenta metodologie se aplică de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București pentru echivalarea perioadelor de studii efectuate în străinătate (...).

(2) Perioadele de studii pentru care se aplică prevederile prezentei metodologii sunt cele corespunzătoare învățământului general obligatoriu, ciclului superior al liceului, perioadelor de studii de nivel profesional și postliceal nefinalizate cu diplomă.

Art. 2. - Dosarul pentru echivalarea perioadelor de studii menționate la art. 1 conține:

a) cerere;

b) foaie matricolă pentru clasele din România (dacă este cazul) - original;

c) documente școlare din care să rezulte nivelul, durata și promovarea clasei/claselor pentru care se solicită echivalarea;

d) document de identificare valabil al elevului - copie.

e) alte documente, dacă este cazul (adeverință emisă de autoritatea competentă din țara de origine care să confirme autenticitatea documentelor de studii).

Art. 3. - (1) Dosarul prevăzut la art. 2 se depune:

a) la inspectoratul școlar județean/Inspectoratul Școlar al Municipiului București; sau

b) la unitatea de învățământ la care elevul participă la cursuri în calitate de audient (...).

(2) Persoanele din cadrul inspectoratului școlar județean/Inspectoratului Școlar al Municipiului București nominalizate să evalueze dosarele de echivalare verifică existența în dosar a documentelor prevăzute la art. 2 și, în cazul în care constată că dosarul nu este complet, înștiințează solicitantul în vederea transmiterii documentelor care lipsesc.

(3) Evaluarea documentelor școlare în vederea echivalării presupune analizarea foilor matricole din străinătate (...).

(4) Echivalarea se realizează la nivelul clasei absolvite sau în curs de absolvire.

(6) Termenul de soluționare a dosarului de echivalare este de 30 de zile lucrătoare de la data depunerii dosarului complet la inspectoratul școlar județean/Inspectoratul Școlar al Municipiului București.

Art. 4. - Pentru evaluarea dosarului de echivalare nu se percep taxe.

Pe parcursul cercetării calitative realizate prin interviuri și focus-grup-uri cu inspectori școlari județeni, ei **au evaluat procesul ca fiind destul de deschis astfel încât părinții nu ar trebui să întâmpine probleme.** Totuși, directorii de școală indică ca obstacol principal obligația ca părinții copiilor să deruleze ei înșiși întregul proces și să realizeze schimbul de informații și documente cu inspectoratul școlar județean. Potrivit directorilor de școală, această obligație ar putea reprezenta **o adevărată provocare pentru părinți cu nivel scăzut de educație sau pentru cei care locuiesc în mediul rural**, unde călătoriile către principalul oraș al județului pot fi costisitoare în termeni de timp și bani. Așa cum directorii și profesorii de școală mărturisesc, nu sunt rare cazurile când părinții completează dosarele la nivelul școlii, cu asistență din partea profesorilor pentru ca, ulterior, demersurile să fie continuate de către școli pentru grupuri de copii aflați în aceeași situație. Chiar dacă Art.3, alin. b) (vezi mai sus) indică faptul că Ordinul de Ministru nu interzice ca școlile să colecteze astfel de dosare, directorii de școală și inspectori

școlari județeni consideră aceste practici ca fiind excepționale. Potrivit acestora, părinții, ca reprezentanți legali, sunt singurii abilitați să inițieze și să continue procesul de echivalare a diplomelor și studiilor.

În momentul în care un copil revine din străinătate și are școală făcută acolo, noi facem o adresă către Inspectorat prin care solicităm echivalarea. Noi, ca și unitate școlară, nu putem să echivalăm. Cerem aprobarea Inspectoratului. Ii se traduc documentele cu care vin din străinătate. Au fost cazuri în care le-am tradus noi. Ei (părinții), fie nu au bani, fie sunt comozi și nu se duc să le traducă, și le trimitem către Inspectorat.

Singura condiție care nu poate fi diminuată este cea legată de **obligatia familiei de a prezenta documentele școlare anterioare**, pentru a dovedi perioadele de studiu realizate de copil în străinătate. Așa cum a indicat un inspector școlar județean, dosarul ar trebui să conțină toate diplomele anterioare, pentru toate ciclurile școlare absolvite. Pentru facilitarea procesului, inspectoratele școlare au scurtat însă lista documentelor solicitate. În loc să ceară toate diplomele anterioare pentru toate ciclurile, ultima diplomă obținută de copil este considerată suficientă, implicând automat și absolvirea tuturor ciclurilor de educație anterioare.

Da. Merg și le traduc. Facem un dosar. Dosarul merge la Inspectorat, iar acolo se face o comisie pentru echivalare. Ulterior noi o primim la școală. Sunt cele mai fericite cazuri, dar sunt foarte rare. Am avut două cazuri anul trecut, sau chiar trei. Sunt cazuri accidentale.

Reprezentanții școlilor din România sunt conștienți de **diferențele între țări în ceea ce privește procedurile și reglementările de înregistrare**. Toate mărturiile înregistrate indică faptul că, în străinătate, astfel de documente nu sunt solicitate, și nu sunt necesare foile matricole anterioare. Acest fapt este văzut ca o facilitare dar și ca o procedură „ciudată”. **Ignorarea realizărilor școlare anterioare (diplome, note) de către școlile din străinătate este considerată de către reprezentanții școlilor românești ca o formă de educație discontinuă.**

Nu cer informații despre situația școlară anterioară. Nu este ca la noi. La noi, când se transferă un copil, se cer informații și despre clasele anterioare, ce medie a avut ... În străinătate nu se solicită așa ceva.

Dar, în străinătate, se pare că sunt înscriși fără să aibă neapărat avizul școlii de la care pleacă. Sunt alte reguli.

În cazul meu, băiatul spune că s-a înscris acolo la școală. Dar n-a cerut situația de la noi de la școală. Atunci nu știu cum s-a înscris acolo, și cum va veni și cu ce documente va veni. Nu știu cum fac de-îmi primesc acolo (la școală). Mai mult, îi primesc așa, fără nimic. S-ar putea să nu fie școală efectivă, ci doar niște centre de zi pentru copii.

Un obstacol specific generat de diferențele dintre sistemele educaționale în diferite țări europene este legat de **imposibilitatea echivalării notelor obținute continuu de către copii în țări diferite**. Dacă echivalarea absolvirii unui an întreg sau a unui ciclu întreg este posibilă pe baza diplomelor și certificatelor, notele obținute în mod continuu pe parcursul unui an școlar într-o țară nu pot fi utilizate în calcularea indicatorilor necesari pentru promovarea unui ciclu școlar într-o altă țară. Doar notele obținute în sistemul românesc pot fi incluse în astfel de calcule, care pot fi decisive la trecerea de la un ciclu la altul. Dacă un copil frecventează școala în România în clasa a V-a, apoi continuă educația într-o altă țară în clasele a VI-a și a VII-a, apoi revine în România pentru clasa a VIII-a, media pentru întregul ciclu va fi calculată doar pornind de la notele din clasa a V-a și a VIII-a, de vreme ce celelalte note nu pot fi incluse în calcul. Clasele a VI-a și a VII-a vor fi considerate ca fiind promovate, dar fără luarea în considerare a notelor individuale pentru fiecare disciplină.

Nu se solicită, pentru că diferă și sistemul de notare. Spre exemplu, în Italia, se notează cu note de la 1 la 5. La noi sunt note de la 1 la 10. Este foarte greu de făcut acea corespondență, și întâmpinăm și noi dificultăți.

Din punct de vedere birocratic s-ar putea face ceva, să primim ceea ce trebuie, ca să fie mai ușor să decidem, să-i integrăm acolo unde trebuie. Să avem o grilă de echivalare. Să zicem că are nota 1 în Italia. (Ar trebui să știm că) nota 1 are echivalent în România nota 4, 5.

Dacă a plecat mai mult de un an de zile, noi nu putem lua în calcul notele, ci doar situația dacă a promovat sau nu. Ca și medie generală, sistemul de notare fiind diferit, nu poți să le echivalezi. Nu și notele pe anul respectiv.

Astfel, nici noi nu le luăm în calcul. Dacă este elev de gimnaziu și a plecat în clasa a V-a, dacă se întoarce pentru admiterea la liceu, nu i se ia în calcul clasa a V-a. Lui i se face media pentru cei trei ani: a VI-a, a VII-a și a VIII-a. Ceea ce a făcut în România. Ce a făcut în altă parte este ca și cum ... Clasa este recunoscută ca fiind promovată, i se ia în calcul. Dar ca și medie, nu se ia în calcul pentru că nu se poate echivala cu notele noastre.

VII.2. Proceduri de echivalarea când lipsesc documente

O altă procedură pentru integrarea în sistemul educațional românesc a copiilor ce studiază în străinătate este cea descrisă în **Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar**, ce reglementează în ansamblu funcționarea studiilor preuniversitare din România, ROFUIP, Art. 136. (Anexa la Ordinul M.E.N.C.S. privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar).¹⁶

Aceste reglementări ar trebui să ofere răspunsuri procedurale la orice situație întâlnită de școli în legătură cu copiii care au studiat în școli din alte țări. În aceste reglementări, găsim detalii cu privire la procedura de **reînregistrare și alocare la un anumit nivel de școlarizare a nou-veniților**, chiar și în absența documentelor emise de școlile din străinătate. În aceste cazuri, un proces de evaluare este derulat de către școală pentru determinarea nivelului școlar al copilului și nivelul corect al clasei în care să fie distribuit. De aceea prezentăm mai jos o secvență consistentă a acestui document.

Un copil venit din străinătate care solicită să studieze într-o școală din România nu poate fi refuzat, împiedicat sau întârziat în procesul de înscriere. În ziua următoare solicitării făcute de părinți, copilul trebuie acceptat într-o clasă corespunzătoare vârstei acestuia, pe baza unei minime evaluări realizate pe loc. **Copilul va frecventa școala ca audient până când situația sa educațională este clarificată**, urmând o procedură inițiată de părinți, cu asistența școlii și finalizată de către inspectoratul școlar județean.

Art. 136

(1) Elevii care au urmat cursurile într-o unitate de învățământ din altă țară pot dobândi calitatea de elev în România numai după echivalarea, de către ministerul educației, a studiilor urmate în străinătate și, după caz, după susținerea examenelor de diferență stabilite în cadrul procedurii de echivalare.

(2) Elevii menționați la alin. (1) vor fi înscriși ca **audienți** până la finalizarea procedurii de echivalare, indiferent de momentul în care părinții, tutorii sau susținătorii legali ai acestora solicită școlarizarea.

(3) Activitatea elevilor audienți va fi înregistrată în **cataloge provizorii**, toate mențiunile privind evaluările și frecvența urmând a fi trecute în cataloagele claselor după încheierea recunoașterii și a echivalării studiilor parcurse în străinătate și după promovarea eventualelor examene de diferență.

(4) Alegerea nivelului clasei în care va fi înscris elevul ca audient se face de către o comisie formată din cadre didactice care predau la nivelul de studiu pentru care se solicită înscrierea, stabilită la nivelul unității de învățământ, din care face parte directorul/directorul adjunct și un psiholog/consilier școlar.

(5) Evaluarea situației elevului și decizia menționată la alin. (4) vor ține cont de: vârsta și nivelul dezvoltării psiho-comportamentale a elevului, de recomandarea părinților, de nivelul obținut în urma unei evaluări orale sumare, de perspectivele de evoluție școlară.

(6) În cazul în care părinții, tutorii sau susținătorii legali nu sunt de acord cu recomandarea comisiei, privind nivelul clasei în care va fi înscris elevul audient, **elevul va fi înscris la clasa pentru care optează părinții, pe răspunderea acestora asumată prin semnătură.**

(7) Dosarul de echivalare va fi depus de către părinții, tutorii sau susținătorii legali ai elevului la unitatea de învățământ la care este înscris elevul ca audient. **Unitatea de învățământ transmite dosarul către inspectoratul școlar, în termen de cel mult 5 de zile de la înscrierea elevului ca audient.** Dosarul este retransmis, în maximum 5 de zile, de către inspectoratul școlar, către compartimentul de specialitate din ministerul educației.

(8) În cazul în care părinții, tutorii sau susținătorii legali nu au depus dosarul în termen de 30 de zile de la înscrierea elevului ca audient, acesta va fi înscris în clasa următoare ultimei clase absolvite în România sau în clasa stabilită de comisia prevăzută la alin. (4).

(9) În termen de maximum 15 zile de la primirea avizului favorabil al ministerului educației privind recunoașterea și echivalarea studiilor, **elevul audient este înscris în catalogul clasei și i se transferă din catalogul provizoriu toate mențiunile cu privire la activitatea desfășurată - note, absențe etc.**

(10) În situația în care studiile făcute în străinătate nu au fost echivalate sau au fost echivalate parțial, iar între ultima clasă echivalată și clasa în care este înscris elevul ca audient există una sau mai multe clase ce nu au fost parcurse/promovate/echivalate, comisia prevăzută la alin. (4) **solicită inspectoratului școlar, în scris, în termen de maximum 30 de zile, examinarea elevului în vederea încheierii situației școlare pentru anii neechivalați sau care nu au fost parcurși ori promovați.**

(11) În contextul prevăzut la alin. (10) **inspectoratul școlar constituie o comisie de evaluare formată din cadre didactice și cel puțin un inspector școlar de specialitate care evaluează elevul, în termen de cel mult 20 de zile, pe baza programelor școlare în vigoare, la toate disciplinele/modulele din planul cadru de învățământ, pentru clasele neechivalate sau care nu au fost parcurse ori promovate. Comisia va**

¹⁶ Anexa la Ordinul M.E.N.C.S. privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/3027_2018_2.pdf

funcționa în unitatea de învățământ în care urmează să fie înscris elevul. După promovarea tuturor examenelor, elevul este înscris în clasa următoare ultimei clase promovate, fie prin recunoaștere și echivalare, fie prin promovarea examenelor prevăzute la alin. (10). Modul de desfășurare și rezultatele evaluării vor fi trecute într-un proces verbal care se păstrează în unitatea de învățământ în care elevul urmează să frecventeze cursurile. Această procedură se aplică și în cazul persoanelor care revin în țară fără documente de studiu.

(12) Elevul este examinat în vederea completării foii matricole cu notele aferente fiecărei discipline, din fiecare an de studiu neechivalat, în ordine inversă, începând cu ultimul an de studiu. Dacă elevul nu promovează examenele prevăzute la alin. (10) la trei sau mai multe discipline/module, acesta este evaluat, după caz, pentru o clasă inferioară. Dacă elevul nu promovează examenul de diferență, la cel mult două discipline, acesta este examinat pentru clasele inferioare, apoi sunt afișate rezultatele evaluării. Dacă părintelui, tutorele sau susținătorul legal, respectiv elevul major, solicită reexaminarea în termen de 24 de ore de la afișarea rezultatelor primei examinări, se aprobă reexaminarea. În cazul în care nu promovează nici în urma reexaminării, elevul este înscris în prima clasă inferioară pentru care a promovat examenele la toate disciplinele.

(13) Pentru persoanele care nu cunosc limba română, înscrierea în învățământul românesc se face conform reglementărilor aprobate prin ordin al ministrului educației.

(14) Copiilor lucrătorilor migranți li se aplică prevederile legale în vigoare privind accesul la învățământul obligatoriu din România.

(15) Elevilor străini care doresc să urmeze studiile în învățământul românesc li se aplică prevederile elaborate de ministerul educației, privind școlarizarea elevilor străini în învățământul preuniversitar din România.

Art. 137

(1) Elevilor dintr-o unitate de învățământ de stat, particular sau confesional din România, care urmează să continue studiile în alte țări pentru o perioadă determinată de timp, li se rezervă locul în unitatea de învățământ de unde pleacă, la solicitarea scrisă a părintelui, tutorelui sau susținătorului legal.

(3) În cazul în care revenirea elevilor plecați în străinătate pe parcursul unui an școlar are loc după începerea cursurilor noului an școlar, se aplică procedura referitoare la recunoaștere și echivalare și, după caz, cea prevăzută la articolele precedente, dacă nu li se poate echivala anul școlar parcurs în străinătate.

Situația cea mai dificilă este atunci când **copiii, părinții sau reprezentanții lor legali nu pot furniza documente cu privire la școlarizarea prealabilă în România sau în străinătate.** În aceste cazuri, o comisie de evaluare este formată la nivelul școlii și al inspectoratului școlar județean pentru evaluarea nivelului educației copilului și pentru distribuirea lui în clasa potrivită. Este important de remarcat că această comisie evaluează copilul în cadrul școlii, eliminând astfel costurile de călătorie și cazare din partea familiei.

Având în vedere migrația sezonieră a multor familii și a copiilor lor, situațiile cele mai frecvente sunt cele ale perioadelor lungi de absență, dar mai scurte de un an. În majoritatea cazurilor, copiii se întorc la școala inițială după vacanța de vară, dar cu întârzieri mari. În loc de septembrie, ei se reîntorc în octombrie sau noiembrie. De asemenea, unii dintre ei pleacă mai devreme, înainte de examenele semestriale sau anuale. Sistemul educațional din România permite elevilor să ia parte la sesiuni suplimentare de examen. Directorii și profesorii din școli au evidențiat ca o dificultate alegerea momentului organizării acestor examene suplimentare. Potrivit lor, inițial, datele examenelor suplimentare erau hotărâte de către fiecare administrație școlară. O schimbare recentă a procedurii face ca **examele suplimentare să fie organizate împreună cu organizarea sesiunii de corijențe, la sfârșitul verii, la date fixe, de către inspectoratele școlare.** Această modificare face dificilă utilizarea acestei oportunități de examinare suplimentară pentru copiii aflați în migrație.

Dacă (copilul) spune că a făcut școala sau că a învățat singur, noi suntem obligați să-l evaluăm pentru că regulamentul spune că trebuie evaluat în maxim 30 de zile de la întoarcerea în țară. Doar dacă acest lucru se întâmplă în timpul anului școlar. Dacă nu trece de evaluarea inițială, se poate reevalua în perioada când se dau corijențele. Anul acesta, inspectorul care se ocupă de echivalări ne-a spus că, atunci când se întoarce, trebuie să dea evaluarea în perioada de corijențe. Acest lucru este destul de dificil, pentru mulți dintre ei care, de obicei, pleacă în septembrie, perioada rezervată corijențelor. Dar vom găsi soluții. Până anul acesta Consiliul de administrație al școlii stabilea o perioadă pentru acest gen de evaluări la nivelul școlii.

Chiar dacă reglementările sunt cuprinzătoare, explicând în detaliu procedura de reînscrisere și recunoaștere a diplomelor și a perioadelor de studii realizate în străinătate, ele nu sunt întotdeauna foarte clare la nivel de școală. Pe parcursul cercetării calitative, am remarcat faptul că directorii și

profesorii nu știu exact cine și cum trebuie să deruleze procedura: părinții sau școala?; școala sau inspectoratul școlar județean? Examenele de echivalare trebuie organizate în școală de profesori sau la inspectoratul școlar județean de către specialiști? Lipsa de cunoaștere poate fi explicată fie prin raritatea cazurilor, fie prin mecanismul social al încrederii în sprijinul oferit de experții de la inspectoratul școlar județean atunci când se impune.

Normal, ar trebui să obțină ei aprobare de la Inspectoratul Școlar Județean. Le-am făcut dosarul, tot, aici la școală. L-am luat și pe mediatorul școlar și m-am dus să depun dosarele la ISJ. La început mi se spunea că părintele trebuie să depună dosarul. Uneori i-am luat și pe părinți la ISJ. Alteori mergeam eu cu dosarul direct.

Lipsa de cunoaștere cu privire la procedurile de echivalare poate avea **un impact negativ mai puternic asupra familiilor române afectate de sărăcie și de lipsa educației părinților**. Deși proceduri de echivalare „fără documente” sunt disponibile în legislația românească, unii directori de școală cred că, fără documente, nu poate fi făcut nimic, iar copilul riscă repetarea anului.

Chiar dacă acolo termină trei clase (dar nu aduce documente), noi nu putem să-l preluăm și să-l punem în clasa a IV-a. Și la noi, va trebui să plece din nou de la clasa pregătitoare. Dacă vine cu acte, i se echivalează.

Alții încearcă să ghidească clasa potrivită pentru copiii reînțorși pe baza vârstei și pe baza educației anterioare obținute de copii în aceeași școală înaintea migrației.

Noi le cerem documente. Sunt și care aduc. Dar trebuie să fi plecat doi-trei ani ca să poată aduce ceva, (documente) traduse, legalizate, iar noi le ducem către inspectorat. Inspectoratul ne comunică dacă au fost echivalați anii respectivi. De regulă ne dăm seama după vârstă cam în ce clasă ar trebui încadrat. Știm, când a plecat de la noi, în ce clasă era, cât a stat plecat, și pe unde ar trebui să fie.

În funcție și de locurile disponibile în clasele respective. Sunt clase numeroase, în care nu pot fi plasați. Ținem cont și de clasa în care a fost inițial. Ca să nu mai fie impactul negativ al schimbării colegilor. Încercăm să-i integrăm în aceeași clasă. Copiilor li se pare ceva normal.

Îl și simți pe copil. Îl vezi la ce nivel este. Un copil care trece printr-o școală, chiar dacă nu e sistemul tău de învățământ, se simte lucrul ăsta.

În alte școli, procesul și procedura sunt mai bine cunoscute și folosite pentru integrarea copiilor care vin din migrație temporară.

Procedura este următoarea: copilul este ținut în clasă ca audient (în creion, la sfârșitul catalogului) până ducem documentele justificative la ISJ. ISJ-ul verifică actele și dispune încadrarea elevului. În funcție de țara de unde vine elevul, ISJ-ul ne spune în ce clasă ar trebui inclus copilul. Ei știu nivelul programelor educaționale din țările UE. Ulterior acordului ISJ, facem și noi o evaluare la nivelul școlii pentru a vedea dacă totuși are nivelul clasei pe care o solicită.

VII.3. Programul „A doua șansă”

Potrivit directorilor și profesorilor de școală, majoritatea cazurilor de migrație internațională implicând copii romi sunt cazuri de migrație temporară sau chiar sezonieră. Nevoile de recunoaștere a diplomelor sau a perioadelor de studii în străinătate se referă, de obicei, la luni sau semestre și, mai rar, la ani întregi. Totuși, uneori, copii sunt dislocați din sistemul educațional românesc pentru mai mulți ani. **Dacă copilul nu urmează nicio școală în România pentru mai mult de patru ani, și dacă nu sunt prezentate documente și nu este inițiată nicio procedură de echivalare, el nu mai poate fi acceptat în școlarizarea obișnuită.** Pentru orice persoană (copil sau adult) care a întrerupt educația școlară pentru mai mult de patru ani, singurul mod de reintegrare în sistemul școlar din România este Programul „A doua șansă”. Acest Program nu este dedicat copiilor emigranți, dar este una dintre ultimele opțiuni pentru un copil sau adult care a absentat de la școală din cauza migrației să finalizeze totuși educația obligatorie. Programul „A doua șansă” este reglementat de **Ordinul Nr. 5248/2011 al Ministrului Educației Cercetării Tineretului și Sportului privind aplicarea Programului „A doua șansă”**¹⁷ și de **Ordin Nr. 4093/2017 al Ministrului Educației Naționale pentru modificarea și completarea Ordinului Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului Nr. 5.248/2011 privind aplicarea Programului „A doua șansă”**¹⁸

¹⁷ Ordin Nr. 5248/2011 al Ministrului Educației Cercetării Tineretului și Sportului privind aplicarea Programului „A doua șansă” <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>

¹⁸ Ordin Nr. 4093/2017 al Ministrului Educației Naționale pentru modificarea și completarea Ordinului Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului Nr. 5.248/2011 privind aplicarea Programului „A doua șansă” <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>

Potrivit site-ului web al Ministerului Educației Naționale din România¹⁹:

Programul *A doua șansă* se adresează adolescenților, tinerilor, adulților, proveniți din medii sociale diverse și cu vârste variate, care nu au urmat sau nu au finalizat învățământul primar și gimnazial. Programul oferă acestor categorii de persoane posibilitatea continuării și finalizării învățământului obligatoriu fără a fi nevoite să-și întrerupă eventualele activități profesionale sau familiale în care sunt angrenate.

Programul este structurat pe două niveluri: *A doua șansă* – învățământ primar și *A doua șansă* – învățământ secundar inferior – acesta din urmă având și o componentă de pregătire profesională.

Nu există limită superioară de vârstă pentru cei care doresc să se înscrie în acest program. **Condiția este ca aceștia să fi depășit cu cel puțin 4 ani vârsta corespunzătoare clasei și care se află în următoarele situații:**

Pentru programul *A doua șansă - învățământ primar*:

- nu au participat deloc la educația formală - școlară;
- au fost înscriși, dar au abandonat învățământul primar - indiferent de momentul și motivele abandonului;
- nu au absolvit, până la vârsta de 14 ani, învățământul primar.

Pentru programul *A doua șansă - învățământ secundar inferior*:

- au absolvit învățământul primar obligatoriu (inclusiv în sistemul *A doua șansă*) dar nu și-au continuat educația mai departe

sau:

- au absolvit o parte din clasele corespunzătoare învățământului gimnazial (V, VI sau VII), dar au abandonat școala pe parcursul acestui ciclu de învățământ - indiferent de momentul și motivele abandonului.

Învățarea va avea loc în grupuri mici (8-15 elevi în fiecare clasă). Cursurile se pot desfășura după mai multe variante de orar (în timpul săptămânii după-amiaza sau seara, sâmbăta sau în timpul vacanțelor școlare etc.) în funcție de posibilitățile cursanților și ale cadrelor didactice. Sunt planificate ore pentru consultații individuale la dispoziția elevilor.

Programul are o durată flexibilă. Durata medie de școlarizare (de 2 ani pentru învățământul primar, respectiv de 4 ani pentru învățământul secundar inferior) se poate micșora pentru fiecare elev în parte, în funcție de competențele dovedite, atât în domeniul educației de bază, cât și în domeniul pregătirii profesionale.

Absolvenții au dreptul la continuarea studiilor, conform prevederilor legii, astfel:

Absolvenții Programului *A doua șansă - învățământ primar* pot urma studiile în învățământul gimnazial;

Absolvenții Programului *A doua șansă - învățământ secundar inferior* pot urma studiile în învățământul secundar superior (ciclul superior al liceului) sau pot parcurge stagiile de pregătire practică, în urma cărora au posibilitatea de a obține și un Certificat de calificare profesională nivel 3.

Programul „A doua șansă” este ultimul instrument disponibil celor care doresc să continue educația obligatorie după lungi perioade de întrerupere. De obicei, Programul „A doua șansă” este considerat de către reprezentanții școlilor ca având dezavantaje în comparație cu programele școlare obișnuite:

- unitățile școlare autorizate să organizeze Programul „A doua șansă” sunt rare, depinzând de profesorii disponibili și de numărul de potențiali beneficiari;
- astfel de unități școlare își colectează elevii din arii geografice largi, iar ei trebuie să călătorească distanțe lungi pentru frecventarea cursurilor, acoperind singuri costurile;
- astfel de unități școlare aduc împreună elevi cu vârste și experiențe școlare diferite, făcând mai dificilă standardizarea și calitatea educației;
- fiind flexibil, comprimat și excepțional, cu mai puțin timp disponibil pentru studiu individual, Programul „A doua șansă” generează rezultate calitative mai scăzute pentru elevi;
- Programul oferă perspective educaționale mai reduse decât școlarizarea normală. El nu poate fi bază pentru studii universitare, de exemplu.

Chiar dacă astfel de cazuri sunt rare printre copiii romi în migrație, directorii și profesorii de școală își amintesc de Programul „A doua șansă” ca fiind mai mult o „ultimă șansă” decât o opțiune dezirabilă.

Am avut copii care au făcut trei ani (de școală) în străinătate, trei ani au făcut pauză, și după aceea au venit în România să echivaleze studiile să se reînscrie la școală. Echivalarea nu a fost posibilă, pentru că a depășit vârsta cu trei ani peste vârsta de școlarizare corespunzătoare nivelului de învățământ, și singura variantă ar fi fost un Program „A doua șansă”. Dacă ei ar avea documentele care să ateste că au absolvit un nivel de învățământ, nu ar fi nicio problemă. La nivel de inspectorat școlar încercăm toate soluțiile pentru a-l aduce pe copil la școală, pentru a-l reintegra în școlarizare.

¹⁹ <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>

Când astfel de diferențe între vârsta copiilor și nivelul educațional sunt mari, școlile fac, în general, eforturi pentru evitarea Programului „A doua șansă”, și pentru integrarea acestora în educația de masă, văzută ca o șansă de a urma o educație „normală” și adecvată, cu toate perspectivele deschise (liceu, facultate).

Un copil a fost în Spania, și trecuse de trei ani peste vârsta copiilor de înscriere în clasa întâi. L-am primit totuși. Acolo s-a născut. Avea certificat de naștere de Spania. A venit, dar nu făcuse școală deloc. Avea 10 ani. Depășise trei ani (față de nivelul la care trebuia să fie). Am reușit, cu aprobare de la inspectorat, am reușit să-l înscriem.

Sunt copii romi care nu se duc deloc la școală acolo (în străinătate). Apoi vin la noi (la școală) cu vârsta depășită față de vârsta clasei la care ar trebui să fie înscriși. Dar el știe să scrie, să citească, să socotească perfect. De ce să fim noi obligați să-l trimitem la Programul „A doua șansă” (doar pentru că a depășit cu trei ani nivelul clasei)? Într-un astfel de program începe iarăși cu clasa întâi (și se descurajează). Dacă copilul vine aici la școală, lasă-mi posibilitatea să-i aplic teste, să ateste nivelul de cunoștințe pentru clasa respectivă. Un fel de echivalare.

Uneori, profesorii și școlile fac eforturi pentru a integra copiii în școala normală, chiar dacă asta înseamnă să-i înscrie în clase cu copii mult mai tineri. În general, sunt cazurile copiilor născuți în străinătate care nu frecventează nicio școală acolo, vin în România la vârste înaintate și încearcă să se înscrie în clase obișnuite. Neavând documente sau înregistrări școlare din străinătate, ei se confruntă cu perspectiva Programului „A doua șansă”. Înscrierea lor în clase obișnuite este considerată de către profesori și școli ca fiind cea mai bună soluție și ca un succes. În astfel de cazuri, copiii nici măcar nu știu să vorbească românește, dar au avantajul vârstei.

N-am vrut să pierdem copiii. Dacă refuzăm un copil pe motiv că nu îndeplinește vârsta, atunci pleacă toți. Anul trecut am înscris 20 de copii la clasa pregătitoare din segmentul 8-9 ani.

Un copil de 11 ani (venit din străinătate). Copilul trebuia înscris în Programul „A doua șansă” conform recomandărilor Inspectoratului școlar. Eu am acceptat să-l țin la mine în clasă, să-l integrez în colectiv și să nu fac nicio diferență între el și ceilalți copii. Surpriza mea a fost că a învățat foarte repede. Nu știa nici un cuvânt românește. El a repetat după mine cuvintele timp de o lună de zile, ca să le poată pronunța. Copilul s-a integrat foarte repede în colectivul clasei. În străinătate nu fusese la școală niciodată. Vorbește cursiv engleza, vorbește cursiv franceza, dar foarte greu vorbește limba română. Întreba „Ce este acela un stilou?” Acasă vorbea limba romani. Dar acum vorbește românește normal. Copilul a progresat foarte repede. Dacă ar fi fost ajutat, acest copil, într-un an de zile ar fi ajuns liniștit în clasa a IV-a. Sistemul educațional nu permite să faci mai mult de doi ani într-unul. Acest lucru este greșit. Una este să recuperezi clasa întâi la opt ani și alta este să o recuperezi la 12 ani. Acest copil a învățat să scrie și să citească într-o lună și jumătate. La matematică zboară (este foarte rapid). Este foarte frustrant, pentru că, în primul rând fizic este mult mai dezvoltat decât ceilalți copii. Se simte diferența. Se plictisește. Fiind plasat în clasa a II-a, trebuie să-i pui să se joace, trebuie să-i pui să coloreze, trebuie să-i pui să facă decupaje. Lui nu-i mai place: „Iar ne jucăm?” „Iar ne jucăm, pentru că asta este programa. N-am ce să fac.” Dacă i-ar da posibilitatea să dea niște teste ... Poate copilul vrea să se pregătească în particular. Poate că el, într-un an de zile, recuperează patru ani de zile. De ce să nu-i dai posibilitatea copilului să se înscrie în clasa a IV-a. E frustrant pentru el. Este cu două capete mai mare decât ceilalți. Îl văd că nu e la locul lui. Dar copiii îl iubesc foarte mult. Este lider, e ca fratele mai mare. Se comportă ca fratele mai mare. Este un exemplu pentru copii.

Toate procedurile și regulamentele menționate în acest capitol sunt foarte clar și sistematic prezentate de către unul dintre respondenții noștri:

- **pentru migrație sezonieră**, echivalarea este rezolvată la nivelul școlii de către consiliu de administrație și profesori;
- **pentru migrație de unu-trei ani**, echivalarea este rezolvată de către inspectoratul școlar județean pe baza documentelor de școlarizare anterioară sau examene de echivalare;
- **pentru întreruperi mai lungi de trei ani**, singura opțiune rămasă este Programului „A doua șansă”.

Pentru cei care lucrează sezonier, care se reîntorc după câteva luni, se aplică procedura de evaluare internă în urma deciziei Consiliului de administrație al școlii care, până anul acesta, decidea și perioada de evaluare. Însă, de anul acesta, evaluările pentru echivalare/reintegrare se dau în perioada corigențelor, mai exact în prima săptămână din septembrie. Pentru cei care vin după unu-doi ani și vin cu acte, se depune dosarul de echivalare la ISJ. Pentru cei care pleacă mai mult timp și nu vin cu documente justificative, nu se mai poate face nimic. Dacă a depășit și vârsta școlară cu trei ani, atunci nu pot accesa decât Programul „A doua șansă”. În zona noastră, sau în apropierea localității, nu sunt unități școlare de acest tip (care să organizeze Programe „A doua șansă”). Aceste programe sunt organizate în comunități unde aceste situații au o pondere mai mare. Trebuie să ai un grup țintă minim pentru a derula un Program „A doua șansă”.

VII.4. Concluzii cu privire la dispozitive instituționale disponibile

Analizând instrumentele legislative și procedurale disponibile în România, conchidem faptul că copiii care migrează temporar cu familiile lor în străinătate pot fi înscriși imediat în școlile din România, fără discontinuități majore. Există suficiente instrumente legislative și procedurale. Fundamentul instituțional este comprehensiv la toate nivelele de intervenție pentru situații diverse.

Legislație și regulamente:

Pentru perioade scurte de migrație (sezonieră/temporară) fără documente disponibile, procedurile de urmat în școli sunt disponibile în:

- o *Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar*, reglementând în ansamblu funcționarea studiilor preuniversitare în România, ROFUIP, Art. 136. (Anexa la Ordinul M.E.N.C.S. privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar)²⁰.

Pentru echivalarea diplomelor și documentelor emise în străinătate, procedurile de urmat prin inspectoratele școlare județene sunt disponibile în:

- o *Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268/2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate (...)*²¹ modificat prin
- o *Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 3217/2018 privind modificarea și completarea Anexei nr. 1 la Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268/2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate (...)*²².

Pentru perioade mai lungi de migrație (mai mult de trei ani), când nu este frecventată nicio școală în străinătate, Programul „A doua șansă” este disponibil în:

- o *Ordin Nr. 5248/2011 al Ministrului Educației Cercetării Tineretului și Sportului privind aplicarea Programului „A doua șansă”*²³, modificat prin
- o *Ordin Nr. 4093/2017 al Ministrului Educației Naționale*²⁴.

Instituții și experți:

- **La nivel național**, există *Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor (CNRED)*²⁵. Acesta tratează doar cazurile de echivalare a diplomelor, începând cu nivelul liceal.

- **La nivel de județ**, există 41 de inspectorate școlare județene cu inspectori special desemnați pentru derularea procedurilor de echivalare a diplomelor sub nivelul liceal și pentru alte proceduri de reînscrisere:

- o Inspectori special desemnați pentru coordonarea procedurilor de recunoaștere a studiilor în străinătate și echivalarea diplomelor,
- o Specialiști în limbi străine pentru evaluarea documentelor emise de instituții școlare din străinătate, minimizând costurile de traducere a documentelor din partea părinților,
- o Flexibilitate în solicitarea de dosare și documente (ultima diplomă este considerată suficientă pentru atestarea finalizării ciclurilor anterioare).

²⁰ Anexa la Ordinul M.E.N.C.S. nr. privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/3027_2018_2.pdf

²¹ Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268 / 2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate și la organizațiile furnizoare de educație, care organizează și desfășoară pe teritoriul României activități de învățământ corespunzătoare unui sistem educațional din altă țară, înscrise în Registrul special al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și pentru aprobarea modelului atestatului de echivalare a studiilor efectuate în străinătate și în România. <https://www.cnred.edu.ro/ro/echivalare-perioade-studii-preuniversitare-clasele-1-12>

²² Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 3217/2018 privind modificarea și completarea Anexei nr. 1 la Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268/2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate și la organizațiile furnizoare de educație, care organizează și desfășoară pe teritoriul României activități de învățământ corespunzătoare unui sistem educațional din altă țară, înscrise în Registrul special al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și pentru aprobarea modelului atestatului de echivalare a studiilor efectuate în străinătate și în România, din 1 martie 2018. <https://www.cnred.edu.ro/ro/echivalare-perioade-studii-preuniversitare-clasele-1-12>

²³ Ordin Nr. 5248/2011 al Ministrului Educației Cercetării Tineretului și Sportului privind aplicarea Programului “A doua șansă” <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>

²⁴ Ordin Nr. 4093/2017 al Ministrului Educației Naționale pentru modificarea și completarea Ordinului Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului Nr. 5.248/2011 privind aplicarea Programului “A doua șansă” <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>

²⁵ CNRED - Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor <https://www.cnred.edu.ro/>

- **La nivel local/școlar**, reprezentanții unităților școlare:
 - o Solicită ghidaj de la inspectoratul școlar județean atunci când este nevoie,
 - o Asistă familiile în constituirea dosarului de echivalare,
 - o Asistă familiile în derularea procedurilor impuse de inspectoratele școlare județene,
 - o Organizează evaluări locale atunci când școlarizarea anterioară în străinătate nu este clară,
 - o Organizează examene suplimentare pentru copiii care nu participă la cele obișnuite,
 - o Fac eforturi pentru inserarea copiilor în clase obișnuite, chiar și atunci când vârsta lor ar recomanda inserarea în Programul „A doua șansă”.

Chiar dacă legislația, reglementările și procedurile sunt clare, apar totuși dificultăți pentru reprezentanții școlilor și pentru părinții romi atunci când reînscriu copii veniți din străinătate:

La nivel de școală:

- În ceea ce privește copiii ce părăsesc școlile românești, există o lipsă de cunoaștere și înțelegere cu privire la procedurile de înscriere la școală în alte țări, în special în din perspectiva documentelor școlare și procedurilor de evaluare inițială.
- În ceea ce privește procedurile de reînscriere a copiilor veniți din străinătate, școlile în România nu cunosc întotdeauna pașii de urmat și actorii implicați sau rolul fiecăruia în acest proces. În astfel de cazuri, școlile din România se bazează pe inspectorii școlari de la nivel județean pentru consultanță și clarificare. Copiii veniți din străinătate fără documente școlare sunt considerați ca fiind „fără speranță” de mule școli, chiar dacă legislația oferă proceduri pentru evaluare și echivalare în astfel de cazuri.
- În ceea ce privește perioadele de studii și notele obținute de copii în străinătate, acestea nu pot fi luate în considerare în România la calcularea mediei la finalul ciclurilor de învățământ. Anii școlari finalizați în străinătate sunt recunoscuți, dar notele detaliate nu pot fi echivalate.
- Examine de recuperare pentru copiii care nu participă la examenele obișnuite sunt organizate atunci când copiii întorși din migrație temporară nu sunt disponibili (vara târziu, cu examenele de corigență).

La nivelul copiilor și părinților:

- Procedurile instituționale sunt greu de urmat de către părinții romi în contexte de educație scăzută, abilități scăzute de interacțiune instituțională și în contextul absenței frecvente cauzate de migrație.
- În contextele de migrație, este dificil pentru părinți să urmeze procedurile instituționale care necesită participarea lor directă, având în vedere că ei sunt adesea absenți din cauza ciclurilor migratorii.
- În contextele de migrație, este dificil pentru părinți să călătorească, să culeagă documente din școli din străinătate, să trimită documente și să intermedieze relația dintre școli din România și din străinătate.

Recomandări:

Pe baza observărilor evidente, recomandăm:

- acces ridicat (comunicare și cooperare) al școlilor din România la alte școli din străinătate;
- o mai bună instruire a reprezentanților școlilor cu privire la sistemele educaționale din alte țări europene, în special cu privire la procedurile de înscriere a copiilor emigranți (cicluri, curriculum, note, înscriere etc.);
- o mai bună instruire a reprezentanților școlilor cu privire la operațiunile de urmat pentru o bună implementarea a legislației și procedurilor existente cu privire la copiii veniți din străinătate;
- o mai bună instruire a reprezentanților școlilor cu privire la instrumentele de facilitare și la procedurile existente în legislație, pentru abordarea cazurilor de copii fără documente școlare prealabile (evaluări locale, evaluări la nivelul inspectoratelor școlare județene, comunicarea cu școli din străinătate etc.);
- elaborarea și dotarea școlilor cu grile de echivalare, facilitând înțelegerea conținutului educațional și a notelor acumulate de copii în străinătate și traducerea lor în sistemul educațional românesc, ajutându-i astfel pe profesori să înțeleagă mai bine orice tip de documente școlare emise în străinătate;
- dotarea școlilor românești cu instrumente și resurse pentru explicarea, consilierea, monitorizarea și asistența părinților romi în procesul de echivalare a diplomelor sau a perioadelor de studiu în străinătate;
- facilitarea contactelor dintre școli românești cu școli și alte instituții educaționale din străinătate pentru clarificarea diverselor cazuri, documente și contexte, în special atunci când părinții nu pot realiza procesul ei înșiși, dar sunt de acord cu acesta;
- furnizarea reprezentanților școlari din România cu instrumente care îi împuternicesc să deruleze procedurile de echivalare, schimb de informații și documente cu școli din străinătate în numele părinților copiilor romi, în baza unui acord prealabil al părinților prin care aprobă acest proces.

Astfel de recomandări sunt enumerate pentru a face ca procedura existentă, detaliată în legislație, mai operațională în cazurile familiilor angrenate în migrație temporară și al familiilor cu resurse limitate, capacitate și implicare scăzută în acest proces al reînscrierii copiilor în educația românească după perioade de migrație temporară.

VIII. COOPERAREA DIRECTĂ (TRANSNAȚIONALĂ) ÎNTRE ȘCOLI ACOPERIND „VERIGA SLABĂ”

Așa cum am putut observa în capitolele anterioare, multe obstacole în reînscrierea și integrarea în școli a copiilor romi aflați în migrație sunt generate de **lipsa documentelor** cu privire la școlarizarea anterioară a copiilor, de **lipsa de informații** în școli cu privire la alte sisteme educaționale și de **lipsa de înțelegere** din partea părinților cu privire la solicitările școlilor. În timpul procesului de transfer al unui copil dintr-o școală/țară în alta, punctul de legătură principal și necesar este reprezentat de părinții copilului.

Migrația copiilor de la o școală la alta și dintr-o țară în alta este în prezent intermediată de părinții lor, și doar prin documente școlare. În toate reglementările instituționale discutate în capitolul anterior, comunicarea și cooperarea directă între școli nu este reglementată sau anticipată. Pentru o bună integrare într-o școală nouă a unui copil aflat în migrație, părinții trebuie să furnizeze școlii de destinație documente și informații instituționale și să urmeze proceduri specifice. Dacă astfel de proceduri pot constitui o provocare pentru orice părinte, pentru părinții romi aflați în migrație internațională și sezonieră, acestea pot fi încă și mai dificile deoarece:

- mulți sunt săraci. Preocupați de grijile zilnice, în contexte dificile de migrație, părinții romi manifestă interes scăzut față de educația școlară a copiilor în străinătate. Când frații mai mici au nevoie de supraveghere, educația școlară a fraților mai mari este amânată ca o problemă mai puțin urgentă.
- mulți au un nivel de școlarizare scăzut. Fiind expuși la câștiguri financiare rapide și la modele de succes, părinții manifestă un interes scăzut față de educația școlară a copiilor în general.
- mulți nu vorbesc limba locală. Fiind muncitori sezonieri sau temporari, fiind angrenați în muncă fizică, nu au timpul sau motivația necesare pentru a interacționa cu instituții locale (grădinițe, școli).
- mulți sunt angrenați în munci agricole. Fiind cazați în locuri izolate (ferme îndepărtate), cu puține conexiuni cu instituțiile și comunitățile locale, ei nu au șansa unei integrări profunde, inclusiv la nivel de integrare școlară a copiilor lor.
- mulți migrează în grupuri. Fiind sprijiniți de alții în interacțiunile lor cu angajatorii locali și cu autoritățile, părinții romi nu acumulează o înțelegere a reglementărilor și procedurilor locale, a sistemelor birocratice în general și a sistemelor de educație în special.
- mulți lucrează fără contracte de muncă oficiale. Fiind lucrători sezonieri, ei nu beneficiază de pachetul complet de sprijin social, care le-ar permite să aloce timp și bani pentru educația copiilor.
- mulți trăiesc în condiții foarte precare. Fiind remunerați cu salarii foarte mici, ei acceptă condiții foarte grele de viață care nu sunt compatibile cu educația școlară a copiilor. Ei își permit foarte rar costuri adiționale pentru haine, încălțări, transport, rechizite școlare și activități extra curriculare pentru copii.
- mulți au planuri foarte scurte de migrație. Fiind inserați în muncă sezonieră și temporară, planurile de migrație sunt pe termen scurt, și nu justifică timpul și efortul pentru inserția școlară pe termen lung.
- mulți pleacă în grabă sau spontan. Ei depind adesea de oportunități imprevizibile oferite de angajatori în străinătate. Urgența plecărilor și întoarcerilor îi împiedică să organizeze proceduri de transfer școlar în avans.
- mulți dintre ei nu pot prezice momentul exact al plecării și al întoarcerii. Acest aspect face dificilă corelarea planurilor de muncă cu calendarul școlar. Unii dintre ei pleacă pentru vacanța de vară dar își extind migrația pentru o dată mai târzie decât cea prevăzută inițial.

Migrația, condițiile de muncă și de trai în străinătate sunt foarte stresante pentru părinții romi și, în astfel de situații, educația școlară a copiilor este considerată o prioritate secundară într-o situație temporară. Educația școlară este o investiție foarte solicitantă pentru familie, chiar și în situații non-migratorii și nediscriminatorii. În migrație, părinții romi abia pot face față vieții zilnice. În astfel de condiții, planurile pentru educația copiilor sunt amânate pentru momentul întoarcerii în România, după migrația temporară. În acest context, rolul părinților romi ca agenți ai comunicării și cooperării dintre școlile de origine și cele de destinație este greu de acoperit.

Regulamentele de transfer între școli din România și din străinătate nu presupun comunicarea și cooperare între școli. Când se întâmplă, aceasta este neregulată și este adesea intermediată de părinți suprasolicitați. Dacă și când aceștia eșuează în intermedierea acestui proces de comunicare, copiii suportă consecințele. Părinții pot percepe situația ca pe un efort și sacrificiu colectiv/familial pentru „un viitor mai bun”. Dar când „sezonier”-ul și „temporar”-ul devin recurent și permanent, educația copiilor are de suferit pe termen lung.

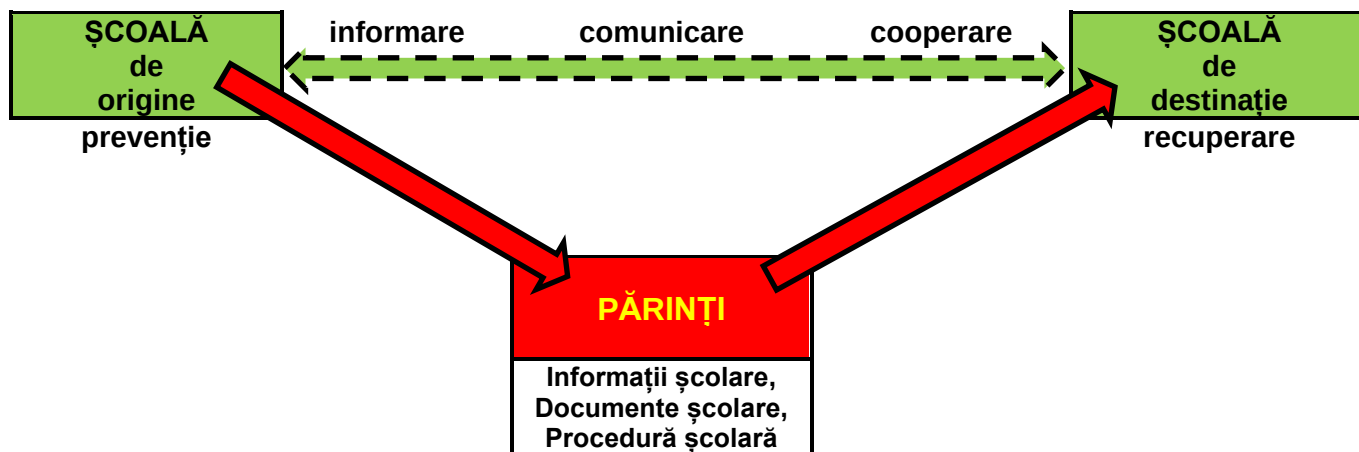

Figura 1. Implicarea părinților în comunicarea și cooperarea dintre școli

Adevărul este că 90% dintre părinți, sau chiar mai mult, au și ei foarte puțini ani de școală. Sunt foarte săraci și pleacă de sărăcie de aici, și cred cumva că educația copilului trece pe locul doi sau trei. Și de aici pleacă absolut tot. Ei nu sunt interesați, în momentul în care pleacă și revin în țară, să ia ceva pentru copil. Și zic că „Vin în țară și văd eu acolo cum merg lucrurile.” Nu conștientizează.

Dificultățile cu care se confruntă părinții romi care migrează dintr-o țară în alta, în asigurarea transferului de informații și documente între școli este evidențiată de către profesorii intervievați în România. Procedurile de înscriere, transfer și reînscriere pot părea simple pentru cei ce lucrează în sistemul educațional, dar ele sunt foarte dificile pentru părinții cu un nivel scăzut de educație și cu un nivel scăzut de cunoaștere a regulamentelor și procedurilor școlare.

A venit cineva la mine și nu avea un document. I-am spus „Dacă știi și ai cum, ia legătura cu școala de acolo (din străinătate). Dacă nu, luăm noi legătura pentru a obține acel document.” Mulți vin fără documente, dar nu pentru că nu vor să ia, sau școala de acolo nu eliberează. Pur și simplu pentru că nu știu că trebuie să ia, și se trezesc, când ajung în România, că nu au actele necesare reînscrierii.

Adesea, profesorii pe care i-am interviuat își aduc aminte de părinți care susțin că nu au știut despre importanța documentelor. Există și o probabilă lipsă de interes/înțelegere/prioritate cu privire la acestea.

Nu și-au dat seama că trebuie să le ia de acolo. Eu cred că, de fapt, ei nu sunt foarte interesați de educația copiilor. Informația le-o dăm noi. „Dacă ai fost la școală acolo, de ce nu ți-ai luat un document? Dacă tu ai finalizat trei, cinci clase acolo, dă-mi un document.”; „Păi, doamna, n-am știut.”; „Păi când te întorci acolo, să-mi aduci acel document.” Există și lipsa asta de informație.

Atunci când părinții și copiii sunt singura legătură între școlile de origine și școlile de destinație, lanțul informațiilor poate fi rupt atunci când ei nu pot furniza informații și documente relevante legate de frecvența școlară anterioară în străinătate. Fără nicio informație și fără documente, este imposibil pentru școala de destinație din România să găsească și să contacteze cealaltă școală din străinătate. Educația anterioară în străinătate este dificil de demonstrat atunci când documentele sunt pierdute.

Ei vin și spun că au făcut școală ... Așa spun ei.

Pentru că pleacă pe fugă. Iar apoi, partea materială (lipsa resurselor) îi împiedică să se ducă și să ia documente). Eu le-am propus ca, atunci când vin, să se gândească totuși că poate mai au ceva de acolo, de la școală, vreo carte, vreo adresă. Poate găsim ceva în materialele copiilor. Să vină părinții la noi la școală, să încercăm noi să trimitem la acea școală vreun email, și să le solicităm noi, oficial, documentația copilului. (Referitor la un caz menționat anterior) mi-a părut foarte rău pentru bunică. Era în imposibilitatea de a-și înscrie nepoții la școală.

În urma interviurilor realizate cu profesori, directori și inspectori școlari, a rezultat **o serie de concluzii** care susțin nevoia de cooperare transnațională între școli din România și din străinătate.

- **Nevoia școlilor românești de a monitoriza traiectoria educațională a unui copil.**

Așa cum indică reprezentanții școlilor românești, mulți copii romi care migrează în alte țări se reîntorc adesea în România. Fiecare copil care părăsește țara rămâne în evidența și în documentele școlii de origine ca fiind absent, dar nu exmatriculat. Mai mult, școala de origine din România se așteaptă ca, mai devreme sau mai târziu, mai degrabă des decât rar, cel plecat să revină. În această perspectivă, copilul care a plecat fără notificarea școlii de origine din România cu privire la noua perspectivă educațională rămâne în evidența școlii. Școlile și profesorii români fac eforturi să păstreze contactul cu părinții și cu școlile din străinătate dacă se poate, pentru a ști ce se întâmplă cu copiii după plecarea lor în străinătate.

Astfel de schimburi au loc în practică, în special când părinții anticipează o reîntoarcere în România mai devreme sau mai târziu și o reînscrisere a copiilor în școli.

Atunci când pleacă în străinătate cu copiii, mulți părinți nu comunică această intenție reprezentanților școlilor dintr-un motiv sau altul: pentru că ei consideră că este temporar, din cauza presiunii momentului, din cauza urgenței plecării sau chiar din neglijență. Aceste situații pun o presiune suplimentară asupra profesorilor care se văd nevoiți să facă muncă socială în vederea identificării motivelor absenței copiilor de la școală.

Începe să lipsească de la școală. Învățătorul sau dirigintele semnalează că lipsește. Întrebăm în stânga și-n dreapta ce se întâmplă cu copilul respectiv. Și aflăm că este plecat de o lună de zile cu părinții.

De cele mai multe ori, astfel de plecări grăbite și lipsa comunicării cu școala de origine generează mai multe probleme mai târziu, atunci când școala de destinație solicită informații de la școala de origine.

De cele mai multe ori pleacă, și nu anunță școala că pleacă. Se întâmplă frecvent. În momentul în care ajung acolo, își dau seama că nu au luat documente de la școala de aici. Și atunci intervin problemele.

Sunt și din cei care nu spun și pleacă. Atunci este complicat. Dar s-au mai rărit cazurile.

Pe baza experiențelor proprii, școlile și profesorii încearcă să umple această lipsă de previzibilitate prin **acțiuni preventive de informare a părinților și copiilor**. În școlile și comunitățile în care migrația temporară sau sezonieră este foarte frecventă, profesorii și școlile informează părinții despre importanța informării prealabile cu privire la plecare și a păstrării contactului cu școala de origine după plecare.

Telefonic, cu toți. Le-am dat de fiecare dată hârtie cu datele de contact ale școlii, s-o aibă la ei. Există și varianta în care copiii, nu sunt duși la școală acolo, în străinătate.

Astfel de măsuri preventive sunt puse în practică deoarece profesorii și școlile știu că majoritatea copiilor care pleacă în străinătate se vor întoarce mai devreme sau mai târziu. Ei consideră util să monitorizeze de la distanță traiectoria educațională a copilului, în vederea evitării penalizării copilului din cauza absenței sale, și pentru a fi mai bine pregătiți la reîntoarcerea lui.

Au și înțelegere din partea noastră la școală. Am discutat cu părinții, cu pastorul și cu reprezentanții lor și le-am explicat că este mai bine să ne spună când pleacă. De exemplu, ne anunță că pleacă începând cu ziua de luni. Noi îl trecem plecat în străinătate pe perioada de o lună, două. Când se întoarce, încercăm, pe cât posibil, atât cât legea ne permite, să-l ajutăm la reintegrarea în școală (medii încheiate, testări, evaluări).

În școlile și comunitățile în care migrația temporară și sezonieră sunt frecvente, și unde profesorii și școlile au început să îi instruiască pe părinți despre importanța păstrării legăturii cu școala de origine, lucrurile încep să se îmbunătățească.

Că pleacă? Da. Anunță. Da. Vin și anunță, chiar cu o lună înainte. Vin și țin legătura foarte des cu profesorii pentru că încearcă să-și închidă situația (școlară). „Plec la 1 iunie. E totul OK? Am dat tezele?” De lucrul acesta sunt interesați. Își doresc, când se întorc, în septembrie, octombrie, să știe că au promovat. Și oricum, prind perioada tezelor din mai. Deci da, lucrul ăsta îl fac.

Părinții romi confirmă această tendință către comunicare permanentă cu școala înainte de plecare și după aceea. A devenit o practică a pregătirii situației școlare a copilului, înainte de plecare, în vederea asigurării reînscriserii copilului după reîntoarcerea acasă.

Noi, când plecăm în străinătate anunțăm la școală, facem o cerere de retragere prin care spunem că vom fi plecați trei, patru luni de zile sau mai mult. Când ne reîntoarcem, domnul director ne-a spus că trebuie făcută o cerere de reintegrare în sistemul școlar.

Instruirea părinților și pregătirea plecării copilului în străinătate dintr-un punct de vedere educativ devine primul pas, unul preventiv, pentru migrația internațională a copiilor romi.

- **Există deja practici riscante de schimb de date și documente administrative între școli.**

Pe baza interviurilor făcute cu directorii și profesorii școlilor din România, am aflat că schimbul transnațional de informații și documente se realizează deja între școli și instituții, în special cu privire la informații și documente administrative. Aceste schimburi răspund de obicei nevoii de confirmare a informațiilor deja furnizate de părinți, sau pentru înțelegerea unor documente neclare sau a unor date incluse în documente emise în limbi străine. Dar, atunci când se întâmplă, schimbul de date și documente pune în risc instituția care le furnizează, având în vedere că schimbul nu este reglementat de acorduri și proceduri interinstituționale. Astfel de schimburi ar trebui, de asemenea, să fie intermediare de părinți, însă

aceștia sunt mai puțin instruiți și disponibili să fie implicați în schimbul de informații atunci când se află în migrație temporară.

Telefonic am mai comunicat cu unele școli. Nu este o procedură în acest sens. (A fost accidental. Este responsabilitatea părintelui). Și apoi, vorbind telefonic, poate să te ia cineva în considerare? Atunci ne-au comunicat că a fost OK. Dar nu ne-au trimis documente. (Nu s-a transformat într-o comunicare oficială, instituțională).

Mulți directori și profesori de școală își amintesc momente când au comunicat cu școli din străinătate și cu alte instituții cu privire la **cazuri specifice de copii romi în migrație**. De asemenea, ei insistă cu privire la lipsa procedurilor instituționale pentru astfel de comunicări și cu privire la riscurile pe care le întâmpină atunci când comunică date personale. Un director de școală și-a amintit un caz în care un ONG din Marea Britanie a sunat la școala de origine din România și a solicitat informații cu privire la copilul pe care l-au inserat într-un program local. Directorul școlii românești a refuzat să comunice informațiile solicitate, deoarece reprezentanții acelui ONG nu au furnizat informații și documente convingătoare în sprijinul acelei solicitări. Un alt director de școală își amintește cazul în care un reprezentant al unei ambasade a sunat la școală pentru a cere o confirmare cu privire la unele documente pe care părinții unui copil le-au prezentat într-un dosar de emigrare. Directorul școlii a sprijinit acest proces, dar nu înainte de a verifica dacă numărul de telefon de la care a fost apelat era într-adevăr numărul de telefon al ambasadei. Astfel de situații sunt frecvente, și **ii pun pe reprezentanții școlilor românești într-o dilemă legală și etică: a nu răspunde solicitărilor venite din străinătate riscând împiedicarea accesului copilului la posibile beneficii (educaționale sau de altă natură), sau a răspunde solicitărilor școlii din străinătate riscând probleme legale personale**. Reprezentanții școlilor sunt conștienți de astfel de riscuri, iar unii dintre ei chiar au dezvoltat un fel de abordare personală și de filosofie profesională.

Am învățat să lucrez la limita legalității. Să faci cât de mult bine poți, dar fără să-ți faci ție rău.

În multe cazuri, schimbul de documente are totuși loc, însă chiar și astfel de schimburi au limite. Înainte de inițierea procedurilor de evaluare și echivalare, reprezentanții școlilor se află în situația de a lua decizii rapide cu privire la alocarea corectă a copiilor în clase. Când documentele din străinătate sunt neclare sau sunt scrise în limbi mai puțin cunoscute, ei nu sunt întotdeauna în măsură să le înțeleagă conținutul acestora. În astfel de cazuri, comunicarea directă cu școlile din străinătate prin telefon sau email este de mare ajutor

Acum depinde și în ce limbă ne trimit informațiile. Să fie o limbă de circulație. Dacă primim în greacă, cum am mai primit, și am tradus cu Google translate, e foarte greu. Ca să deducem unde ar trebui să plasăm copilul respectiv. Când îți vine mama cu copilul în secretariat, trebuie să-l duci undeva de mâine. Informațiile sunt prea sumare (a terminat clasa a II-a, a III-a). Dar ce a făcut acolo ... (nu este menționat).

Uneori, școlile din România sunt nevoite să realizeze investigații și verificări cu privire la școlile din străinătate. Când are loc, comunicarea directă între școli poate fi de succes și poate umple unele lipsuri de informații importante cu privire la istoricul educațional al copilului.

A mai fost un băiețel. A venit. A zis că a făcut clasa a IV-a. Dar plecase demult. El făcuse școală numai acolo (în străinătate). Din ce spunea el, tot așa. Am vorbit la telefon acolo în Spania, la școală. Și au zis că n-a fost înscris la școala unde ne-a spus el. El a zis că a făcut patru clase la acea școală. A vorbit o colegă de-a mea la școala respectivă. Am căutat-o pe internet și, din păcate nu făcuse nicio clasă.

- **Chiar și în afara reglementărilor, școlile din România sunt deschise la comunicare și cooperare cu școli din străinătate, în vederea facilitării integrării școlare a copiilor emigranți.**

Acest proces se desfășoară mai ușor atunci când el este inițiat de către părinți. Chiar dacă aceștia nu intermediază toată comunicarea, cererea și acordul lor inițial pentru o astfel de comunicare legitimează procesul realizat direct între școli.

Ei ne-au spus că o să plece și vor să-i înscrie acolo (în străinătate) și n-au cerut din partea școlii transferul, documente care să ateste nivelul de educație al fiecărui copil. Părintele ne-a sunat și ne-a spus că vrea să-i înscrie acolo. I-am spus să-i ducă la școală, școala de acolo să ne solicite nouă prin email o adresă cu situația școlară a copiilor, și astfel am corespondat cu școala din Germania.

Nu doar școlile din România monitorizează evoluția copiilor atunci când sunt plecați în străinătate. Preocuparea pentru comunicare și cooperare transnațională este reciprocă. Uneori, școli din străinătate sunt interesate de bunăstarea copiilor după întoarcerea lor în România.

Avem un caz: familia a plecat în noiembrie 2018, s-au întors în ianuarie 2019, și am primit o adresă de la școala frecventată în străinătate în care (ni se solicită) să atestăm că s-a reîntors și s-a reînscris în școala din România. Deci, mai sunt și școli în străinătate care sunt interesate de situația copilului și la reîntoarcerea în țara maternă.

- **Școlile românești sunt interesate de schimbul de informații despre conținut educativ.**

Pe lângă nevoia de date administrative, unii directori și profesori din școlile românești indică nevoia suplimentară de informații cu privire la conținuturile educaționale din străinătate. Chiar și când copiii și părinții prezintă documente cu privire la educația prealabilă în străinătate, aceste documente nu sunt suficiente pentru profesorii și școlile românești pentru a înțelege conținutul educațional din străinătate. Astfel de documente oferă doar informații cu privire la finalizarea unui an complet sau a unui ciclu. Dar ele nu furnizează informații cu privire la curriculum și cu privire la conținutul acestuia. La înscrierea unui copil întors din străinătate într-o școală din România, profesorii români nu au nicio informație cu privire la „Ce a studiat copilul în străinătate? Ce are de recuperat? Ce conținut?” Evaluările sunt posibile dar întârzie integrarea corectă a copilului în școală.

Pentru directorii și profesorii români, comunicarea directă între școli este considerată ca fiind foarte importantă, cel puțin pe parcursul perioadei de transfer, la plecarea în străinătate sau la reîntoarcere. Cunoașterea conținutului educațional prealabil ar trebui să fie o prioritate pentru asigurarea unui anumit nivel de continuitate.

Măcar la început (când îl înscrie), să ni se comunice că va studia anumite discipline. Atunci când ajunge la noi, măcar să știm de unde a început și unde a ajuns. Nu trebuie constant, pentru că nici ei nu au timp să ne comunice permanent (situația școlară).

Participanții la interviuri sunt de acord asupra faptului că părinții ar trebui să inițieze sau să fie de acord cu procesul de comunicare și cooperare între școli. Dar, conținutul efectiv al comunicării este mai dificil de realizat sau intermediat de către părinții înșiși, de vreme ce acesta este unul tehnic și necesită expertiza școlii. Pentru un profesor care primește în clasă copii din alte țări, cunoașterea conținuturilor studiate în străinătate de aceștia este foarte importantă pentru o mai bună integrare în școlile de destinație. Doar documentele școlare nu sunt suficiente pentru definirea profilului educațional al copilului.

Este vorba despre copiii comunității care pleacă și apoi se întorc. Una este să comunici cu o școală și alta este să comunici cu părinții care, de cele mai multe ori, nu știu să spună prea multe detalii. (Unii ne spun) „A făcut școală acolo. A făcut un an jumătate. A făcut așa ...” – vorbe. Diferă și sistemul. Copilul vine cu un certificat că a finalizat clasa a II-a. Un certificat în care se specifică numele și faptul că a finalizat clasa a 2-a. Și cam atât. Asta e la ei. Ce înseamnă clasa a II-a, eu nu știu. Ce materii a făcut acolo. Nu vine, ca la noi, cu o foaie matricolă. Măcar să știm materiile pe care le-a studiat.

Majoritatea copiilor romi angrenați în migrație internațională sezonieră se întorc înapoi în România. În vederea unei evaluări adecvate a cunoștințelor acumulate în străinătate, precum și a lipsurilor acumulate, profesorii români au nevoie de o înțelegere profundă a traseului educațional urmat în străinătate.

Ne-ar ajuta pur și simplu să știm la ce nivel este copilul, cât de mult a acumulat sau cât de mult a pierdut în perioada în care a fost plecat.

- **Școlile românești indică importanța schimbului de informații personale, educaționale și psihosociale cu privire la dezvoltarea copilului în străinătate.**

Pe lângă nevoia de schimb de date administrative și de conținuturi, unii directori și profesori indică o nevoie mai profundă de comunicare și colaborare. Ei insistă asupra importanței educației personalizate, în special cu privire la copiii romi care aparțin grupurilor vulnerabile. Din perspectiva lor, progresele realizate de acești copii într-o școală și o țară pot fi pierdute dacă noua școală și noii profesori nu sunt conștienți de eforturile făcute anterior și de stadiul dezvoltării personale, educaționale și psihosociale ale copilului. Istoria personală a fiecărui copil ar trebui cunoscută de noile școli și profesori în vederea asigurării continuității și pentru evitarea unor puncte de ruptură distructive.

- **Profesorii români accentuează nevoia continuității în educație.**

Să luăm exemplul ipotetic al unui copil cu lipsuri mari în educație. După eforturi îndelungate, profesorii în școlile din România reușesc să-i amelioreze performanța școlară de la „un nivel foarte scăzut” la „un nivel scăzut”. Chiar dacă în termeni absoluți, nivelul final este totuși unul scăzut, în termeni relativi, el reprezintă un avans uriaș care necesită în continuare investiții susținute din partea școlii, profesorilor, părinților și copilului în vederea menținerii active a procesului de recuperare. După migrație și reînscrisiere

Într-o altă școală, noii profesori, neștiind despre eforturile anterioare, ar putea descuraja copilul și părinții, deoarece noii profesori nu sunt conștienți de faptul că „**nivelul scăzut**” este de fapt „**o mare realizare**” **pentru copil**. Dacă noii profesori ar avea șansa să comunice și să coopereze cu foștii profesori, ei ar putea aprecia mai bine importanța relativă a efortului copilului și l-ar putea sprijini în continuare.

- **Unii profesori români accentuează, de asemenea, nevoia unei continuități psihosociale.**

Pentru noii profesori și școli din străinătate, cunoașterea condițiilor speciale trăite de un copil acasă este importantă pentru adaptarea exigențelor profesorilor și școlilor la ceea ce un copil poate sau nu poate realiza. Cunoașterea istoriei de discriminări prealabile suferite de un copil într-o anumită școală poate fi de ajutor în încercarea de integrare a lui într-o nouă școală.

Orice copil care migrează de la o școală la alta vine cu o încărcătură personală a unei istorii educaționale și psihosociale care ar trebui cunoscută și înțeleasă, pe cât posibil, de noua școală și de noii profesori. În procesul de evaluare inițială ar trebui implicați copilul, părinții, dar și școala și profesorii anteriori. Comunicarea și cooperare între școli este în special importantă în procesele dificile de migrație, atunci când copiii și părinții aflați în migrație sunt mai puțin în măsură să furnizeze informații relevante, din cauza barierelor de limbă, din cauza situațiilor stresante, din cauza neîncrederii în noile instituții, din cauza caracterului tehnic al informațiilor necesare.

Eu aş vedea așa: atunci când părinții pleacă, să mă anunțe din timp: ce intenții au?; unde se duc? Părinții, înainte de a pleca acolo, au stabilit totuși niște contacte. Dacă nu au făcut lucrul acesta, când ajung acolo, la școala unde se duc, să ne pună în contact cu școala respectivă. Și noi suntem vorbitori de limbă franceză, engleză. Există și motoare de traducere online și putem să ne descurcăm. Asta pentru ca (cei de la școala de destinație) să nu plece de la premisa că acel copil este un Țigan care s-a dus să fure acolo. Este vorba de a vedea acel copil corect. Poate că este un copil foarte bun. Sau, chiar dacă este un copil problemă. Așa cum a fost cazul copilului X. Dacă eu știam de la început că acel copil are tulburări de comportament, puteam să intervin de la început în alt mod. (Dacă nu luăm măsuri) intervin și ceilalți părinți și ne spun „De ce acceptați așa un comportament?” Așa cum apar probleme la noi (legate de un anumit copil), la fel pot apare și în alte unități școlare din UE (în care copilul poate migra). Dacă noi am ști exact astfel de probleme, le-am putea comunica.

Să avem și noi informații despre ce fac acolo. Să reușim cumva să ținem legătura cu ei, chiar și atunci când ei, părinții, nu își doresc. Nu îi găsim. Nu dăm de ei.

În concluzie, analiza de mai sus sprijină importanța comunicării și cooperării transnaționale între școlile de origine și de destinație. În vederea evitării educației discontinue pentru copiii romi în migrație de la o școală la alta și de la o țară la alta, directorii și profesorii din școlile românești indică **nevoia de comunicare și cooperare transnațională între școli cu privire la cazuri specifice de copii în migrație.**

Ca și recomandare principală cu privire la cooperarea transnațională între școlile de origine și școlile de destinație, indicăm cel puțin **patru niveluri de comunicare și cooperare:**

- Monitorizarea continuă a copiilor cât timp sunt în străinătate, pregătind reîntoarcerea foarte probabilă în România;
- Schimbul de informații și documente administrative pe parcursul înscrierii în noile școli;
- Schimbul de informații cu privire la conținutul educațional, pentru o mai bună înțelegere a nivelului atins în străinătate de către copiii întorși din migrație;
- Schimbul de informații cu privire la istoria personală, educațională și psihosocială, pentru asigurarea continuității.

Parte din aceste nevoi sunt deja abordate în mod spontan prin căutări și transferuri riscante de informații și documente, iar parte din ele sunt așteptate să devină posibile printr-o cooperare între școli mai strânsă și mai puternic reglementată. Nevoile de comunicare și cooperare indicate de școlile românești sunt adesea de natură tehnică și sunt dificil de înțeles chiar și de părinți cu nivel ridicat de educație. Satisfacerea acestor nevoi prin intermediul părinților romi aflați în situații dificile de migrație detaliate mai sus (vezi începutul acestui capitol) devine foarte dificilă, dacă nu imposibilă. Totuși, **pe baza unui acord inițial explicit al părinților, o astfel de cooperare ar fi posibilă prin comunicare și cooperare directă între școli și specialiști.** De asemenea, doar în astfel de condiții, comunicarea și cooperarea transnațională între școlile de origine și de destinație cu privire la cazuri specifice de copii emigranți ar fi legitimă, iar experții care o gestionează ar fi protejați din punct de vedere legal și etic.

IX. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Acest raport a fost elaborat pentru identificarea **obstacolelor structurale întâmpinate de copiii romi în școli atunci când migrează împreună cu părinții lor, din România către alte țări Europene**, în cadrul proiectului „MIȘTO AVILEAN (in Romani, Welcome) Migration = Integration: Service Transfer Optimisation — MISTO” finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Drepturi, Egalitate și Cetățenie (2014-2020).

Concluziile și recomandările care urmează pot fi, de asemenea, utilizate în alte proiecte și alte programe care vizează ameliorarea situației educaționale a elevilor romi și a copiilor romi în migrație. Concluziile și recomandările acoperă doar **perspectiva românească asupra provocărilor întâmpinate de elevii romi aflați în migrație internațională**, respectiv perspectiva școlilor, profesorilor și părinților romi din România cu privire la obstacolele care ar putea avea consecințe negative asupra copiilor care revin acasă, în România, pentru începerea sau continuarea studiilor.

1. Raportul include o analiză detaliată a **condițiilor de migrație a familiilor rome și a modului în care copiii sunt afectați. Accesul copiilor romi la educație școlară în străinătate** a fost abordat, de asemenea.

Cu privire la modul în care cadrele didactice și părinții romi intervievați percep **trăsăturile migrației internaționale a romilor români**, putem evoca termeni precum migrație „masivă”, „sezonieră”, „circulară”, „temporară”, „motivată financiar”, „colectivă/familială”, „în condiții precare” și cu „puține perspective de stabilire permanentă în străinătate”.

În ceea ce privește **implicarea copiilor în migrație**, profesorii și părinții romi au indicat o serie de situații care apar adesea în familiile rome implicate în migrație internațională:

- Copiii sunt, în general și preferabil, lăsați acasă în România, atunci când familia extinsă (bunici și alții) pot să-i găzduiască și să-i supravegheze, atunci când părinții nu le pot oferi condiții minime de trai (locuire și hrană) și supraveghere (un părinte disponibil) în străinătate, sau atunci când riscă să aibă probleme cu autoritățile din cauza lipsei condițiilor necesare creșterii copiilor impuse de reglementările locale.
- Migrația sezonieră a copiilor este de obicei prevăzută pentru vacanța de vară, cu impact scăzut asupra parcursului școlar. Cu toate acestea, adesea, migrația de vară este prelungită și în toamnă, generând probleme minore de acomodare în școlile din România la întoarcerea copiilor. Când astfel de întârzieri se prelungesc mai mult de câteva luni, cresc riscurile de repetare a anului școlar în România.
- Copiii își însoțesc familiile în migrație atunci când condițiile minime de trai pot fi asigurate, când un membru al familiei poate să-i supravegheze acasă, când copiii sunt de vârste mici și când autoritățile oferă beneficii pentru copiii mici (locuire, beneficii financiare, îngrijire socială și medicală).
- Odată ce copiii ating vârsta școlară, câțiva sunt înscriși în școli din străinătate, mai ales atunci când migrația tinde să devină permanentă, în vreme ce majoritatea sunt aduși înapoi, în România, pentru școlarizare. În multe cazuri, ei au vârsta mai mare decât cea necesară pentru înscrierea în clasa pregătitoare în România.
- Alte cazuri sunt cele ale copiilor romi născuți și crescuți de familiile lor în țările de destinație. Uneori ei sunt înscriși în școli din străinătate, mai ales atunci când migrația tinde să devină permanentă. Cel mai des însă, ei sunt aduși înapoi în România pentru a fi înscriși în școli românești. În multe cazuri, aceasta se întâmplă la vârste mai mari decât vârsta normală pentru începerea școlii în România.
- În majoritatea cazurilor, când copiii ating vârsta școlarizării, părinții fac o alegere între migrație temporară (aducerea copiilor în România pentru școlarizare) sau permanentă (înscrierea copiilor în școli din străinătate, cu toate eforturile necesare: locuință permanentă oficială, probleme legate de limbă etc.).

Când copiii sunt mici, locuirea, hrana și supravegherea pot fi asigurate de comunitățile sau familiile extinse care migrează și locuiesc împreună. Grădinița nu este văzută ca o opțiune, din cauza limbii, a distanțelor și a dificultăților reprezentate de procedurile formale. Supravegherea copiilor mici este realizată de frați și surori mai mari sau de alte rude care nu sunt implicate în munca zilnică.

Atingerea vârstei școlare de către copii devine mai problematică, obligând familiile să interacționeze cu sisteme educaționale străine. Sunt necesare cheltuieli și eforturi mai mari, pe care multe familii rome nu și le permit, precum deținerea unei adrese legale, proceduri birocratice, completarea de documente, probleme legate de limbă, haine și încălțăminte, rechizite școlare, supraveghere în educația școlară etc. Când acestea nu pot fi acoperite și când planurile de migrație nu urmăresc stabilirea permanentă, **multe familii rome își trimit copiii în România pentru școlarizare**, sub îngrijirea familiei extinse.

Profesorii români manifestă în mod constant **un nivel scăzut de înțelegere referitor la tipul de educație școlară și la procedurile de înscriere în școli în străinătate**. Reprezentanții școlilor din România se bazează doar pe relatările copiilor și ale părinților, care sunt adesea neclare. Perspectiva generală cu privire la școlarizarea în străinătate indică un sistem de înscriere „mai flexibil” (mai puțin birocratic) decât în România, „clase pregătitoare”, „clase mixte”, „centre de zi”, „centre de învățare a limbii” etc.

2. Raportul continuă cu o analiză a **impactului migrației internaționale asupra copiilor romi care revin în România** pentru a-și începe sau continua studiile.

Așa cum indică directorii și profesorii din școli, **principalul obstacol ce împiedică o (re)integrare rapidă și adecvată în școlile din România a copiilor romi întorși din migrație internațională este lipsa documentelor atestând școlarizarea efectuată în străinătate**. Potrivit directorilor și profesorilor români, **lipsa documentelor și a procedurilor adecvate de transfer este mai frecventă în rândul familiilor rome**. Unii dintre respondenții noștri indică un nivel ridicat de exigență al sistemului educațional românesc (în comparație cu alte țări), care solicită documente scrise și precise. Alții indică neatenția față de documente, care ar fi specifică unor familii rome, în timp ce alții amintesc de cazuri de copii romi născuți în străinătate care nu au urmat nicio școală acolo.

Impactul migrației internaționale asupra copiilor romi ce-și însoțesc părinții în străinătate variază de la caz la caz. Pe baza interviurilor realizate cu directori și profesori din școli din România, putem totuși prezenta o listă cu astfel de cazuri tip:

- Emigranți sezonieri care se preocupă de educația școlară continuă a copiilor în România. În astfel de cazuri, părinții acordă o atenție specială obligațiilor școlare ale copiilor (examene, teste) înainte de a-și lua copiii în străinătate pe parcursul vacanței de vară. Mai mult, părinții își aduc copiii înapoi, în România, înainte de începerea noului an școlar.
- Emigranți sezonieri care-și iau copiii pe parcursul vacanței de vară dar nu reușesc să-i aducă înapoi la școală înainte de începerea noului an școlar. Când întârzierea este scurtă, timpul pierdut poate fi recuperat. Când se extinde pe parcursul anului următor, copilul riscă să repete întregul an școlar, cu costuri educaționale și psihologice importante.
- Copii care sunt născuți în străinătate și trebuie să se adapteze la limba română și la noul mediu școlar.
- Copii care lipsesc de la școală pentru mai mulți ani și trebuie integrați în Programul „A doua șansă”.
- Migrație pe termen lung când copiii riscă să devină victime ale exploatarei părinților, inclusiv implicarea forțată în activități ilegale precum cerșitul, furtul sau alte situații.

86,6% dintre profesorii care au răspuns la chestionarul online cunosc cazuri de copii romi afectați de migrație internațională, în timp ce 67,9% dintre respondenți au întâlnit astfel de cazuri „des” și „foarte des”. Profesorii au indicat ca principal obstacol în (re)integrarea copiilor romi în școlile din România:

- Lipsa documentelor școlare anterioare (28,9%),
- Dificultăți în cooperarea cu părinții (21,3%),
- Obstacole legate de limba română (16,2%),
- Dificultăți în echivalarea diplomelor și perioadelor de studiu (15,5%).

Din perspectivă educațională, mulți profesori (23%) care au răspuns la chestionarul online sunt convinși că copiii romi nu frecventează nicio școală în străinătate. Experiența de migrație este o experiență *fără școală* (27,1%) generând lipsuri educaționale mari (28,5%) acumulate de copiii care-și însoțesc părinții.

Migrația internațională generează și dificultăți psihologice pentru cei întorși: „dezinteres” (27,5%), „abandon” (24,1%) și „lipsă de concentrare” (22%). Ei trebuie să facă față și obstacolelor socio-relaționale. Copiii romi pot întâmpina dificultăți în interacțiunea cu „ceilalți copii” (31,3%) și cu „profesorii” (21,3%). Ei au și dificultăți în a fi acceptați de „ceilalți elevi” (23,4%), precum și de „părinții” acestora (17,5%). Pe de o parte, aceste probleme sunt generate de atitudini generale discriminatorii cu privire la populația de etnie romă și, pe de altă parte, ele sunt rezultatul trecutului de migrație al copiilor, fiind percepuți ca și nou veniți de către colegii lor și de către mediul social.

Pentru copiii în migrație internațională alături de familiile lor, întreruperile în educație cauzate de procedurile de înregistrare în școli reprezintă cel mai mare risc. Cu toate acestea, chiar și pentru cei care îndeplinesc cerințele diverselor sisteme educaționale la nivel de dosare și documente școlare, integrarea nu rezultă în mod automat. **Acești copii trebuie să se adapteze la diferențele dintre sistemele educaționale dintre țări**. Profesorii observă adesea efectul acestor diferențe în comportamentul nou

venitilor. Chiar dacă profesorii nu văd în aceste diferențe un risc ridicat de inadaptare, în opinia lor, ar fi necesare totuși **metode adaptate și zone tampon de educație, netezind trecerea de la un sistem educațional la altul.**

3. În vederea identificării posibilelor obstacole pentru (re)integrarea copiilor romi în școli din România, raportul continuă cu o **analiză detaliată a legislației, reglementărilor și instituțiilor care răspund provocărilor migrației în general.**

Analizând instrumentele legislative și procedurale disponibile în România, conchidem faptul că copiii care migrează temporar cu familiile lor în străinătate pot fi înscriși imediat în școlile din România, fără discontinuități majore. Sunt disponibile instrumente legislative și procedurale. Fundamentul instituțional este comprehensiv la toate nivelele de intervenție pentru situații diverse: migrație sezonieră (câteva luni) și reîntoarcere în aceeași școală și clasă, migrație temporară (unu-doi ani), necesitând proceduri de echivalare a diplomelor și perioadelor de studii, sau migrație mai îndelungată (mai mult de trei ani) situație gestionată prin Programul „A doua șansă” (atunci când nu a fost frecventată nicio școală în străinătate). Toate procedurile pot fi sintetizate după cum urmează:

- **pentru migrație sezonieră**, echivalarea este rezolvată la nivelul școlii de către consiliu de administrație și profesori;
- **pentru migrație de unu-trei ani**, echivalarea este rezolvată de către inspectoratul școlar județean pe baza documentelor de școlarizare anterioară sau examene de echivalare;
- **pentru întreruperi mai lungi de trei ani**, singura opțiune rămasă este Programului „A doua șansă”.

Analiza legislației, reglementărilor și procedurilor indică faptul că toate situațiile posibile sunt abordate, inclusiv cele în care nu sunt disponibile documente școlare de la școlile frecventate anterior.

Chiar dacă legislația, reglementările și procedurile sunt clare, apar totuși dificultăți pentru reprezentanții școlilor și pentru părinții romi atunci când reînscriu copii veniți din străinătate:

La nivel de școală:

- În ceea ce privește copiii ce părăsesc școlile românești, există o lipsă de cunoaștere și înțelegere cu privire la procedurile de înscriere la școală în alte țări, în special în din perspectiva documentelor școlare și procedurilor de evaluare inițială.
- În ceea ce privește procedurile de reînscriere a copiilor veniți din străinătate, școlile în România nu cunosc întotdeauna pașii de urmat și actorii implicați sau rolul fiecăruia în acest proces. În astfel de cazuri, școlile din România se bazează pe inspectorii școlari de la nivel județean pentru consultanță și clarificare. Copiii veniți din străinătate fără documente școlare sunt considerați ca fiind „fără speranță” de mule școli, chiar dacă legislația oferă proceduri pentru evaluare și echivalare în astfel de cazuri.
- În ceea ce privește perioadele de studii și notele obținute de copii în străinătate, acestea nu pot fi luate în considerare în România la calcularea mediei la finalul ciclurilor de învățământ. Anii școlari finalizați în străinătate sunt recunoscuți, dar notele detaliate nu pot fi echivalate.
- Examine de recuperare pentru copiii care nu participă la examenele obișnuite sunt organizate atunci când copiii întorși din migrație temporară nu sunt disponibili (vara târziu, cu examenele de corigență).

La nivelul copiilor și părinților:

- Procedurile instituționale sunt greu de urmat de către părinții romi în contexte de educație scăzută, abilități scăzute de interacțiune instituțională și în contextul absenței frecvente cauzate de migrație.
- În contextele de migrație, este dificil pentru părinți să urmeze procedurile instituționale care necesită participarea lor directă, având în vedere că ei sunt adesea absenți din cauza ciclurilor migratorii.
- În contextele de migrație, este dificil pentru părinți să călătorească, să culeagă documente din școli din străinătate, să trimită documente și să intermedieze relația dintre școli din România și din străinătate.

Recomandări:

Pe baza acestor evidențe, recomandăm:

- acces ridicat (comunicare și cooperare) al școlilor din România la alte școli din străinătate;
- o mai bună instruire a reprezentanților școlilor cu privire la sistemele educaționale din alte țări europene, în special cu privire la procedurile de înscriere a copiilor emigranți (cicluri, curriculum, note, înscriere etc.);
- o mai bună instruire a reprezentanților școlilor cu privire la operațiunile de urmat pentru o bună implementarea a legislației și procedurilor existente cu privire la copiii veniți din străinătate;
- o mai bună instruire a reprezentanților școlilor cu privire la instrumentele de facilitare și la procedurile existente în legislație, pentru abordarea cazurilor de copii fără documente școlare prealabile (evaluări locale, evaluări la nivelul inspectoratelor școlare județene, comunicarea cu școli din străinătate etc.);

- elaborarea și dotarea școlilor cu grile de echivalare, facilitând înțelegerea conținutului educațional și a notelor acumulate de copii în străinătate și traducerea lor în sistemul educațional românesc, ajutându-i astfel pe profesori să înțeleagă mai bine orice tip de documente școlare emise în străinătate;
- dotarea școlilor românești cu instrumente și resurse pentru explicarea, consilierea, monitorizarea și asistența părinților romi în procesul de echivalare a diplomelor sau a perioadelor de studiu în străinătate;
- facilitarea contactelor dintre școli românești cu școli și alte instituții educaționale din străinătate pentru clarificarea diverselor cazuri, documente și contexte, în special atunci când părinții nu pot realiza procesul ei înșiși, dar sunt de acord cu acesta;
- furnizarea reprezentanților școlari din România cu instrumente care îi împuternicesc să deruleze procedurile de echivalare, schimb de informații și documente cu școli din străinătate în numele părinților copiilor romi, în baza unui acord prealabil al părinților prin care aprobă acest proces.

4. Ultima secțiune a raportului investighează **nevoia de cooperare transnațională între școli** din România și din alte țări Europene atunci când întâlnesc cazuri de migrație a copiilor romi.

Legislația actuală, reglementările și procedurile de transfer implică în acest proces două „verigi slabe”: părinții romi și documentele școlare. Migrația copiilor de la o școală la alta și dintr-o țară în alta este în prezent intermediată de părinții lor, și doar prin documente școlare. În toate reglementările instituționale discutate în capitolul anterior, comunicarea și cooperarea directă între școli nu este reglementată sau anticipată. Pentru o bună integrare într-o școală nouă a unui copil aflat în migrație, părinții trebuie să furnizeze școlii de destinație documente și informații instituționale și să urmeze proceduri specifice. Dacă astfel de proceduri pot constitui o provocare pentru orice părinte, acestea pot fi încă și mai dificile pentru părinții romi aflați în migrație internațională și sezonieră.

Migrația, condițiile de muncă și de trai în străinătate sunt foarte stresante pentru părinții romi și, în astfel de situații, educația școlară a copiilor este considerată o prioritate secundară într-o situație temporară. Educația școlară este o investiție foarte solicitantă pentru familie, chiar și în situații non-migratorii și nediscriminatorii. În migrație, părinții romi abia pot face față vieții zilnice. În astfel de condiții, planurile pentru educația copiilor sunt amânate pentru momentul întoarcerii în România, după migrația temporară. În acest context, rolul părinților romi ca agenți ai comunicării și cooperării dintre școlile de origine și cele de destinație este cu greu acoperit.

Regulamentele de transfer între școli în România și în străinătate nu presupun comunicarea și cooperare între școli. Când se întâmplă, aceasta este neregulată și este adesea intermediată de părinți suprasolicitați. Dacă și când aceștia eșuează în intermedierea acestui proces de comunicare, copiii suportă consecințele. Părinții pot percepe situația ca pe un efort și sacrificiu colectiv/familial pentru „un viitor mai bun”. Dar când „sezonier”-ul și „temporar”-ul devin recurent și permanent, educația copiilor are de suferit pe termen lung.

- **Nevoia școlilor românești de a monitoriza traiectoria educațională a unui copil.**

Așa cum indică reprezentanții școlilor românești, mulți copii romi care migrează în alte țări se reîntorc adesea în România. Fiecare copil care părăsește țara rămâne în evidența și în documentele școlii de origine ca fiind absent, dar nu exmatriculat. Mai mult, școala de origine din România se așteaptă ca, mai devreme sau mai târziu, mai degrabă des decât rar, cel plecat să revină. În această perspectivă, copilul care a plecat fără notificarea școlii de origine din România cu privire la noua perspectivă educațională rămâne în grija școlii. Școlile și profesorii români fac eforturi să păstreze contactul cu părinții și cu școlile din străinătate dacă se poate, pentru a ști ce se întâmplă cu copiii după plecarea în străinătate. Astfel de schimburi au loc în practică, în special când părinții anticipează o reîntoarcere în România mai devreme sau mai târziu și o reînscrisere a copiilor în școli.

- **Există deja practici riscante de schimb de date și documente administrative între școli.**

Pe baza interviurilor făcute cu directorii și profesorii școlilor din România, am aflat că schimbul transnațional de informații și documente se realizează deja între școli și instituții, în special cu privire la informații și documente administrative. Aceste schimburi răspund de obicei nevoii de confirmare a informațiilor deja furnizate de părinți, sau pentru înțelegerea unor documente neclare sau a unor date incluse în documente emise în limbi străine. Dar, atunci când se întâmplă, schimbul de date și documente pune în risc instituția care le furnizează, având în vedere că schimbul nu este reglementat de acorduri și proceduri interinstituționale. Astfel de schimburi ar trebui, de asemenea, să fie intermediare de părinți, însă aceștia sunt mai puțin instruiți și disponibili să fie implicați în schimbul de informații atunci când se află în

migrație temporară. Astfel de situații sunt frecvente, și **ii pun pe reprezentanții școlilor românești într-o dilemă legală și etică: a nu răspunde solicitărilor venite din străinătate riscând împiedicarea accesului copilului la posibile beneficii (educaționale sau de altă natură), sau a răspunde solicitărilor școlii din străinătate riscând probleme legale personale.**

- **Școlile românești sunt interesate de schimbul de informații despre conținut educativ.**

Pe lângă nevoia de date administrative, unii directori și profesori din școlile românești indică nevoia suplimentară de informații cu privire la conținuturile educaționale din străinătate. Chiar și când copiii și părinții prezintă documente cu privire la educația prealabilă în străinătate, aceste documente nu sunt suficiente pentru profesorii și școlile românești pentru a înțelege conținutul educațional din străinătate. Astfel de documente oferă doar informații cu privire la finalizarea unui an complet sau a unui ciclu. Dar ele nu furnizează informații cu privire la curriculum și cu privire la conținutul acestuia. La înscrierea unui copil întors din străinătate într-o școală din România, profesorii români nu au nicio informație cu privire la „Ce a studiat copilul în străinătate? Ce are de recuperat? Ce conținut?” Evaluările sunt posibile dar întârzie integrarea corectă a copilului în școală.

- **Școlile românești indică importanța schimbului de informații personale, educaționale și psihosociale cu privire la dezvoltarea copilului în străinătate.**

Pe lângă nevoia de schimb de date administrative și de conținuturi, unii directori și profesori indică o nevoie mai profundă de comunicare și colaborare. Ei insistă asupra importanței educației personalizate, în special cu privire la copiii romi care aparțin grupurilor vulnerabile. Din perspectiva lor, progresele realizate de acești copii într-o școală și o țară pot fi pierdute dacă noua școală și noii profesori nu sunt conștienți de eforturile făcute anterior și de stadiul dezvoltării personale, educaționale și psihosociale ale copilului. Istoria personală a fiecărui copil ar trebui cunoscută de noile școli și profesori în vederea asigurării continuității și pentru evitarea unor puncte de ruptură distructive.

În concluzie, analiza de mai sus sprijină importanța comunicării și cooperării transnaționale între școlile de origine și de destinație. În vederea evitării educației discontinue pentru copiii romi în migrație de la o școală la alta și de la o țară la alta, directorii și profesorii din școlile românești indică **nevoia de comunicare și cooperare transnațională între școli cu privire la cazuri specifice de copii în migrație.**

Ca și recomandare principală cu privire la cooperarea transnațională între școlile de origine și școlile de destinație, indicăm cel puțin **patru niveluri de comunicare și cooperare:**

- Monitorizarea continuă a copiilor cât timp sunt în străinătate, pregătind reîntoarcerea foarte probabilă în România;
- Schimbul de informații și documente administrative pe parcursul înscrierii în noile școli;
- Schimbul de informații cu privire la conținutul educațional, pentru o mai bună înțelegere a nivelului atins în străinătate de către copiii întorși din migrație;
- Schimbul de informații cu privire la istoria personală, educațională și psihosocială, pentru asigurarea continuității.

Parte din aceste nevoi sunt deja abordate în mod spontan prin căutări și transferuri riscante de informații și documente, iar parte din ele sunt așteptate să devină posibile printr-o mai strânsă și reglementată cooperare între școli. Nevoile de comunicare și cooperare indicate de școlile românești sunt adesea de natură tehnică și sunt dificil de înțeles chiar și de părinți cu nivel ridicat de educație. Satisfacerea acestor nevoi prin intermediul părinților romi aflați în situații dificile de migrație detaliate mai sus (vezi începutul acestui capitol) devine foarte dificilă, dacă nu imposibilă. Totuși, **pe baza unui acord inițial explicit al părinților, o astfel de cooperare ar fi posibilă, prin comunicare și cooperare directă între școli și specialiști.** De asemenea, doar în astfel de condiții, comunicarea și cooperarea transnațională între școlile de origine și de destinație cu privire la cazuri specifice de copii emigranți ar fi legitimă iar experții care o gestionează ar fi protejați din punct de vedere legal și etic.

În ultimul capitol al acestui raport amintim un mecanism deja existent și funcțional în cadrul sistemului educațional românesc, **SIIR (Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România)**, care ar putea răspunde, după actualizare, la nevoia de transfer de informații între școli. Interconectarea acestui sistem cu alte sisteme similare din țări europene ar putea răspunde acestor nevoi de comunicare și cooperare între școli, facilitând integrarea în școli a copiilor (romi) aflați în migrație internațională.

X. TEMĂ MAJORĂ DE ADVOCACY

ACTUALIZARE ȘI INTERONECTARE „SIIIR”

(Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România)

Pe parcursul cercetării de teren realizate cu directori și profesori de școală, un instrument specific gestionat de Ministerul Educației Naționale a rezultat ca posibilă soluție locală, dar și transnațională, pentru problemele legate de integrarea școlară a copiilor care își însoțesc părinții în migrația temporară în străinătate. Discuții ulterioare cu specialiști din cadrul Ministerului Educației Naționale au susținut această soluție ca și posibilă temă de discuție.

SIIIR (Sistemul Informatic Integrat al Educației din România) este activ din 2014 și este implementat de către Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului din România, prin Fonduri Structurale din partea Comisiei Europene, sub Programul PODCA²⁶ (Programul pentru Dezvoltarea Capacității Administrative). Într-o fază pregătitoare (2014), website-ul proiectului SIIIR (<https://www.siiir.edu.ro/>) menționa că:

Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, actual Ministerul Educației și Cercetării Științifice (MECS), ca autoritate centrală ce coordonează sistemul național de învățământ, este responsabil de evaluarea acestuia pe baza unor criterii și standarde, pe baza cărora definește acțiunile, strategiile și programele pentru întreg sistemul. În acest moment, MECS dispune de un set de informații, baze de date și instrumente primare de analiză și control neintegrate, resimțindu-se astfel nevoia asigurării unui sistem de tipul SIIIR.

SIIIR își propune susținerea creșterii capacității MECS de planificare și monitorizare a sistemului educațional românesc văzut ca factor principal menit să asigure capacitatea României de a concura pe termen lung pe piața globală de bunuri și servicii.

Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România va furniza servicii de gestiune completă a activităților sistemului educațional preuniversitar din punct de vedere operațional, tehnic, administrativ și strategic.

SIIIR se va adresa atât nevoilor utilizatorilor de la nivel central (legate în special de luarea de decizii pe baza analizei indicatorilor de performanță, dar și de asigurarea transparenței proceselor investiționale, gestiunea problematicii resurselor umane, alcătuirea și exploatarea acestora), cât și nevoilor identificate la nivel local (gestiunea activităților, proceselor și fluxurilor la nivelul unității de învățământ).

SIIIR va fi un sistem complex care va răspunde pe de o parte nevoilor identificate în sfera educațională și recomandărilor de îmbunătățire formulate și care, în același timp, dorește să fie purtătorul unei viziuni ample asupra modalităților în care se poate veni în întâmpinarea nevoilor sistemului de educație.²⁷

SIIIR se va constitui într-o platformă orientată către furnizarea de servicii, permițându-se astfel comunicarea cu aplicațiile existente, dar și furnizarea de extensii specifice menite să acopere neajunsurile identificate la nivelul sistemelor existente.

Aliniat la strategia MECS, proiectul va duce la crearea unui standard de interoperabilitate cu/între sistemele informatice administrative și de management din sistemul educațional.

Pe baza discuțiilor pe care le-am avut cu profesori, directori de școli și experți care gestionează SIIIR la nivelul Ministerului Educației Naționale, am aflat că SIIIR este **un sistem informatic care are, în principal, o funcție statistică**, furnizând instituțiilor centrale informații la nivel național cu privire la sistemul educațional. Fiecare școală din România are obligația de a înregistra în sistem informații locale cu privire la fiecare elev: informații legate de educație (examene, note, absolvire), indicatori legați de elevi, resurse umane, cheltuieli. Atunci când este necesar, la nivel național pot fi extrase informații în valori statistice ca bază pentru decizii. În prezent, **informațiile din SIIIR au un traseu unidirecțional, de la nivel local la nivel central**. O școală poate încărca date, poate accesa datele cu privire la copiii înregistrați în acea școală, dar nu poate accesa date de la o altă școală. Acest fapt este, desigur, justificat de nevoia de protejare a datelor cu caracter personal. Astfel, școlile la nivel local sunt utilizate mai mult ca puncte de colectare, dar nu ca puncte operaționale de procesare a datelor.

În ceea ce privește copiii romi, etnia este menționată în SIIIR doar dacă părinții romi au solicitat în mod special locuri în clasele organizate pentru învățarea limbii romani.

²⁶ PODCA – Program Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative

²⁷ Sistemul Informatic Integrat al Educației din România <https://www.siiir.edu.ro/>

Există un program SIIR în care sunt înscrise toți copiii, inclusiv copiii care sunt născuți în străinătate și nu au certificat de naștere.

Există o evidență extrem de riguroasă la nivel național. Există și o listă a elevilor cu Cod numeric personal generat. Unii copii au certificat de naștere eliberat de altă țară. La rândul nostru îi generăm Cod numeric personal ca să poată fi cuprins în școală.

Introducem tema SIIR în cadrul acestui studiu deoarece acesta poate reprezenta o soluție pentru o parte din provocările întâmpinate de copiii ce migrează între școli și, de ce nu, între țări. Problemele majore legate de documente, diplome, foi matricole, precum și comunicarea dintre școli pe aceste teme ar fi rezolvate dacă SIIR ar înregistra întreaga istorie educațională a unui elev, cu toate informațiile școlare din România (și din străinătate) și dacă reprezentanții școlilor ar avea acces nu doar la datele pe care le introduc ei înșiși în sistem, dar și la datele introduse de alte școli cu privire la un anumit elev aflat în migrație.

SIIR înregistrează deja date cu privire la fiecare elev și cu privire la istoria sa educațională. În prezent, sistemul nu permite **generarea de profiluri educaționale individuale**, elev cu elev, integrând date înregistrate de diferite școli. Dacă o astfel de operațiune ar fi posibilă, la nivel central, județean sau local, fiecare școală ar putea cunoaște contextul educațional al fiecărui copil, și ar putea lua decizii cu privire la clasa cea mai potrivită în care acesta să fie plasat după perioade de migrație. Aceasta ar permite școlilor să ia decizii rapide și adecvate, chiar și în absența documentelor sau informațiilor școlare prealabile furnizate de părinți. O astfel de opțiune ar fi foarte utilă mai ales în cazurile în care astfel de informații și documente nu pot fi furnizate imediat de către părinți, și atunci când procedurile de echivalare sunt dificil de urmat. Așa cum am putut observa pe parcursul cercetării, acestea sunt situații foarte frecvente pe parcursul migrației familiilor romi în străinătate.

RECOMADĂRI:

Majoritatea obstacolelor cu privire la integrarea și asigurarea continuității copiilor romi în sistemul educațional în România și în străinătate sunt generate de slăbiciunea a două legături între școlile de origine și de destinație: documentele școlare și părinții copiilor. În vederea depășirii acestor obstacole, formulăm următorul set de **recomandări**.

LA NIVEL NAȚIONAL, recomandăm actualizarea SIIR, astfel încât acesta să poată furniza școlilor (direct sau indirect) informații cu privire la istoria educațională prealabilă a unui copil. Această actualizare ar îmbunătăți nivelul de integrare școlară a copiilor emigranți prin **următoarele avantaje**:

Pentru copii aflați în migrație (internațională):

- Mai puțin timp consumat de către școli, profesori și copii în evaluarea inițială a fiecărui nou elev care se înscrie în școală, pornind de la informațiile deja disponibile în SIIR;
- O reinserare școlară mai bună și mai adecvată a copiilor emigranți atunci când școlile de destinație sunt conștientizate în prealabil cu privire la istoria educațională acumulată în timp de copii;
- Inserarea rapidă a elevilor în contexte educaționale noi pornind de la o cunoaștere extinsă, accesibilă școlii și profesorilor la înregistrarea copiilor nou veniți;

Pentru părinți aflați în migrație (internațională):

- Părinții ar fi implicați prin furnizarea unui acord general cu privire la transferul de date între școli, dar n-ar fi implicați în întregul proces tehnic de transfer de informații și documente decât când aceștia își doresc să fie implicați;
- Transferul elevilor de la o școală la alta s-ar putea realiza independent, fără obstacole legate de situația familială, socială, financiară sau medicală care ar putea afecta transferul de informații în cazul grupurilor vulnerabile;
- Mai puține eforturi din partea familiei în termeni de consum mental (obișnuirea cu procedura în ansamblu), culegerea și furnizarea documentelor necesare (cereri, diplome, foi matricole etc.), costuri financiare și de timp (traducerea documentelor, călătorii succesive la școli și la inspectorate școlare județene);

Pentru școli și profesori (cu impact pozitiv asupra copiilor):

- Un timp de răspuns mai bun și mai rapid din partea școlilor atunci când primesc copii emigranți;
- Școlile pot lua decizii rapide cu privire la inserarea în clasă a unui elev nou, pe baza unor date de încredere furnizate de SIIIR, fără să fie nevoie de cooperarea și disponibilitatea părinților, cu excepția unui acord general;
- Școlile și profesorii pot avea acces la informații și documente complete și extinse cu privire la istoria educațională a unui copil care vine de la altă școală;

Pentru sistemul național de educație:

- Mai puțin timp și efort din partea școlilor alocat comunicării și cooperării între acestea pe parcursul procedurilor de transfer, prin accesarea directă a SIIIR care ar fi în măsură să furnizeze toate informațiile necesare înscrierii;
- Opțiuni îmbunătățite de analiză pentru înțelegerea traseelor migratorii în interiorul sistemului educațional;

O astfel de perspectivă ar presupune ca SIIIR să fie actualizat de către Ministerul Educației Naționale în vederea obținerii următoarelor caracteristici:

- **FIABILITATE:** SIIIR trebuie să acopere toate posibilele lipsuri de informații cu privire la istoria educațională a întregii populații școlare. Pentru a deveni fiabil, sistemul trebuie să poată colecta și furniza la cerere toată experiența școlară a fiecărui copil deja înscris în școală. Un al doilea stadiu al dezvoltării sistemului ar fi înregistrarea în SIIIR a tuturor posibililor viitori beneficiari (noi născuți) sau a foștilor beneficiari (absolvenți) ai sistemului de învățământ.
- **MONITORIZARE:** SIIIR ar trebui să aibă funcția de monitorizare a istoriei educaționale a fiecărui copil care trece prin sistemul educațional românesc (școli anterioare frecventate, foi matricole și alte informații);
- **CONTROL:** SIIIR trebuie operat de persoane specializate la nivel local, județean sau central, în măsură să asigure respectarea politicilor și regulamentelor de protejare a datelor. Aceasta implică, de asemenea, faptul că urmărirea și căutarea istoriei educaționale a unui elev să devină operațiuni controlate riguros și utilizate doar în beneficiul elevilor.
- **LEGALITATE:** SIIIR trebuie verificat cu privire la fiabilitate și trebuie acreditat. Acesta trebuie să atingă un nivel ridicat de fiabilitate pentru a putea fi recunoscut ca și sistem care permite luarea deciziilor în cazuri individuale.

LA NIVEL EUROPEAN, recomandăm interconectarea SIIIR cu alte sisteme naționale de monitorizare a populației școlare, în vederea facilitării transferului direct sau indirect de informații atunci când copiii sunt implicați în migrație internațională și transfer de la o școală la alta.

Interconectarea sistemelor educaționale informatice în ansamblul UE ar răspunde cel puțin la dificultățile administrative cu care se confruntă copiii care migrează de la o școală la alta și dintr-o țară în alta, cu beneficii directe pentru populația romă care întâmpină astfel de dificultăți mai frecvent.

- Dificultăți legate de documente: diplome, foi matricole și alte dovezi cu privire la școlarizarea anterioară;
- Dificultăți legate de procedurile de evaluare în timpul înscrierii copiilor în noile școli;
- Dificultăți legate de durata procedurilor de reînscrisere pentru copii după întoarcerea lor acasă;
- Dificultăți legate de schimbul de informații conținând date personale;
- Dificultăți legate de compatibilitatea dintre notele obținute în diverse școli (sistemul ar putea include grile automate de echivalare între notele obținute de un elev în diferite sisteme educaționale);
- Dificultăți legate de familii și părinți care sunt absenți, îndepărtați sau care neglijează copiii.

Actualizarea SIIIR în România și interconectarea acestuia cu alte sisteme de monitorizare în alte țări din UE se prezintă ca o temă promițătoare și fezabilă în cadrul acestui proiect, fiind, de asemenea, principala recomandare rezultată în urma acestui raport realizat pe baza cercetării privind obstacolele în calea integrării școlare a copiilor aflați în migrație, în general, și a copiilor romi aflați în migrație, în special.

XI. BIBLIOGRAFIE

1. Soros Foundation report, *Roma Situation in Romania. Between Inclusion and Migration*, (2012, p.203, p.206, p.207)
2. UNDP, *Migration of Roma and non-Roma from Central and Eastern Europe*, 2013, p. 95-96)
2009, OSCE, report on *Recent Migration of Roma in Europe*
<https://www.osce.org/hcnm/78034?download=true>
3. University of Granada within the EU funded MIGROM project (*The Immigration of Romanian Roma to Western Europe: Causes, Effects and Future Engagement Strategies*)
4. CDERE, *L'Ecole impossible?*, 2016
5. 2019, OECD, *Talent Abroad: A Review of Romanian Emigrants*, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/27927b96-en/index.html?itemId=/content/component/27927b96-en>
6. Ministerul pentru Românii de Pretutindeni <http://www.mprp.gov.ro/web/legistatie/>
7. CNRED - Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor <https://www.cnred.edu.ro/>
8. Legea Educației Naționale, Nr.1 / 2011
https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2017/legislatie%20MEN/Legea%20nr.%201_2011_actualizata2018.pdf
9. Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5268 / 2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate și la organizațiile furnizoare de educație, care organizează și desfășoară pe teritoriul României activități de învățământ corespunzătoare unui sistem educațional din altă țară, înscrise în Registrul special al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și pentru aprobarea modelului atestatului de echivalare a studiilor efectuate în străinătate și în România
<https://www.cnred.edu.ro/ro/echivalare-perioade-studii-preuniversitare-clasele-1-12>
10. Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 3217/2018 privind modificarea și completarea Anexei nr. 1 la Ordinul Ministrului Educației și Cercetării Științifice nr. 5.268/2015 pentru aprobarea Metodologiei privind echivalarea de către inspectoratele școlare județene și Inspectoratul Școlar al Municipiului București a perioadelor de studii efectuate în străinătate și la organizațiile furnizoare de educație, care organizează și desfășoară pe teritoriul României activități de învățământ corespunzătoare unui sistem educațional din altă țară, înscrise în Registrul special al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar și pentru aprobarea modelului atestatului de echivalare a studiilor efectuate în străinătate și în România, din 1 martie 2018
<https://www.cnred.edu.ro/ro/echivalare-perioade-studii-preuniversitare-clasele-1-12>
11. Anexa la Ordinul M.E.N.C.S. nr. privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar
https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/3027_2018_2.pdf
12. Ordin Nr. 5248/2011 al Ministrului Educației Cercetării Tineretului și Sportului privind aplicarea Programului "A doua șansă" <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>
13. Ordin Nr. 4093/2017 al Ministrului Educației Naționale pentru modificarea și completarea Ordinului Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului Nr. 5.248/2011 privind aplicarea Programului "A doua șansă" <https://www.edu.ro/a%20doua%20sansa>

URMĂRIȚI-NE PENTRU ALTE REZULTATE ȘI RESURSE

RAPOARTE & PUBLICAȚII DE URMĂRIT

- Metodologie de culegere a datelor, trei rapoarte de țară pentru România, Spania, Franța și recomandări la nivel european cu privire la integrarea școlară a copiilor migranți de etnie roma
- Evaluarea nevoilor specialiștilor în educație din România, Spania și Franța
- Manual pentru un mecanism de cooperare transnațională
- Pachet de informații pentru instituții guvernamentale, autorități locale, ONG-uri și școli
- Broșură de lansare a proiectului, Broșură cu povești de succes, Ghid pentru furnizarea de educație nediscriminatorie și continuă pentru copiii migranți de etnie roma

EVENIMENTE PUBLICE DE URMĂRIT

- Eveniment de lansare în România, Eveniment transnațional în Spania, Eveniment final în Franța
- Activități de instruire în România, Spania și Franța pentru 330 de profesori
- Webinarii cu 240 de participanți
- Sesiuni de consultare cu familii roma în România, Spania și Franța
- Campanii de promovare în școli din România, Spania și Franța
- Campanii de advocacy în România, Spania, Franța, Ungaria și Bruxelles

PAGINI INTERNET DE URMĂRIT

www.misto-avilean.eu

ChildHub

www.childhub.org/en

Terre des hommes Foundation Romania

www.tdh.ro

FB: [@TdhRomania](https://www.facebook.com/TdhRomania)

E: rou.office@tdh.ch

Terre des hommes Foundation Europe

www.tdh-europe.org

FB: [@TdhEurope](https://www.facebook.com/TdhEurope)

E: contact@tdh-europe.org

Fundación Secretariado Gitano

www.gitanos.org

FB: [@FundacionSecretariadoGitano](https://www.facebook.com/FundacionSecretariadoGitano)

E: fsg@gitanos.org

Afeji

www.afeji.org

E: afeji@afeji.org

scanați pentru acces la manuale, rapoarte, campanii,
webinarii, forum legate de integrarea educațională și
socială a copiilor migranți de etnie roma